

Kroppar och sexualitet i staden

*En socialpsykologisk skildring av den rumsliga kontextens betydelse
för sexualitetens konstruktion*

Hanna-Karin Grensman

Institutionen för samhällsvetenskap

 Växjö universitet

<p>Organisation/Organization</p> <p>Växjö universitet Samhällsvetenskapliga institutionen/Institution of social science Socialpsykologi/Social psychology</p>	<p>Författare/Author(s) Hanna-Karin Grensman</p> <p><i>hgrlb03@student.vxu.se</i> Södra Järnvägsg. 35, 352 34 SE-Växjö. Sweden Tel. +46 701 55 12 41</p>	
<p>Dokumenttyp/Type of document Magisteruppsats (D-uppsats)/Master thesis (diploma work)</p>	<p>Handledare/Superintendent Fil. Dr. Zeth Ståhl</p>	
<p>Titel och undertitel/Title and subtitle Kroppar och sexualitet i staden - <i>En socialpsykologisk skildring av den rumsliga kontextens betydelse för sexualitetens konstruktion /</i> Bodies and sexuality in the city – <i>A social psychological description of the constructions of space and its signification for Sexuality.</i></p>	<p>Examinator/Examiner Fil. Dr Bengt-Åke Gustavsson</p>	
<p>Sammanfattning (på svenska) Syftet med föreliggande uppsats är att undersöka den rumsliga konstruktionens betydelse för sexualiteten diskurs i det samtida. Uppsatsen står på en trefaldig grund. Ontologiskt i socialkonstruktionismen och dess syn på sexualiteten som konstruerad, epistemologiskt i den kritiska hermeneutiken dvs. syftet är att förklara och förstå och slutligen så vilar den på Foucault och hans syn på sexualiteten och diskurs. I nästföljande avsnitt dekonstrueras och presenteras det konstruerade samhället utifrån begrepp som kön, sexualitet, rum och kropp. Från denna abstrakta bild blir texten mer konkret när olika miljöer i staden introduceras. Dessa miljöer (både abstrakta och konkreta) relaterades sedan till varandra. Utifrån detta undersöks den konkreta konstruktionen av sexualitet. Detta avsnitt visar bland annat hur miljöer tenderar att konstrueras heterosexuella vilket förklarar heterosexualitetens position som en tvingande norm det sociala livet. Sålunda dras slutsatsen att den rumliga konstruktionen, jämte andra faktorer, är synnerligen relevant i konstruktionen av sexualitet.</p> <p>Nyckelord: socialpsykologi, socialkonstruktionism sexualitet, rum, plats, konstruktion, stad</p>		
<p>Abstract (in English) The purpose of the following paper is to exam the construction of space and its signification for sexuality in the contemporary. The thesis stands on threefold ground. Ontologically from a social constructions perspective and its view of sexuality, epistemology in the critical hermeneutics, meaning that its purpose is to explain and understand, and finally it takes its incipience in Foucault and his view of sexuality and discourse. In the following chapter the constructed society is deconstructed and presented on the basis of concepts as gender, sexuality, room and body. From this abstract image the text becomes more concrete introducing the different areas of the city. These areas (both abstract and concrete) are then related to each other. From this, the concrete construction of sexuality was examined. This chapter showed, amongst other thing, how places normally are constructed heterosexuality, which explains the position as a forcing norm which heterosexuality upholds. Thus the conclusion is drawn that the spatial construction, amongst other factors, are extremely relevant in the construction of sexuality.</p> <p>Key word: social psychology, social constructionism, sexuality, space, place, construction, city</p>		
<p>Utgivningsår/Year of issue Januari 2006/January 2006</p>	<p>Språk/Language Svenska/Swedish</p>	<p>Antal sidor/Number of pages 91 (94 with appendix)</p>

Förord

Att skriva en uppsats består till syvende och sist endast av tre moment. Man berättar vad man skall göra, man gör det man har sagt att man skall göra och sedan berättar man att man har gjort vad man tidigare sagt att man skulle göra.

Sålunda gick jag tillväga och utförde just ovanstående moment och, voilá, min uppsats! Alla beslut och avvägningar är mina. Jag ensam svarar för uppsatsens brister och förtjänster.

Under arbetets gång har jag dock haft tillgång till personer vilka varit värdefulla för mig genom sina kunskaper och engagemang. Främst tänker jag då på min handledare, Fil. Dr. Zeth Ståhl, som med sin till synes orubbliga tro på min förmåga ständigt får mig att uppnå nya höjder.

Jag vill i detta sammanhang även passa på att påpeka att denna uppsats till stor del tangerar min kandidatuppsats: *Sexualitet, snusk och samvaro – En explorativ diskursanalys av sexualitet i samtiden*. Jag rekommenderar därför de intresserade att först ta del av den eftersom vissa resonemang som här endast kortfattat berörs mer utförligt resoneras kring i den uppsatsen. Orsaken till frånvaron av resonemang är givetvis att slippa onödiga upprepningar som den insatte redan är väl bekant med.

Med detta sagt återstår endast att önska en trevlig läsning!

————— Acti laboris iocundi! —————

Växjö 2006

Hanna-Karin Grensman

Fil. Kand.

I. INTRÄDANDE I DET SUBLIMA.....	7
INLEDNING	4
SEXUALITET OCH RUMMET	5
<i>Syfte och frågeställning</i>	6
<i>Begreppet sexualisering</i>	6
DET SOCIALA LANDSKAPETS FRAMVÄXT: RUMSLIGA KONSTRUKTIONER.....	7
INLEDNINGENS AVSLUT	9
II. EN GRUND ATT STÅ PÅ	11
INLEDNING	12
<i>Den kritiska socialpsykologins rötter</i>	12
ONTOLOGISKA BETRÄKTelser: DEN KONSTRUERADE VÄRLDEN	12
<i>Konstruktionism i förhållande till realism</i>	13
<i>Föreställningar om världen: Individuella, kollektiva och sociala representationer.</i>	14
<i>Representation i förhållande till konstruktion</i>	16
<i>Språk (diskurs) i det konstruerade samhället</i>	17
HERMENEUTISK EPISTEMOLOGI: TOLKNING OCH PERSPEKTIV	18
<i>Kunskap, vetande och vetenskap</i>	19
<i>Förklara eller förstå?</i>	21
<i>Kritisk hermeneutik: förklara och förstå</i>	21
<i>Tolka och förstå</i>	23
I FOUCAULTS VÄRLD.....	24
<i>Foucault och sexualiteten som social konstruktion</i>	24
<i>Viljan att veta</i>	25
<i>Arkeologiskt och genealogiskt perspektiv på sexualiteten</i>	26
FRÅN SOCIALKONSTRUKTIONISM TILL DISKURSANALYS	27
<i>Diskurs</i>	27
<i>Diskursanalys</i>	28
ONTOLOGI, EPISTEMOLOGI OCH FOUCAULT: EN SAMMANFATTNING.....	29
III. DET KONSTRUERADE SAMHÄLLET	30
KONSTRUKTIONERNAS TEORI	31
<i>Hönan eller ägget: Dialektikens betydelse i sammanhanget</i>	31
QUEERTEORI	32
KÖN OCH SEXUALITET	34
<i>Genus i förhållande till kön: Irigaray mot Butler</i>	35
<i>Kopplingen mellan kön och sexualitet</i>	39
SEXUALITET OCH RUM.....	41
<i>Abstrakta rum och specifika platser</i>	41
<i>Privat och offentligt rum</i>	44
<i>Det sociala rummet</i>	46
<i>Att hota rummets förväntade ordning</i>	47
RUM OCH KROPP.....	49
<i>Staden som rumsligt begrepp</i>	49
<i>Relationen mellan städer och kroppar</i>	49
<i>Nakenhet och skam</i>	50
<i>Kön, sexualitet och staden</i>	52

DET KONSTRUERADE SAMHÄLLET: EN SAMMANFATTNING	53
IV. DÄR DET OFFENTLIGA LIVET LEVS	55
INLEDNING	56
MINA DRÖMMARS STAD	57
<i>Gatan</i>	60
<i>Torget</i>	61
<i>Parken</i>	61
<i>Det kommersiella rummet</i>	63
<i>På lokal</i>	63
DET MEST PRIVATA	64
<i>Hemlighuset</i>	64
<i>I bara mässingen</i>	65
<i>Nattfjärilens rike</i>	66
<i>Mellan privat och offentlig sfär: Internet</i>	67
DET OFFENTLIGA RUMMET: EN SAMMANFATTNING	68
V. SEXUALITETENS KONSTRUERANDE.....	69
INLEDNING	70
DEN PÅKLÄDDA KROPPEN	70
<i>Normalitet, genitalskam och heterosexuallisering</i>	71
<i>Tillåtet och otillåtet på offentlig plats</i>	72
<i>Sex i det sociala</i>	73
DEN NAKNA KROPPEN	73
<i>Naken eller avklädd?</i>	74
<i>Taktfull ouppmärksamhet och direkta blickar</i>	75
<i>Syns inte – finns inte</i>	75
KROPPAR TILL SALU	76
<i>Den manliga sexdriften och hierarkier i det offentliga (?) rummet</i>	76
<i>Den avklädda kroppen</i>	77
<i>Horor och madonnor</i>	77
<i>Åtrå, kontext och sexualiseringen (och konsekvenser)</i>	78
SEXUALITETENS KONSTRUERANDE: EN SAMMANFATTNING.....	79
VI. ACTA EST FABULA, PLAUDITE!	81
AVSLUTANDE SAMMANFATTNING	82
NÅGRA TANKAR PÅ VÄGEN... ..	83
REFERENSFÖRTECKNING.....	86
BILAGOR.....	90
BILAGA 1: VOKABULÄR OCH DEFINITIONER.....	90
BILAGA 2: TEORETIKER OCH TEORI.....	92

I.

Inträdande i det sublima

I detta avsnitt presenteras och introduceras förevarande skrift, i vilket själva syftet med texten formuleras. Det är den sammanhållande länken mellan den prosaiska verkligheten och vetenskapens sublima karaktär. Länken mellan den yttre världen och den inre. Låt oss tillsammans avsätta en stund för intellektet och subjektets förändring. Låt oss träda in i det sublima.

INLEDNING

“People are in general not candid over sexual matters. They do not show their sexuality freely, but to conceal it they wear a heavy overcoat woven of a tissue of lies, as though the weather were bad in the world of sexuality. Nor are they mistaken” //Sigmund Freud

Sexualiteten och uttryck för den kan betraktas som det mest privata i människans tillvaro. Trots detta finns det ingen plats i världen där människans sexualitet betraktas som hennes ensak. Därför är sexualiteten och dess uttryck synnerligen reglerat inom ramen för samhället. Existerande normer styr rumsliga och tidsliga aspekter samt vilka konkreta uttryck som sexualiteten tillåts anta.¹

Biologin lär oss att sexualiteten är naturgiven och det är svårt, även för en beteendevetare, att påstå att det inte skulle existera en biologisk komponent. Sexualitetens uttrycksformer är dock utan tvivel att betrakta som samhälleligt bestämda. Med utgångspunkten att verkligheten är en social konstruktion, formas och kontrolleras sexualiteten och dess uttrycksformer via socialisations- och sexualiseringsprocesser. Därigenom skapas den bild av verkligheten som ligger till grund för uttrycksformerna. Dessa uttrycksformer avgör således när, var, hur och med vem som det är möjligt att inbegripas i sexualiteten. Att sexualiteten är att betrakta som en social konstruktion blir tydligt i jämförelser mellan olika grupper i samhället, och olika samhällen samt över tid. Det skiljer mellan vad som är att betrakta som sexualitet, och det utrymme som sexualiteten ges, vilka former av sexualitet som är att betrakta som acceptabla, inom vilka rum som olika handlingar är tillåtna, och vilka individer som är att betrakta som legitima sexuella aktörer.

Dessa existerande normativa regler är att betrakta som tvingande sociala konventioner. Som regel avgör dessa vad som är att betrakta som normalt och givet, därmed tenderar regler även att avgöra vad som är att betrakta som naturligt. Som ovan antyds motsvaras inte dessa uttrycksformer av något naturligt. Att dessa normer snarare är att betrakta som sociala konstruktioner innebär dock inte att individer har möjlighet att fritt välja bland dem och hävda att deras handlande är att betrakta som naturligt.²

Det existerar således flera olika perspektiv som är värda att undersökas för att lösa gåtan om den mänskliga sexualiteten. I ”*Sexualitet, snusk och samvaro - En explorativ diskursanalys av sexualitet i samtiden*” framhåller jag att alla sociala handlingar sker i en rumslig kontext:

“[...] kontexten har en stor, kanske den största betydelsen för hur olika handlingar tolkas. All sexuell konstruktion och tolkning av denna sker i förhållande till den rådande kontexten. Samhällets rumsliga struktur är organiserad efter heterosexualliteten. Detta ser vi överallt till exempel på toaletter och omklädningsrum där individerna förväntas separeras från varandra med avseende på vilket kön de tillhör. Detta innebär att nakenhet mellan individer av samma kön i dessa typer av miljö konstrueras som icke-sexuell, medan nakenhet mellan individer av olika kön klassificeras som sexuell. På samma gång kan nakenhet eller vissa typer av beteenden konstrueras olika beroende på om miljön ses som privat eller offentlig. Agerande i dessa båda miljöer kan ses som allt från icke-erotisk till erotisk, till ett tecken på sjukdom. Vad som passar sig i olika miljöer och hur detta tolkas varierar således och tillhör grunderna för samhällets uppbyggnad. Beroende på den

---

¹ Jacobsson-Widding 2002: 145

² Lewin 2002: 123 ff.

fysiska kontexten så förväntas och accepteras således olika typer av sexuellt agerande. [...] Beröringar och handlingar definieras således som sexuellt eller icke-sexuellt utifrån kontext och aktörer. [...] Vi kan således konstatera att det existerar en sorts reflexivitet där handlingar konstrueras olika beroende på själva kontexten, typ av kontext och medverkande aktörer.”³

Detta är en mycket summariskt beskrivning av ett synnerligen komplicerat samhällsfenomen och vetenskapligt område. Det är dessa påståenden, om den rumsliga konstruktionens betydelse för sexualiteten, som här förtjänar att närmare undersökas.

SEXUALITET OCH RUMMET

Sexualitet, eller snarare konceptet sexualitet, betraktas i förevarande text utifrån socialpsykologiska premisser som en historisk, social och kulturell konstruktion. Den varken uppkommer eller förekommer i ett socialt vakuum utan fylls med olika betydelser över tid. I den vardagliga diskursen definieras sexualitet vanligtvis som starkt kopplad till könsumgänge i allmänhet och samlag i synnerhet. I detta mer vetenskapliga sammanhang används begreppet sexualitet i huvudsak utifrån sociologen Beverly Skeggs mönster. Den innefattar att sexualitet betraktas som en form av institutionell organisering, som en reglerande diskurs, en representation, en praktik, en identitet, ett begär och ett sorts medborgarskap. Dock kan inte ens dessa beskrivningar av konceptet fånga alla de kroppsliga begär och känslor som förknippas med sexualiteten.⁴

Tidigare har konstaterats att den rumsliga strukturen har stor betydelse eftersom alla sociala handlingar förekommer inom en rumslig kontext. Rummet ses som en mekanism för att upprätthålla normer kring sexualitet, eller som kontroll av sexualitet genom de system av representationer som producerar rummet.⁵ Således kan sexualitet ses som skapad utifrån rummet, vilket i sin tur är skapad av dessa systems representationer.

För att rummet och dess spatiala konstruktion skall kunna betraktas på detta vis, krävs det således att tanken på detta som objekt överges. Att ej se dess struktur som en bunden enhet, tilltalat av oberoende subjekt och upplevt av kroppar, utan istället uppfattas som ett system av representationer på samma vis som målningar, fotografier och filmer uppfattas. Detta eftersom byggda objekt är ett system av representationer. På motsvarande sätt måste kropparna i dessa rum förstås som en konstruktion, och som en produkt av sådana system av representationer.⁶

Rum är ett relativt abstrakt begrepp, framförallt i förhållande till det mer konkreta begreppet plats. Plats tolkas här som ett strukturerat rum, det vill säga när begreppet används så syftar det antingen på en specifik typ av plats, till exempel parker eller gator, eller på specifika områden, så som Malmskillnadsgatan.⁷

Att välja uppsatsämne om sexualitet inom socialpsykologi är inget anmärkningsvärt, även om det är relativt ovanligt.⁸ Med detta som utgångspunkt är ett *socialkonstruktionistiskt* perspektiv en självklar ansats. I förhållande till kön och psykologi fäster sig socialkonstruktionister vid och undersöker hur kategorisering och rangordning efter

---

³ Grensman 2005: 46 f.

⁴ Skeggs 1999b: 191 ff.

⁵ Jfr. Wigley 1992: 350

⁶ Colomina 1992

⁷ Jfr Friberg et al. 2005: 9, Morris 1992: 3

⁸ Weis 1998: 2

könstillhörighet socialt och kulturellt frambringas och upprätthålls, både på en samhällelig nivå och i samspelet mellan människor. De studerar även hur det går till när kategorisering och rangordning efter kön får psykologiska konsekvenser, så att människor uppfattar socialt könsspecifika karakteristika som inre egenskaper, och därmed ser det som ett uttryck för sin identitet att leva upp till könskategoriseringens krav.⁹

Syfte och frågeställning

Sexualiteten ses ofta som något essentiellt, något naturgivet, som möjligen kan påverkas av individer, men absolut inte av samhället, än mindre dess rumsliga struktur. Rum och plats tenderar att framstå som icke-sexuella, könsneutrala begrepp. Ett av föreliggande texts syften är att, ur ett socialpsykologiskt perspektiv, avfärda myten om staden och det offentliga rummet som neutralt med avseende på sexualitet. Tesen som drivs är att rum och plats konstrueras och därmed är grundläggande för konstruktionen av kön/sexualitet. Detta eftersom rum och plats befinner sig i en social/samhällelig kontext och alla sociala handlingar och all social interaktion sker inom denna kontext.

Denna text utgår således från att *sexualitet* är socialt, kulturellt och spatialt konstruerat. Detta medför två grundläggande frågor: *Hur är sexualitet manifesterad i rummet* och *hur är spatiala relationer manifesterade i konstruktionen av sexualitet?*

Dessa frågor kan betraktas utifrån olika synsätt. En möjlig vinkling har sin grund i arkitekturen och har som utgångspunkt att konstruktionen av staden bygger på människans behov. En annan synvinkel presenteras av socialpsykologin (beteendevetenskapen) som menar att människors sociala liv konstrueras utifrån den befintliga sociala miljön. Givetvis förekommer det en dialektik mellan dessa, eftersom konstruktionen av den fysiska miljön å ena sidan och konstruktionen av sociala representationer å andra sidan, är ett dynamiskt fenomen, ständigt i pågående. I denna text behandlas dock i huvudsak det senare perspektivet. Alltså: vilken betydelse har stadens rumsliga organisering för konstruerandet av sexualiteten?

Det finns ett flertal olika abstrakta och konkreta frågor, som är relevanta i sammanhanget. Hur konstrueras sexualiteten utifrån den rumsliga kontexten? Hur påverkar den rumsliga kontexten synen på sexualiteten? Hur påverkar staden och dess områden, det offentliga rummet, sexualiteten? Hur ser förhållandet ut mellan människor och den materiella omgivningen, det vill säga hur kan ett rum eller en plats påverka de mellanmänskliga relationerna i allmänhet och det sexuella i synnerhet? Vilka typer av sexuella handlingar och möten möjliggörs respektive hindras inom olika rumsliga kontexter? I vilka sammanhang klär till exempel människor av sig sina kläder och hur påverkas synen på denna nakenhet av kontexten? Dessa frågor, men också andra, kommer att behandlas i förevarande arbete.

Mer precist skildras och reflekteras över det fysiska rummet ur ett sexualitetsperspektiv med fokus på det offentliga rummet, det vill säga staden. Den huvudsakliga frågeställningen utifrån detta lyder: ***Hur konstrueras sexualiteten utifrån stadens rumsliga kontext?***

Begreppet sexualisering

Sexualiteten och föreställningar om den, utvecklas inom ramen för de rådande samhälleliga konstruktionerna. Dessa innefattar bl.a. två separata och disparata kön (genderisering) och heteronormativitet. För att beskriva denna utvecklingsprocess används i detta arbete termen *sexualisering*. Problemet med begreppet är att det inom den vardagliga diskursen i allmänhet syftar till den process som endast innefattar en (negativ) ökande förekomst av sexualitet i samhället/det offentliga rummet. Här syftar termen snarare på *hur* olika platser kodas med

---

⁹ Magnusson 2002: 72 f.

avseende på sexualitet och vilka mänskliga handlingar tolkas som sexualitet i den specifika kontexten. Det finns alltid en risk med att använda ett väletablerat ord och fylla det med sitt eget innehåll, det har dock bedömts vara en än större nackdel att inte ha tillgång till ett lämpligt begrepp med mindre än att hitta på ett nytt ord.

Andra relevanta och förövrigt närliggande begrepp i detta sammanhang är heteonormativiteten respektive den sexuella matrisen.

Heteronormativitet är de institutioner, lagar, strukturer, relationer och handlingar som upprätthåller heterosexualiteten som något enhetligt, naturligt och allomfattande; som bidrar till att endast ett viss sorts (heterosexuellt) liv framstår som åtråvärt att leva.¹⁰ *Den heterosexuella matrisen* är det kulturella raster som begripliggör kroppar, genus (kön), sexualitet och begär, och särskiljer maskulinitet från femininitet, för att sedan knyta dem samman genom det heterosexuella begärets handlingar. Att iscensätta genus på ett korrekt vis är en möjlig strategi inom det tvingande systemet och där överträdelser följs av tydliga straffåtgärder. Den heterosexuella matrisen kan således ses som grundläggande för våra uppfattningar om vad som utgör ”normala” kvinnor och män.¹¹

DET SOCIALA LANDSKAPETS FRAMVÄXT: RUMSLIGA KONSTRUKTIONER

Den byggda miljön, till exempel i staden, är således att betrakta som en kulturellt intentionell artefakt eftersom den är skapad utifrån mänskliga intentioner och kunskap. Både byggnadsprocessen som sådan och de mer konkreta formerna visar på ett samhälles kulturella värderingar och representationer. De implicerar de handlingsmönster enligt vilka individer i ett samhälle agerar.¹²

En byggnad, ett föremål eller en plats är aldrig skapade i ett vakuum utan är oupplösligt förknippat med den tid och rum den formats i. På samma vis förhåller det sig med sexualiteten vars uttrycksformer är socialt bestämda. Det är därför av stor vikt att man definierar under vilken tidsperiod och i vilket samhälle som undersökningen gäller.

I denna uppsats är det de samtida Sverige, och till viss del även västvärlden, som står i fokus. Det bör dock påpekas att även då den teoretiska grunden (av nödvändighet) har sina rötter över hela den västerländska industriella världen, så finns det en diskrepans mellan Sverige (Norden) och andra kulturer i västvärlden.¹³ Av detta följer att viss försiktighet bör iakttagas i förhållande till resultat och tolkning.

Det hade givetvis varit intressant att undersöka även andra länder/kulturområden, möjligen i relation till det svenska. Dock är området relativt mångfasetterat och omfångsrikt så alternativet mellan att avgränsa själva ämnet eller det geografiska området, föll valet på det senare.¹⁴ Därför skall nedan kortfattat presenteras den utveckling som utgör bakgrunden till den bild som kommer att målas upp.

Samhällets utformning har skett genom institutioner, organisationer och människors målmedvetna och icke målmedvetna, gemensamma agerande. Dock kan slutresultatet bedömas som ett antal oförutsedda konsekvenser av detta agerande. Kontinuiteten i och förändringen av

---

¹⁰ Rosenberg 2002: 100

¹¹ Butler 1990: 139 ff.

¹² Weisman 2000: 1, Jfr Searle 1997

¹³ Lewin 2002: 125

¹⁴ Jfr Friberg et al. 2005: 9

samhället, dess faser och rytmer, kan också förstås i förhållandet mellan kultur och samhälle eller i förhållandet mellan teknik och samhälle.

Teknisk utveckling är att betrakta som en viktig förutsättning för handlingsmöjligheter och interaktion. Denna utveckling påverkar staten, organisationer och interpersonella relationer. De tekniska lösningarna varierar i innehåll beroende på organisatoriska former.

Människor rör sig mellan olika organisationer och kultur i skilda former, innefattande värden, idéer och känslor, cirkulerar i samhället. Förhållandet mellan kultur och samhälle har därmed blivit mer sammansatt. Kulturen tillhandahåller givna meningar men även möjligheten att skapa nya. Detta innebär att kulturen visar hur världen är beskaffad, och den har även en expressiv/normativ aspekt.¹⁵

Samhällets utveckling och modernisering handlar bland annat om övergången från det relativt stabila och täta bondesamhället till det mer rörliga och distanserade stadssamhället. Denna grundläggande förändring av samhället har fått genomgripande konsekvenser på en rad områden. Asplund kallar detta för övergången från *Gemeinschaft* till *Gesellschaft*. Kontrasten mellan dessa båda blev tydlig när det förmoderna övergick i det moderna. Stadsplanerare, arkitekter och liknandes diskurser utvecklades över *Gemeinschaft* och *Gesellschaft*, vilka fick en oerhörd effekt (framförallt i allegori med de sociologiska motsvarigheterna). Ty även dagens människor existerar inom dessa diskurser.¹⁶

Samhället har även präglats av kvinnors strävan efter inflytande i utvecklingsprocessen. Vid 1900-talets början var kvinnor i huvudsak hänvisade till det privata rummet och var således både socialt och ekonomiskt beroende av män. Denna ideologiska uppdelning, med kvinnor hänvisade till det privata rummet och män till det offentliga, är starkt kopplad till denna samhällsutveckling. Den rådande synen i det borgerliga samhället byggde på en bild av könen som komplementära och essentiellt olika. Kvinnor betraktades som omvårdande och passiva medan män ansågs vara utåtriktade och aktiva. När kvinnan tog klivet ut i offentligheten utmanade hon således den rådande könsordningen och försvagade sin status som symbol för hemmet. Under denna period sågs kvinnan i det offentliga rummet som svårkontrollerad, framförallt med avseende på sexualiteten (och därigenom ärbarheten). Kvinnans dygd måste till varje pris kontrolleras i det borgerliga samhället.¹⁷

Kvinnors inflytande i konstruktionen av det offentliga rummet ökade under efterkrigstiden i samband med uppbyggandet av folkhemmet och välfärden. Hennes inflytande berörde dock i första hand frågor kring boende och närmiljö. Den rumsliga organiseringen av bostaden, det vill säga hur den fysiskt utformades, var extra betydelsefull i stödet för kvinnors frigörelse.¹⁸

En annan sorts parallell frigörelseprocess har varit särskilt tydligt den senaste tjugofem åren framförallt i Nordeuropa och Nordamerika. Denna frigörelse handlar om att betrakta individen som ramen för identiteten, i kontrast till att definiera den i första hand kollektivt eller kategorimässigt. Individualiteten har således betonats mer i det moderna, urbana samhället än i det tidigare agrara.¹⁹

Avslutningsvis kan även nämnas att visioner och stadsbyggnadsideal för framtiden alltid har präglats av traditionellt manliga ideal, vilket kanske tydligast syns i utformningen av befintlig infrastruktur.²⁰

---

¹⁵ Ahrne, Roman och Franzén 2003: 22 ff.

¹⁶ Asplund 1991: 48, 51

¹⁷ Friberg et al. 2005: 11.

¹⁸ Friberg et al. 2005: 12 f.

¹⁹ Jacobsson-Widding 2002: 149

²⁰ Friberg et al. 2005: 14 ff.

INLEDNINGENS AVSLUT

Förevarande text är teoretisk till sin natur. Det förekommer inga undersökningar, inga intervjuer eller experiment. Det gör den dock inte mindre vetenskaplig eller relevant. För som Johan Asplund, Sveriges kanske mest tongivande socialpsykolog säger: ”*Javisst, många sociologiska problem måste lösas vid skrivbordet.*” Detta påstående är givetvis inte mindre sant gällande socialpsykologi. Med all sannolikhet hade detta område kunnat undersökas genom någon av ovanstående nämnda metoder. Jag anser dock att det finns ett självändamål med en hög abstraktionsnivå och att förfarandet är teoretiskt snarare än praktiskt. Detta som en del i en mer allmän strävan att, både på ett samhälleligt och ett personligt plan, bevara vetenskapen som sökande efter sanning och kunskap, inte som ett verktyg i marknadskrafternas händer.²¹

Samtidigt kan kunskapen i sig också ses utifrån en mer personlig komponent innefattande en förändring av jaget:

”Kunskap är ett själsligt äventyr och en själslig förvandling. Den som vet skiljer sig inte från den som inte vet genom det enkla faktum att den förre känner till vissa saker, utan genom det faktum att personen i fråga inte längre är densamme. Med andra ord: kunskap är det som förvandlar själva subjektiviteten hos den som vet.”²²

---

²¹ För en utmärkt och utförlig diskussion i ämnet se Freud (2005).

²² Foucault 1979: 7

II.

En grund att stå på

Innan det huvudsakliga ämnet behandlas måste vi göra en liten avstickare. Vissa menar kanske att det är onödigt, kanske rent av tröttsamt. Dock bör den otålige betänka hur mycket säkrare kunskapen känns när den presenteras på en fast grund, snarare än hängande i luften. I alla lärandeprocesser bör det finnas ett motstånd.

Huvudsakligen behandlar detta kapitel olika metodologiska utgångspunkter. Tre olika huvudsakliga områden beaktas. Först diskuteras ontologi, därefter epistemologi och slutligen kommer vi att träda in i Foucaults värld. Kapitlet avslutas med en sammanfattning för att se hur dessa relaterar till varandra och tillsammans verkligen skapar den nödvändiga, metodologiska grunden.

INLEDNING

För att kunna uttala sig på vetenskaplig grund krävs det att världen som forskaren utgår ifrån och befinner sig i definieras, på vilka grundförutsättningar byggs forskning och resultat? Det existera ett flertal olika världar och därmed många olika perspektiv på vad som är kunskap/vetenskap.

Ontologi är ett filosofiskt begrepp, vilket undersöker vad som kan anses existera, det vill säga objektens natur och deras förhållande till världen. Applicerat på socialpsykologi betyder det ett resonemang kring de antaganden som görs gällande den sociala världens natur, vad den består av, vilka delar som skapade den och hur dessa hänger samman. *Epistemologi* är en annan filosofiskt begrepp som snarare behandlar kunskapens natur, vad som klassificeras som giltig kunskap och hur det kan uppnås. Ur ett socialpsykologiskt perspektiv handlar det således om antaganden kring vad som konstituerar giltig kunskap om den sociala världen (i motsättning till introspektion och common sense) och hur socialpsykologer bör agera för att erhålla denna.²³ Både epistemologiska och ontologiska perspektiv måste ligga till grund för och beaktas inför och under det vetenskapliga arbetet.

Den kritiska socialpsykologins rötter

Den sociologiska socialpsykologin utvecklades från sociologin, baserad på Durkheims traditioner. Durkheim menade att ”sociala fakta” i hög grad är autonom och befinner sin utanför individens medvetande. Hur människor förstår världen beror därmed snarare mer på de kollektiva representationer som delas av människor, än de individuella representationerna (intersubjektivitet). George Herbert Mead och Ervin Goffman var också viktiga företrädare kring frågor om socialt handlande och mellanmänsklig interaktion.

Vändpunkten för disciplinen kom under 1960-talet mycket beroende på Moscivicis teori kring sociala representationer, vilket han såg som ett mellanting mellan kollektiva och individuella representationer.

På 1970- och 1980-talet började ett flertal socialpsykologer att argumentera för att man borde fokusera mer på det sociologiska området. De var bl.a. Gergen, Herré, Potter, Wetherell och Parker. De fokuserade huvudsakligen på social konstruktionism, postmodernism och diskursanalys. Utifrån detta tillhandahölls grunden för den kritiska socialpsykologin.²⁴

ONTOLOGISKA BETRÄKTELSE: DEN KONSTRUERADE VÄRLDEN

*Vad är det svåraste som finns?
vad du tror är det enklaste:
Att med ögon se
vad som finns framför dem. // Goethe*

Att påstå att människor lever i en verklighet är enkelt. Att definiera vad denna verklighet medför och hur den är beskaffad är svårare. Det existerar ett flertal olika ontologiska förklaringsmodeller, där en av de mest välkända torde vara konstruktionismen. Dess syfte är att med utgångspunkt i verkligheten som konstruerad och med diskurser, undersöka hur dessa formulerar och skapar det som vi uppfattar som verkligheten.²⁵

Socialkonstruktionismen bygger på fyra premisser. Det första villkoret är *en kritisk inställning till självklar kunskap* det vill säga common sense eller doxa. Det andra villkoret är

---

²³ Rogers 2003: 38

²⁴ Rogers 2003: 24 ff.

²⁵ Börjesson 2003

historisk och kulturell specifikt. Det innebär en insikt i att världsbilden, och all kunskap om den, är kulturellt och historiskt präglad. Den innefattar en *antiessentialism*,²⁶ det vill säga att den sociala världen konstrueras socialt och diskursivt så att dess karaktär inte är på förhand given, det existerar inget essentiellt. Det tredje villkoret är ett *samband mellan kunskap och sociala processer*. Detta innebär att uppfattningen om världen skapas och upprätthålls i sociala processer. Det sista villkoret är ett *samband mellan kunskap och social handling*, vilket innebär att sociala föreställningar leder till social handling, vilket medför (konkreta) sociala konsekvenser.²⁷ I förhållande till dagens sexualitet måste således beaktas att det individen anser sig veta faktiskt inte är att betrakta som vetenskap, att förhärskande ”sanningar” inte är självklara, detta eftersom kunskapen är specifik för rådande historiska och kulturella kontext. Sexualiteten skapas och återskapas via sociala processer (t.ex. stadens konstruktion) och att de sociala föreställningar som existerar gällande sexualiteten medför specifika praktiker i hur människor agerar i förhållande till sexualiteten.

Konstruktionism i förhållande till realism

Ett möjligt sätt att studera konstruktionismen är att kontrastera den mot realismen. Realismen innebär en uppfattning om att verkligheten existerar oberoende av om den blir erfaren eller kan erfaras. Omvärlden, den rumsliga verkligheten, existerar oberoende av det mänskliga medvetandet. Detta tenderar att följas av den epistemologiska uppfattningen att sinneserfarenheter medför tillgång till en verklighet som är oberoende av medvetandet. Här finns fyra olika former av realism som alla bygger på olika epistemologiska antaganden. Företrädare för den *naiva realismen* menar att människors sinneserfarenheter ger dem omedelbar och tillförlitlig tillgång till verkligheten. Den *representationalistiska realismen* å andra sidan menar att sinneserfarenheter förvisso härrör från den fysiska verkligheten, men att de inte kan ses som grund för säker kunskap om världen. Detta då det som det som erfars endast är att betrakta som representationer av verkligheten, representationer som aldrig kan jämföras med *själva* verkligheten. Den *kritiska realismen* befinner sig mellan dessa ytterligheter och argumenterar för att sinneserfarenheter ger direkt tillgång till verkligheten och att det är möjligt att tränga bakom den och bilda en välgrundad uppfattning om den fysiska verkligheten. Den *empiriska realismen* slutligen hävdar att erfarenhetsvärlden existerar oberoende av det enskilda väsen som har kunskap.²⁸

Realismen utgår således ifrån att förhållandet mellan det som kallas för *verkligheten* och dess *representation* i stort sett är oproblematiske: antingen är representationen sann eller falsk. Ur ett konstruktionistiskt perspektiv är en sådan hållning naiv. Istället argumenteras för att det inte existerar något entydigt förhållande mellan verkligheten och representationen. Varje intryck kan nämligen representeras på ett antal olika vis. Detta motiveras med att om en naturlig relation existerade mellan objekt och dess beteckningar så skulle dessa beteckningar vara giltiga oavsett kulturell och språklig kontext, en stad skulle heta stad i alla språkområden. Detta perspektiv innefattar också att det inte existerar några av naturen givna kategorier att namnge, utan dessa kategorier eller ordningar är i stället skapade av människan. Verkligheten är således en konstruktion och syftet med medvetandet är att benämna dessa konstruktioner.²⁹

---

²⁶ För att komplicera det ytterligare så finns det dock vissa teoretiker som menar att det inte existerar någon tydlig dikotomi mellan social konstruktionism och essentialism, vilket de motiverar med att den första kategorin som den används tenderar att implicera en form av essentialism. Dessa resonemang kan vara nog så intressanta, men är trots detta ej nödvändiga i detta sammanhang. Men den intresserade kan till exempel vända sig till Fuss (1996) för en kortare introduktion av resonemanget.

²⁷ Jørgensen & Phillips 1999: 11 f.

²⁸ Hedin 1996: 42 ff.

²⁹ Hedin 1996: 13 ff, Searle 1997: 163 ff.

I ett konstruktionistiskt perspektiv är betydelse ett viktigt begrepp, det vill säga hur intrycken tolkas eller konstrueras. Intrycken har inget immanent, utan måste tillskrivas innebörd för att bli förståeliga. Det innebär att verklighetens enda betydelse är som ”producent” av intryck. Detta medför i sin tur att den dualistiska världsbilden inom vilken subjekten undersöker världen för att finna objekten, inte är giltig.³⁰

Man kan således konstatera att realismen tar avstånd från konstruktionismens extrema position, innefattande att allting är socialt konstruerat och väljer i stället att erkänna konstruktionens betydelse samtidigt som den dock påstår att *allt* inte är konstruktioner. Detta är också den huvudtes som Searle argumenterar för då han med bestämdhet säger att världen är mer än en social konstruktion.³¹ Utifrån detta resonemang menar jag att sexualiteten per se inte är att betrakta som en social konstruktion, utan snarare att dess uttryck, sexualiseringen, är det.

Föreställningar om världen: Individuella, kollektiva och sociala representationer.

Människan har ett behov av förhållningssätt gentemot omvärlden. Hon måste anpassa sig, fysiskt, emotionellt och intellektuellt behärska samhället samt identifiera och lösa de problem som hon ställs inför. *Representationer* handlar om de föreställningar som existerar i förhållande till olika företeelser eller objekt i världen. Tre olika typer av representationer påvisas här och skall nedan närmare definieras och betraktas.

Representationernas existens möjliggörs av en specifik syn på samhället. Durkheim, representationernas fader, argumenterar enligt tesen att för att samhället skall kunna bildas måste det först finnas en överindividualitet, en form av kollektivistisk makt. Den upprätthåller kontrakt mellan individer utan vilka samhället inte kan skapas eftersom ett samhälle kräver icke-konkurrens.³² Durkheims samhällsteori bygger således på att samhället skapas först, därefter individen.³³

Begreppet kollektiva representationer hade en central ställning inom de franska samhällsvetenskaperna och Durkheim identifierade förekomsten av dessa representationer och infogade dem i en studie av den kollektiva idébildningen och använde dem som förklaringsgrund till olika samhälleliga företeelser. Dessa kollektiva representationer är homogena och delas av alla medlemmar i en grupp, ett samhälle. Dess funktion är således att motivera de kopplingar mellan samhällets individer som får dem att agera som delar inom samhället. Representationerna skapar en påtvingad konformitet vilket lever vidare över tid. Om samhället som helhet skall förändras måste först de kollektiva föreställningarna förändras.³⁴ Durkheim gjorde dock en klar åtskillnad mellan kollektiva representationer och individuella representationer för att på så vis definiera det förstnämnda. Han argumenterade för att kollektiva och individuella representationer förhåller sig till varandra på samma vis som begrepp respektive sinnesförmålor/bilder. Individuella representationer och bilder är som namnet antyder unika för varje individ, flexibla och ingår i ett flöde. Kollektiva representationer är generella, permanenta och överindividuella, vilket redan antytts. Han menade också att de individuella representationerna baserades på den enskilde individens medvetande och det kollektiva samhället som helhet. Enligt Durkheim är de kollektiva representationerna inte den gemensamma nämnaren för det individuella, utan snarare de individuella representationernas ursprung. Man kan således säga att de kollektiva

---

³⁰ Searle 1997: 15 ff.

³¹ Searle 1997

³² Farr 1996

³³ Detta i kontrast mot till exempel Hobbes som menade att för att ett samhälle skall uppstå så krävs individer som sluter sig samman, det vill säga individen föregår samhället (Lübcke 2003).

³⁴ I dessa ingår traditioner (bryt sedvänja och tradition för att bereda mark för det som komma skall – det nya.)

representationerna speglar hur samhället skapar föreställningar om världen, och därmed också om sexualiteten.³⁵

Durkheims teori föll dock i glömska men forskningen kring kollektiva representationer började på nytt att användas under 1960-talet och dess främste företrädare är Serge Moscovici. Han använde dock ej den gamla, redan definierade teorin, utan förnyade den och kallade denna nya socialpsykologiska inriktningen för *sociala representationer*. Denna modifierade teori utgår ifrån ett konstaterande: föreställningar gällande omvärlden betingas av de symboliska erfarenheter om vardagslivet som formas i den mellanmänskliga sociala interaktionen. Den modifierade teorin var nödvändig i och med den särskilda karaktär som representationerna innehar i dagens samhällen, präglade av hög intensitet, många utbyten, kommunikation och social mångfald. Främst de sista två punkterna var viktiga för kraven på nytt innehåll eftersom det ursprungliga begreppet saknade en insikt i att individer och grupper utmärks av denna olikhet och mångfald. Människan är inte isolerad i ett socialt tomrum eftersom omvärlden är delad med andra: för att förstå och behärska omgivningen måste utgångspunkten tas både i individuella och i andra människors erfarenheter. Det var även viktigt att lägga tonvikten vid kommunikation eftersom den krävs för rörelse och konvergens mellan det individuella och det sociala. Som nyss antytts innefattar teorin om kollektiva representationer en syn på representationer som statiska till sin karaktär. Moscovicis syn på dem var snarare som dynamiska och han ansåg att det utvecklades medelst utbytes- och interaktionsprocesser. Denna skillnad beror på en insikt om individen som både mottagare och skapare av representationer av Moscovici. Önskan att interagera den individuella och den sociala världen med en syn på samhället som dynamiskt motiverar således bytet av uttryck från kollektiva till sociala (representationer).³⁶

Teorin har således gått från kollektiva föreställningar till sociala föreställningar (representationer), där det senare betecknar de övertygelser, begrepp och vetanden som utvecklas kollektivt för att individen skall kunna förhålla sig till samhället. De är sammansatta fenomen som alltid ingår i och påverkar samhällslivet.³⁷ En definition av sociala representationer lyder: *"De utgör en socialt utvecklad och delad kunskapsform som har ett praktiskt syfte och som påverkar den verklighetsbild en viss social grupp konstruerar."*³⁸

Med utgångspunkt i Sennett menar Skeggs et al. att representationer formar en sorts "optiskt omedvetet". Att höra eller läsa om en specifik stad (eller plats) medför en omedveten utgångspunkt från det som tidigare hörts eller lästs om dessa platser, för att kunna bedöma den nya informationen. Representationer samverkar med andra element och operationer, speciellt erfarenhet. De måste vara trovärdiga och förståeliga för dem som bor i staden. Att till exempel närma sig staden som om den vore uppbyggd av bilder är ofta mer lättläst än de som erbjuds av stadens invånare, som använder sin egen syn på gatan. Dessa bilder, konstituerar aktivt staden och dess narrativ, snarare än att endast vara en representation av en yttre "verklighet". De möjliggör kaoset av rum att bli omvandlat till en igenkänningsbar plats.³⁹

---

³⁵ Chaib & Orfali 1995: 15 ff.

³⁶ Moscovici 1995: 57 ff.

³⁷ Chaib & Orfali 1995

³⁸ Jodeler 1995: 32

³⁹ Skeggs et al. 2004: 1840 f.

Representation i förhållande till konstruktion

Sociala representationer skapas genom att grupper av människor sinsemellan bildar en kollektiv föreställning om verkligheten och denna föreställning utvecklas och bildar en vardagskunskap eller naturligt kunnande; *common sense*. Denna allmänna kunskapsform är ett så kallat *naturligt kunnande* och skiljer sig från den vetenskapliga kunskapen. Dessa representationer används för att förstå och tolka omvärlden. Människor lever således i en förväntan om den empiriska kunskapens infriande.⁴⁰ Detta hänvisas till av många sociologer och socialpsykologer, till exempel Bauman som refererar till det *tagna för givet* och Bourdieu som använder begreppen *habitus* i kombination med *biografen*.

Allsköns kunskap om världen och dess beskaffenhet innefattar *konstruktioner*, det vill säga abstraktioner, generaliseringar, formaliseringar och idealiseringar. Dessa aspekter innefattar endast det som är relevant för oss i världen, eftersom all fakta redan initialt är selekterad från en universell kontext.⁴¹ Tolkningar av dessa aspekter baserar sig på individens tidigare erfarenheter eller erfarenheter som förmedlats genom samhället. Det konstruktionistiska paradigmat grundläggande påstående är att verkligheten är socialt konstruerad. Paradigmat innefattar bl.a. att världen uppfattas som en objektivt ordnad verklighet som existerar oberoende av individen och dennes uppfattning.

Språket ges en central roll i konstruktionismen som en mekanism genom vilken kulturen påverkar individens tankar och agerande. Språk är således grunden för att skapa förståelse av världen, då det ger kategorier inom vilka världen struktureras. Språket gör det även möjligt att förmedla privata upplevelser till andra. Språk kan samtidigt ses som representation för objekt eller sociala fenomen.

Verkligheten av det vardagliga livet är delad vilket innebär att människor runt omkring individen uppfattar världen på ungefär samma vis som denne gör, vilket kallas för intersubjektivitet. Delade upplevelser av verkligheten utgör en grund för institutioner, det vill säga att de leder till vanor vilket gör andras agerande förutsägbart. När en vana blir sed så börjar andra förvänta sig detta agerande och sociala kontrollmekanismer utvecklas för att upprätthålla dem.⁴² Detta kan hänföras till de tidigare nämnda sociala fakta, det vill säga representationer.

Utifrån detta kan man tydligt se ett samband mellan representation och konstruktion. Konstruktionerna kan således sägas bero på människors (sociala) representationer av verkligheten och objekten där i. Eller från andra hållet: objekten i verkligheten kan ses som en produkt av representationen. Här skiljer sig konstruktionismen från den empiriska vetenskapstraditionen som ser representationen som produkt av faktiska objekt.

Könsliga representationer talar inte enbart om hur sexuella skillnader uppstår, utan även hur skillnader i klass och ras är organiserade.⁴³ Staden bli sexualiserad genom fysisk besittning, men rum produceras även genom representationer. Beskrivningar av rum använder sig av ord och bilder vilka har kulturella associationer med kön, som skapar jämförelser mellan rum och kön, till exempel falliska torn som kopplade till män. Hur människor definierar sina egna rum och deras upplevelser av dem, är viktiga i konstruktionen av identiteter.⁴⁴

---

⁴⁰ Chaib & Orfali 1995: 15 f.

⁴¹ Searle 1997: 19 f.

⁴² Berger & Luckmann 1979: 31 ff

⁴³ Rendell 2000: 20

⁴⁴ Rendell 2000b: 103, 107

Språk (diskurs) i det konstruerade samhället

Verkligheten är i grunden att betrakta som en social konstruktion enligt Searle, även om han påpekar att detta inte är det enda som världen är. Denna konstruktion bygger på common sense eller vardagskunnande gällande olika förhållanden i samhället. Det betyder att människans subjektiva betydelse är central för förståelsen av hur samhället konstrueras.⁴⁵

Searle pratar om två olika typer av fakta: rå fakta och institutionella fakta. Rå fakta är fakta som existerar fullständigt oberoende av människan. Dessa fakta går ej att tänka bort till exempel att det biologiska könet bestående av penis och slida.⁴⁶ Verbalt är begreppet ”penis” en social konstruktion som tillskrivits vissa egenskaper. Men själva Penis som objekt existerar oberoende av individen, och existerar därför oavsett benämning (t.ex. snopp i stället för penis) och tillskrivna egenskaper. Således är själva Penis att kategorisera som rå fakta. Institutionella fakta är fakta som är beroende av människors överenskommelser och kräver mänskliga institutioner för att existera, till exempel när könet sexualiseras eller erotiseras. När människor genom kollektiv intentionalitet⁴⁷ tilldelar ett fenomen en funktion, oberoende av fenomenets egenskaper utan kraven av mänskligt samarbete, erkännande och accepterande, har fenomenet fått en status. Denna speciella kategori av agentrelaterade funktioner kallar Searle för statusfunktioner.⁴⁸

Samhället utvecklas som institutionella strukturer genom att vi kollektivt tilldelar dem statusfunktioner. Om en speciell typ av ring är att betrakta som vigselring, ett tecken på äktenskap så är det en konstitutiv regel. För att detta skall fungera måste det finnas en kollektiv intentionalitet innefattande ”vi avser” att tilldela ringen denna status. Det måste även föreligga ett fortsatt kollektivt accepterande av att det är vigselringar, annars bli de värdelösa. Äktenskap, pengar och kontrakt är alla exempel på institutionella fakta eftersom dessa ej ”hittas” i naturen eller existerar oberoende av samhället och deras institutioner.⁴⁹

Searle menar att språket delvis är konstitutivt för den sociala verkligheten då det är en grundläggande social institution i mening att andra sociala institutioner förutsätter språket. Det går att ha språk utan begrepp som vigselring, sexualisering och pengar, men det går inte att ha vigselring, sexualisering och pengar utan språk, då dessa är att klassificera som institutionella fakta enligt tidigare resonemang. Språket har en förmåga att symbolisera något utöver sig själv vilket är nödvändigt för att konstituera dessa fakta.⁵⁰ Även de sociala representationernas företrädare påpekar språkets betydelse. Enligt dessa är den sociala verkligheten endast möjlig om alla som lever i ett samhälle delar representationerna genom kommunikation, erfarenheter eller praktiker. Kommunikationen spelar även en grundläggande roll i de utbyten och interaktioner som skapar samtycke och kollektivitet. Den påverkar även de processer då representationerna skapas, att kommunikationen bestämmer innehåll, betydelse och värde som tillskrivs ett visst objekt.⁵¹

---

⁴⁵ Searle 1997

⁴⁶ Idealisterna kan dock tänka bort den (Lübcke 2003).

⁴⁷ Kollektiv intentionalitet är gemensamma intentionella tillstånd som till exempel trosföreställningar, önskningar och avsikter. Detta uppstår i fall då *jag* gör något bara som del av någonting *vi* gör. Begreppet intentionalitet är möjligen Searles största intresse (Searle 1997).

⁴⁸ Searle 1997: 54 f.

⁴⁹ Searle 1997: 54 f.

⁵⁰ Searle 1997: 73 ff.

⁵¹ Chiab & Orfali 1995

HERMENEUTISK EPISTEMOLOGI: TOLKNING OCH PERSPEKTIV

*When I use a word, Humpty Dumpty said in a rather scornful tone,
it means just what I choose it to mean – neither more nor less.*

// Lewis Carroll

Verkligheten kan i varje given situation tolkas utifrån ett flertal olika perspektiv. Varje fenomen kan interpreteras på ett flertal olika vis och att dessa tolkningar bör ses som komplement snarare än motsägelser eller som uteslutande. Att påstå att varje fenomen endast har en förklaring och ingenting annat, visar på ett begränsat perspektiv inför en mångfacetterad och komplex värld. När frågan ställs om sexualitetens natur och även dess relation till staden finns det således inget entydigt svar, än mindre då tolkningen är beroende av den relativa utgångspunkten.⁵²

Det grekiska ordet *hermeneuein* kan översättas med orden ”att tolka”. Därmed är också kärnan i begreppet fångat eftersom dagens hermeneutik innefattar något synnerligen grundläggande för den mänskliga naturen: att tolka och förstå. Att tolka är ej enbart allmänmänskligt, det är även en nödvändighet på grund av att individen ständigt hamnar i situationer som kräver sammanhang, gestaltning, en känsla av fullbordan. En av hermeneutikens epistemologiska utgångspunkt skulle kunna vara ett påstående om att verkligheten alltid ses och studeras utifrån olika aspekter och att det därmed är omöjligt att ställa sig autonom i förhållande till sitt själv när man studerar den. Tolkning och förståelse betingas således alltid av att människan är en historisk varelse,⁵³ ett faktum som känns igen från konstruktionismen. Det förhåller sig således så att hermeneutikens epistemologiska utgångspunkt även kan ses utifrån social konstruktionism.

Hermeneutik kan diskuteras och beskrivas utifrån ett flertal olika aspekter som alla har olika betydelser, men ändå är förenade. Den första aspekten kan karaktäriseras som *ontologisk*, den andra som *epistemologisk* och slutligen *metodens* eller metodikens aspekt. Diskussionen rör sig här i huvudsak på ett epistemologiskt plan det vill säga den behandlar spörsmål kring verklig kunskap respektive vetenskap.⁵⁴ Inom den västerländska kunskapsteoretiska diskursen har tidigare främst fakta tillhörande positivismen definierats som vetenskap och vederhäftigt. För närvarande sker dock en förskjutning från positivism till förmån för hermeneutik (möjligen ett paradigmskifte) vars innebörd är att hermeneutiken ej endast bedöms som likvärdig utan även stundom som överlägsen. Detta gäller framförallt kunskap inom samhällsvetenskaperna. Resultatet av hermeneutikens framgångar är att själva tolkningsbegreppet utnyttjats för att definiera många skilda företeelser, så att begreppet i värsta fall inte endast riskerar att komma att bli utan innehåll utan rent utav blir intetsägande. Det är därför nödvändigt att i varje specifik kontext definiera begreppet, så även inför detta arbete. Syftet med följande text är således att reflektera över hermeneutik för att presentera en möjlig tydning av dess innebörd i samband med å ena sidan social konstruktionism och å andra sidan sexualitet.⁵⁵

---

⁵² Jfr. Ödman 1994: 10

⁵³ Ödman 1994: 12

⁵⁴ Jfr. Wadenström 2003

⁵⁵ Jfr. Ugglå 2002: 334 ff.

Kunskap, vetande och vetenskap

En av de stora grundläggande frågorna är: Hur är tillförlitlig kunskap möjlig? Eller närmare bestämt, hur skall jag som forskare inom ramen för detta arbete kunna presentera någon form av tillförlitlig kunskap. Att förstå vetenskap epistemologiskt innebär att se det som en kategori av möjlig kunskap. Ordet kan tolkas som den process varigenom man skapar kunskap och det tillstånd av ökad kunskap som därmed uppnås. Vetenskapen är vetandets abstraktion.⁵⁶

Habermas delar grovt in vetenskapen i tre huvuddiscipliner som återfås mellan logisk/metodiska regler och kunskapskonstitutiva intressen: den naturvetenskapliga (naturalistiska), den hermeneutiska och den kritiska disciplinen. Dessa styrs av tre olika kunskapsintressen, varmed avses abstrakta, institutionaliserade intressen så som det tekniska, det praktiska och det frigörande kunskapsintresset. Den specifika naturen av dessa tre kopplingar avslöjas genom en inneboende kritik av varierande positioner i historien av vetenskapsfilosofi. Utifrån detta kan sägas att vart och ett av dessa kreerar grunden för en konkret möjlighet att införskaffa kunskap om världen som motsvarar en vetenskaplig forskningsmetod. Det första kunskapsintresset skapar grunden för naturvetenskaperna, det andra för humanvetenskaperna och det tredje för filosofi och samhällskritik. Därmed kan vetenskapliga studier göra människan mer autonom, då filosofiska eller samhälliga reflexioner kan påvisa att en del av de normer eller lagar gällande till exempel uttryck för sexualitet som människan är underkastad endast är illusion, så till vida att det ej är skapade externt ute i världen utan något inneboende, det härstammar från människan själv.⁵⁷

Än mer förenklat kan man tala om blott två huvudsakliga epistemologiska utgångspunkter: den empiriska och den hermeneutiska. Den empiriska traditionen, innefattande positivism och analytisk filosofi lägger den huvudsakliga tyngdpunkten vid studiet av det naturvetenskapliga. Den hermeneutiska traditionen lägger tyngdpunkten vid det humanvetenskapliga och har senare påverkats av fenomenologi, existensfilosofi och nymarxism.⁵⁸ Dessa två olika förhållningssätt representerar inte bara två olika metodologiska uppfattningar, utan står även för två fundamentalt olika ontologiska inställningar. I förevarande fall är det hermeneutiken med dess mer tolkande ansats som har huvudfokus, och positivismen nämns enbart som en jämförelse till den.

Positivismen är en filosofisk teori och allmän livssyn enligt vilken endast det säkert påvisade kan ligga till grund för bedömningar av vad som är sant och riktigt. Den bejakar därmed empirisk vetenskap, experiment och tekniska lösningar.⁵⁹ Positivismen står för objektivism och realism vilket innebär att verkligheten ses som entydig, det existerar en och endast en sanning.⁶⁰ Positivismen riktar sig till följd därav mot spekulering, mystik och intuition som kunskapskällor och som grund för våra handlingar.⁶¹

Hermeneutik kan ses som en form av tolkning vars syfte är att skapa förståelse för den mening, innebörd och de värderingar som finns i en text, en handling, ett beslut eller liknande varvid man tar hänsyn till den kontext som det tolkade har sin förankring i. En hermeneutisk tolkning ger oss således en förklaring genom att sätta in ett fenomen i dess mänskliga, historiska, sociala, ekonomiska eller konstnärliga sammanhang. Det är således nödvändigt att för-

---

⁵⁶ Ödman 1994: 22 f.

⁵⁷ Habermas 1972: 76 ff.

⁵⁸ Lübcke 2003: 574f.

⁵⁹ Egidius 1997: 417

⁶⁰ Wadenström 2003

⁶¹ Egidius 1997: 417

hålla sexualiteten till något när den undersöks. I detta fall behandlas både sociala och historiska kontexter, främst är det dock det rumsliga och sociala sammanhanget, staden, som fungerar som fond.

Som hermeneutisk tolkning räknas endast sådan förståelse och förklaring som är avsedd att skapa inlevelse i ett mänskligt, socialt och kulturellt sammanhang.⁶² I motsats till positivismens realism och objektivism står hermeneutiken för subjektivism och relativism. Enligt subjektivismen är verkligheten beroende av iakttagaren och därmed mångtydig och relativ.⁶³

Hermeneutiken har utvecklats över tid och främst under de senaste seklen har teorin genomgått betydande omvandlingar. Richard Palmer har åskådliggjort hermeneutikens utveckling. Han delar in den i sex olika utvecklingsfaser, som har olika definitioner och sätt att uppfatta tolkningsproblemet. De två grundläggande faserna var hermeneutik i bemärkelsen *bibeltolknings teori* och som *allmän filosofisk metodologi*. Detta kan kallas för hermeneutikens ursprung. Schleiermacher ersatte olika regionala (teologiska, juridiska och filosofiska) hermeneutiker med en generell filosofisk teori om vad det innebär att tolka i en tredje fas som Palmer kallar för *den språkliga förståelsens vetenskap*. I den fjärde fasen, humanvetenskapernas metodologiska grundläggande, epistemologiserade Dilthey hermeneutiken och skapade en humanvetenskaplig metod, som syftade till att förstå kultur (i motsats till den naturvetenskapliga förklaringen av natur). Heidegger i sin tur ontologiserade i stället hermeneutiken så att den blev en filosofi om människans ändliga varande, vilket fungerade som utgångspunkt för Gadamer när denne på nytt behandlade hermeneutik som texttolkning. Sålunda innefattade fas fem *humanvetenskapernas metodologiska grundläggande*. Den sista och sjätte fasen innefattar tolkningssystem för att finna dolda meningar till exempel bakom myter och symboler och företräds av bl.a. Ricoeur och hans kritiska hermeneutik.⁶⁴ Från att ha varit blott en metodik för tolkning av texter har hermeneutiken således utvidgats till att vara även en allmänfilosofisk skolbildning. Hermeneutiken uppfattas av den hermeneutiska filosofin inte i första hand som en vetenskaplig eller ens filosofisk metod, utan som en grundläggande del av den mänskliga existensen.⁶⁵ Hermeneutiken har tillfört samhällsvetenskaperna ett nytt paradigm, ett nytt sätt att definiera metoder och närma sig problem och kan således skapa, upplösa och återskapa kunskap.⁶⁶ Hermeneutik är studiet av vad förståelse är, och hur vi bör gå tillväga för att uppnå förståelse. Denna relativt oprecisa definition kan lätt ge intrycket att varje gång människan förstår någonting har hon använt sig av hermeneutik, så är emellertid inte fallet. Det är när hon *inte* förstår som hon använder sig av hermeneutiken. Det är då som materialet undersöks närmare och hypoteser skapas för möjliga tolkningar.⁶⁷

Problematiken kring verkligheten och dess epistemologiska respektive ontologiska natur har genomgående haft en tendens att beskrivas via en dualistisk ordning vilket varit avgörande för vilka svar som är möjliga gällande olika typer av förhållningssätt till samhället, vetenskapen och varat. Sedan några årtionden tillbaka präglas den epistemologiska diskussionen av positivismens försvagade ställning. Detta har medfört en renässans för hermeneutiken, i sällskap med beteckningar så som kvalitativa metoder, kontinental filosofi och fenomenologi. Den vetenskapliga utvecklingen tenderar att kännetecknas av en pendelrörelse⁶⁸ över tid med början vid lugna perioder av ”normalvetenskap” för att influeras av subversiva vetenskapliga

---

⁶² Egidius 1997: 209

⁶³ Wadenström 2003

⁶⁴ Ödman 1994: 25, Uggla 2002:347

⁶⁵ Wadenström 2003

⁶⁶ Ödman 1994: 11 ff.

⁶⁷ Føllesdal, Valløe & Elster 2001: 133 ff.

⁶⁸ Det förhåller sig förmodligen så att Pitrin Sorokin (sociolog) var först att använda denna liknelse.

teorier. Vart efter dessa blir mindre kontroversiella svänger pendeln tillbaka till utgångsläget.⁶⁹ Hermeneutiken som internationellt fenomen befinner sig för närvarande i pendelrörelsens mittpunkt i rörelse mot ett normalvetenskapligt skede. Man kan således säga att utvecklingen befinner sig i en synnerligen vital fas.⁷⁰

Förklara eller förstå?

Dikotomin positivism och hermeneutik, har dominerat samtidens vetenskapsteoretiska överväganden som ytterst handlar om att två skilda ontologier ställs mot varandra; kvalitativt mot kvantitativt, handling mot händelse, ett "inifrån"-perspektiv mot ett "utifrån"-perspektiv. Positivism innefattar naturvetenskapliga forskningsideal, abstraktion, avbildning, distans, opartiskhet och förklaring ställs mot hermeneutiken med socialvetenskapliga forskningsideal med förståelse, konkretion, engagemang och tolkning. Avbildning och förklaring å ena sidan således, förståelse och tolkning å andra.⁷¹

Ur ett hermeneutiskt perspektiv är verkligheten ej omedelbar och given, utan snarare förmedlad via tolkning. Hermeneutiken är således varken en essentialism eller en ren konstruktionism utan bör snarare ses som snedstreck mellan uppfinna/upptäcka. De hermeneutiska vetenskaperna söker i första hand efter möjliga innebörder hos sina studieobjekt. De naturalistiska vetenskaperna å sin sidan producerar i första hand information där resultaten redovisas som objektivt och kvantitativt.⁷² Eller som Uggla väljer att uttrycka det: "Naturvetenskapens kyliga distans respektive human- och samhällsvetenskapernas engagerade delaktighet."⁷³ Natur och kultur föreställs således inordnade i en oöverkomlig motsättning. Ödman understryker dock att det trots denna till synes oöverstigliga splittring finns ett komplementärt samspel mellan de hermeneutiska och de naturvetenskapliga vetenskaperna.

Kritisk hermeneutik: förklara och förstå

I det moderna industrisamhället har de traditionella legitimeringarna och trosuppfattningarna som använts för att rättfärdiga makt, ersatts av vetenskaplig och teknologisk ideologi.⁷⁴ Som tidigare visats är denna vetenskapliga ideologi dualistisk i fråga om synen på verkligheten. En kamp mellan dem som anser att verkligheten endast kan observeras utifrån mot dem som menar att verkligheten endast kan erfaras inifrån.⁷⁵ Konsekvensen av detta blir att om hermeneutiken skall kunna bevara ett generellt sanningsanspråk, måste tolkningen ha ambitionen att inte blott förstå annorlunda, utan även förstå kvalitativt bättre samt att samtida hermeneutik undviker att cementera denna divergering mellan ordning av natur och kultur. En möjlig utväg är den kritiska hermeneutiken som företräds av bl.a. Ricoeur och Habermas, som nu skall behandlas.⁷⁶

Den övergripande dikotomin kan, vilket tidigare nämnts, reduceras till en debatt om att förklara och förstå, där förståelsen inte har ansätts som jämbördig med förklaringen. Sagda debatt berör såväl epistemologiska som ontologiska frågor. Den kritiska hermeneutiken söker ifrågasätta denna dikotomi som klassificerar förklaring och förståelse som två skilda epistemologiska områden, som var och en refererar till två icke-reducerbara förhållningssätt.⁷⁷

---

⁶⁹ Uggla 2002: 335 ff.

⁷⁰ Ödman 1994: 33

⁷¹ Jfr. Uggla 2002: 336

⁷² Ödman 1994: 35

⁷³ Uggla 2002: 335

⁷⁴ Habermas 1972: 3

⁷⁵ Ricoeur 1993: 27

⁷⁶ Uggla 2002: 338 f.

⁷⁷ Ricoeur 1993: 68

Habermas huvudsakliga angreppssätt var att utmana själva den hegemoni, som var rådande med positivistiska ideal och föreställningar som grund för utövandet av samhällsvetenskap. Han syftade till att visa hur den sociala forskningens symboliskt strukturerade värld krävde ett agerande som utvecklats inom de tolkande naturvetenskaperna. Habermas mål går således att karaktärisera som en symbios av de förklarande och tolkande ansatserna. Att föra in dem under samma tak.⁷⁸

Ricoeurs viktigaste mål var att konstruera en bro mellan den humanistiska kulturen och den naturvetenskapliga kulturen, mellan hermeneutik och positivism, mellan att förklara och förstå. Att med sin teori integrera förklaring och förståelse i en konstruktiv dialektik. Han försöker således upphäva den statiska dikotomi mellan förklaring och förståelse som existerar i den västerländska kulturen och införa en dynamisk dialektik i dess ställe. Som argument för sin ståndpunkt anför han att det på ett epistemologiskt plan inte finns två separata metoder för förklaring respektive förståelse. Istället föregår förståelsen, den ledsagar, avslutar och innesluter i stället förklaringen. Förklaringen utvecklar förståelsen analytiskt.⁷⁹ Utifrån detta blir således syftet inte enbart att förklara hur staden genom sin rumsliga och sociala konstruktion påverkar sexualiteten, utan även att förstå hur denna process fungerar.

För att åstadkomma denna integrering så finns det fyra punkter som tillsammans med den ”vanliga” hermeneutiken skapar grunden för den kritiska hermeneutiken.

Den kritiske hermeneutikern måste för det första anta en distansering mellan tolkaren och objektet som är utmärkande för tolkningen men som inte är en motsats utan dess förutsättning. Utan denna kritiska distans som en del i den hermeneutiska processen kan hermeneutiken ej uppnå sina föresatser. För det andra är det viktigt att övervinna dikotomin mellan att förklara och förstå som redan nämnts. För det tredje en insikt i att det ej existerar en dold intention att söka *bakom* det tolkade (t.ex. texten), utan snarare en värld som öppnar sig *framför* det tolkade. Den fjärde och sista punkten innebär att subjektivitetens status i tolkandet innefattar att som läsare utsätta sig för texten (det tolkade), inte att spegla sig i texten. Det innebär en utvecklad intersubjektivitet genom ett mottagande av de möjliga världar som tolkningen utvecklar.

Det är även viktigt att beakta att kritik mot hermeneutiska teorier endast kan uppnås om det införlivas ett specifikt erkännande av det förflutna, det vill säga ett tolkande av traditioner. Konflikten kan biläggas om det beaktas att kritik alltid kommer utifrån en position och att denna likväl som emancipation är traditionell och kontextbunden. Den kritiska distansen är även nödvändig för att kunna tillägna sig och tala om en levande tradition.⁸⁰

Den samtida kritiska hermeneutiken försöker således införa ett tolkningsbegrepp, som till skillnad från den epistemologiska dikotomin försöker etablera ett dialektiskt samspel mellan begreppen förstå och förklara. I den kritiska hermeneutiken blir båda dessa begrepp olika men likvärdiga moment i tolkningsprocessen.⁸¹

---

⁷⁸ Habermas 1972

⁷⁹ Ricoeur 1993: 39 ff.

⁸⁰ Ricoeur 1993: 144 ff.

⁸¹ Uggla 2002: 339 ff.

Tolka och förstå

Möjligheten att tolka står alltid öppen, i alla situationer. Varje enskild tolkning är dessutom dömd att förbli ofullständig. Tolkningsprocessen har varken en början eller ett slut. Dess oändliga natur medger ej härledning till en ursprunglig, essentiell betydelse och den kan ej heller bli stabiliserad eller fullbordas i absolut kunskap.⁸²

Själva akten att tolka innebär att ange betydelse. Detta sker automatiskt när individen ej omedelbart förstår omvärldens komplexa skeenden. När förståelsen ej är tillräcklig för orientering används tolkningsförmågan. Tolkningen kan således ses som en subjektiv akt, en akt som alltid sker utifrån en specifik synvinkel. Att vara medveten om aspekten eller synvinkeln varifrån tolkningen utgår är således en förutsättning för ett relativt fördomsfritt tolkande. Tolkningsakten består av två integrerade processer nämligen att *frilägga* och att *tilldela* mening. Det goda tolkandet sker rent konkret genom en pendling mellan å ena sidan dåtid, nutid och framtid samt å andra sidan mellan det specifika och det allmänna.⁸³

Hermeneutiken har således visats vara ett möjligt verktyg för att hantera den rådande dikotomin inom den västerländska epistemologiska diskussionen. Hermeneutiken kan skapa en mer diversifierad förståelse av verkligheten genom dess acceptans (välkomnande) och legitimerande av ett flertal olika tolkningar, även då dessa till synes står i konflikt med varandra. Samtidigt erbjuder hermeneutiken lösningar för hur dessa konflikter kan hanteras genom den mängd av möjliga perspektiv som möter oss i en värld utan säker kunskap. Det är en grundläggande egenskap hos människan att vara tolkande, eftersom hon inte kan göra annat än att tolka. När förståelsen uppstår inför olika fenomen kommer den som en stor omvälvning.

Kopplat till sexualisering i staden är det viktigt att inse att en plats kan tolkas på olika vis beroende på hur man väljer att se den och vilka fenomen och detaljer som fokuseras på. Varje plats består av lager på lager av mening och tolkningsmöjligheter. Att undersöka ett rum eller en plats innefattar olika, kanske rent av motstridiga tolkningar. Det innebär dock inte att vilken tolkning som helst är att betrakta som sann ur ett vetenskapligt perspektiv. Genom att söka stöd för tolkningen i tidigare analyser kan dock öka tillförlitligheten. Ambitionen är att göra nya upptäckter och blottlägga myter – inte att konstruera nya.⁸⁴ Det bör dock poängteras att hermeneutiken ej bör ses som frambringare av absolut kunskap.⁸⁵

Gadamer sade att:

*”För att fråga måste man vilja veta, d v s veta att man inte vet.”*⁸⁶

Viljan att veta kan således ses som en förutsättning för hermeneutiken, för tolkandet och för förståelsen. Hitintills har den vetenskapliga kunskapsörsten stillats genom att analysera och beskriva världen. Nu vänder vinden, och tiden är inne för att tolka den. I förevarande text är således ambitionen att först beskriva världen (förklara) för att sedan övergå till att tolka den (förstå) i enlighet med den kritiska hermeneutiken. Allt i syfte att besvara frågan: Hur konstrueras sexualiteten i de offentliga rummens uppbyggnad, hur är staden förbunden med sexualisering?

---

⁸² Uggla 2002: 342

⁸³ Ödman 1994: 46 ff.

⁸⁴ Jfr. Forsberg 2005: 33

⁸⁵ Uggla 2002: 339 ff.

⁸⁶ Gadamer i Ödman 1994: 84

I FOUCAULTS VÄRLD

I ett par hundra år har vi varit besatta av könet. Denna allt mer specialiserade kunskap om sexualiteten har ej lett till en frigörelse av begär och lust. I sängkammaren är människan kanske som mest socialiserad. ”Där kropparnas stimulering, lustarnas intensifiering, eggelsen till tal, förvärvandet av kunskaper, förstärkningen av kontrollerna och motståndet länkas samman med varandra i enlighet med några stora vetanden och maktstrategier.”⁸⁷

Foucault och sexualiteten som social konstruktion

Socialkonstruktionister argumenterade i mitten på 1970-talet för att sexualiteten skulle studeras utifrån ett antagande om att dess betydelse förändras över tid eller historiska skeenden, och inte utifrån någon universell, biologisk drivkraft. Med utgångspunkt i detta studerades den sociala organiseringen av sexualiteten i specifika kontexter så som regioner och historiska aspekter av den sexuella identitetens formationer med avseende på bl.a. etnicitet, kön och klass undersöktes. Tvärvetenskapliga forskare så som Katz, Plummer och Weeks studerade sexualitetens historia och drog slutsatsen att sexuella kategorier förändras över tid.

Den mest kända teoretikern inom detta fält torde vara den franska filosofen och historikern Foucault⁸⁸ samt hans verk ”*Sexualitetens historia*”. Foucaults analyserar sexualiteten utifrån ett grundläggande antagande om att sexualitet kan ses som en social konstruktion och understryker de tidigare nämnda teman samtidigt som han påpekar betydelsen av den institutionella diskursen och inför ett nytt koncept för maktens operationer. Han hävdar att sexualitet inte är att betrakta som en *essens*, det vill säga ej en biologisk kvalitet eller en naturlig inre drivkraft vars karaktär är densamma över tid och samhälle. Sexualitet bör snarare ses som *socialt konstruerad*. Dess betydelse kommer från språk eller diskurs; varje institution i ett samhälle har en diskurs angående sexualitet, ett sätt att tänka och prata om den vida samling av beteenden och aktörer som är involverade i sexuella uttryck.⁸⁹

Foucault rör sig inom ett antal olika områden. Han är teoretiker i förhållande till sexualiteten, en viktig gestalt inom den framträdande diskursanalysen, värdefulla analyser av social förändring, och han har en unik hantering av begreppen ”makt” och ”subjektet”.⁹⁰ Utifrån samhället och vetenskapen använde han begrepp som ”historia”, ”arkeologi”, ”genealogi” och ”diskurs” för att närma sig samhället och dess betydelse. Foucault visar att idéer kring det ”naturliga” finns inneboende i logiken av de kulturella institutionerna nästan i nivå med common sense. För Foucault är sådan ”naturlighet” alltid ett resultat av en specifik historisk konjunktur. Foucault visar tydligt hur staden, både som rum och plats, kan konstruera aktörer, objekt och idéer.⁹¹

---

⁸⁷ Foucault 1980: 134

⁸⁸ Foucault som teoretiker är ibland något snårig. För att inte komma på avvägar har Kendall & Wickhams (2003) bok flitigt används. Detta medför möjligen att tolkningar som är deras presenterats som mina egna. Inte för att försöka vilseleda läsaren om min kompetens som teoretiker, utan därför att jag kan ha missat att en specifik tolkning inte från början hade sitt ursprung hos mig, utan att jag blivit påverkad av nämnda skrift. Skulle så vara fallet, ber jag ödmjukt om ursäkt.

⁸⁹ Foucault 1980, Irvine 2003: 431, Järvinen 1996: 47

⁹⁰ Rogers & Rogers 2002: 223

⁹¹ Jfr. Kendall & Wickham 2003: 121 ff.

Viljan att veta

I mitten på 1970-talet skrev Foucault sitt banbrytande verk i studiet av den mänskliga sexualiteten. I den första delen, *Viljan att veta*, är hans infallsvinkel att sexualiteten inte är att betrakta som ett "ting". Detta eftersom det enligt Foucault inte finns något naturligt i kroppens begär och de sexuella identiteterna, de har snarare konstituerats kulturellt och är således att betrakta som historiska produkter eller diskursiva effekter (i bemärkelsen det som skapar kunskap och ordning). Utifrån detta menar han att vi ej bör tala om sexualitet, utan snarare om sexualiteter, eftersom alla individer är delaktiga i diskursen: barn, homosexuella, handikappade, gamla och till och med kyska. Oberoende av kategori innehar de en sexualitet vilken kan studeras, frigöras, regleras och betvingas. Alla individer är att betrakta som sexuella subjekt. Utifrån samhället kultiverar individen sitt jag och formas till ett fogligt subjekt.⁹²

När västerlandet sekulariserades blev det en brytpunkt i sexualitetens historia eftersom det medförde behov av nya tekniker för att kontrollera sexualitetens uttryck, då Guds ord ej längre var tillräckligt. Med utgångspunkt 1700-talet skildrar Foucault hur läkarvetenskapen blir den diskurs inom vilken sexualiteten inordnas. Bikten inför prästen byts ut mot vetenskapens kommunikation (det kliniska lyssnandet), det vill säga att sexualiteten formuleras i en terminologi byggd på vetenskapens koder som blir ett korrelerat till *scientia sexualis*⁹³ Detta medför en sexualitetens omvandling regleras hårt med avseende på vad som är normalt respektive onormalt, och därmed också naturligt respektive onaturligt. Denna reglering är främst en internaliserad reglering styrd av ett självförtryck. Avvikelse ses som patologiska, och kräver olika former av normaliserande ingrepp från samhällets sida. Därmed blir insyn i sexualiteten som möjligen borde betraktas som något privat, ett led i disciplinerandet av individen.⁹⁴

Det skedde således en övergång från det religiösa systemet till det sekulariserade, som markerar en brytningspunkt i synen på kroppens natur. Foucault menade att det finns fyra huvudstrategier genom vilka den sociala kontrollen upprätthålls: *socialisationen* av fortplantningshandlandet, *hysteriseringen* av kvinnors kroppar, *pedagogiseringen* av barns sexualitet och *psykiatriseringen* av det perversa begäret. Socialisationen av fortplantningen innefattar en begränsning av vad som är att betrakta som legitim sexualitet till fortplantning inom långvariga, heterosexuella parförhållanden. Den regleras således på två plan, den tyglas inom familjen och i de vuxnas sovrum. Även om andra former av sexuella uttryckssätt inte nödvändigtvis ses som avvikande så ses det åtminstone som mindre legitima och mindre meningsfulla. Fortplantningens socialisering blev en fråga om statlig administration. Hysteriseringen av den kvinnliga kroppen reducerade kvinnans identitet till en kropp mättad av sexualitet och där det biologiska könet kom att bli det avgörande. De behandlades i första hand som livmödrar och gjorde det möjligt, främst för läkarvetenskapen, att reglera och kontrollera kvinnor. Pedagogiseringen av barns sexualitet innebar att den blev tabu. Pedagogiseringen var ett verktyg emot denna sexualitet som potentiellt kan hota den vuxnes makt. Denna förändring rättfärdigar både övervakning och kontroll av barns sexualitet och därmed konstruerades det onanerande barnet ett problem. Slutligen blev psykiatriseringen av det perversa begäret början till patologisering av alla avvikelser från den "normala sexualiteten", som vi än i dag ser i samhället. Detta medförde ett rättfärdigande av de regleringar som påtvingades den "avvikande" sexualiteten. Det fick som konsekvens att det avgörande ej längre var vad man

⁹² Foucault 1980, Rogers & Rogers 2002: 224

⁹³ *Scientia sexualis* diskuteras mer ingående senare i detta kapitel.

⁹⁴ Foucault 1980: 25 ff. , 50 ff. Se även Johannisson 2002: 178 f.

gjorde utan vem man var då individen sågs som en fallstudie, en konsekvens av en livsstil eller en viss social och psykologisk miljö.⁹⁵

I allmänhet tenderar man att se kroppens existens som en begränsning för själen. För Foucault existerar det dock varken kroppslig eller själslig frihet. Hans beskrivning av kroppen och dess problematik rör därför i första hand makt och i viss mån motståndet till denna.⁹⁶ Foucault driver alltså tesen om den ”öppnade” sexualiteten som en del av en dold maktstruktur: makten finns överallt, genomtränger allt. Den liar sig med kunskapen, vetenskapen, språket. Makten strävar efter att kontrollera individen. Den vill veta. Allt som hör till det avskildas sfär vill den avslöja och frilägga. Han betraktade således sexualiteten som en inflytelserik plats för maktutövande och därmed regleringen av sexualiteten, som avgörande för hur de som sitter vid makten utövar och upprätthåller sin kontroll över det resterande samhället.⁹⁷ Sexualitetens uttryck och krafter är en sådan sfär, den är ett index på individens självmedvetenhet och gör henne därmed till rebell.⁹⁸ Sexualiteten är dock även ett mäktigt medel för motstånd mot elitens försök till upprätthållande av hegemoni.⁹⁹ Normer kan dock inte skapas, och än mindre bekräftas och underbyggas, av någon liten maktelit. Normer blir till och upprepas överallt, här och nu.¹⁰⁰ Han menar således att människan kultiverar sitt jag och samhället formar henne till ett (sexuellt) subjekt. Detta subjekt är inte autonomt utan inringas av sociala determinationer. Själva idén om ett subjekt, är en social konstruktion som producerats genom sociala diskurser, vilka positionerat subjektet i ett fält av maktrelationer och ramar för praktiker.¹⁰¹

Arkeologiskt och genealogiskt perspektiv på sexualiteten

Foucault menar att sanningen om sexualiteten står att finna i arkiven det vill säga det generella system av formulering och transformering av uttalanden. Detta är att betrakta som ett historiskt angreppssätt, som ytterst handlar om att den historiska aspekten måste tas i beaktande i studiet av sexualiteten eftersom den inte är att betrakta som naturligt given. Arkeologin hjälper oss att undersöka de nätverk av vad som sägs och vad som sker i sociala kontexter.¹⁰²

Genealogin är tydligt besläktad både med hermeneutik i allmänhet och med den kritiska hermeneutiken. Precis som hermeneutiken gör genealogins tolkningsarbete inte anspråk på att säkerställa något slutligt eller avgörande. Dess analys handlar snarare om insikt i hur samhället via sina praktiker sammanfogas inom ramen för samhället och vilken betydelse sådana sammanhang har utifrån olika kontexter och perspektiv. I likhet med hermeneutiken ses verkligheten som oändligt tolkningsbar. Det genealogiska arbetet rör sig dock alltid kring frågan vem och vad som önskas med en viss kraft. Det som kännetecknar Foucaults genealogiska projekt är att han undersöker hur sådana icke-naturliga objekt som ”förnuft”, ”vansinne”, ”människa”, ”makt” och ”sexualitet” har kunnat konstitueras på ett sådant vis att de framstår som objekt både för speciella former av vetande och som måltavlor för reform och reglering. De är alltså inte objekt, de blir objekt eller görs till objekt.¹⁰³ Foucault visar i sina böcker om sexualiteten att ”sexualitet” inte är att betrakta som något naturligt utan är ett socialt-historiskt fenomen. Sexualitetens historia är inte historien om en oföränderlig substans. Detta innebär

⁹⁵ Foucault 1980: 56 ff., 132 ff.

⁹⁶ Foucault 2003

⁹⁷ Foucault 1980: 56 ff., 132 ff.

⁹⁸ Johannisson 2002: 178

⁹⁹ Foucault 1980: 56 ff., 132 ff.

¹⁰⁰ Jfr Foucault 1980, Martinsson 2001: 22

¹⁰¹ Foucault 1980

¹⁰² Kendall & Wickham 2003: 24 f.

¹⁰³ Beronius 1991: 60 f., 70

att den kroppsliga sinnligheten, köttets lustar, sinnenas begär aldrig existerar för människan annat än i samband med diverse tal och handlingar. Sexualiteten är att betrakta som en verklighet som i ontologisk mening inte är ett naturligt objekt, utan en operativ konstruktion. Trots detta har denna konstruktion med avseende på dess genomslagskraft och nytta fått status av nödvändigheten och självklarhet i våra liv.¹⁰⁴

FRÅN SOCIALKONSTRUKTIONISM TILL DISKURSANALYS

Diskurs

Foucault applicerar ett socialkonstruktionistiskt synsätt på sexualiteten, innebärande att sexualitetens betydelse produceras utifrån samhälleliga samtalsordningar eller *diskurser*.¹⁰⁵ Dessa grunder styr praxis och som bildar en sammanhängande rad av utsagor, som framställer en viss sorts vetande om ett specifikt objekt eller en specifik företeelse. I samhället förekommer utestängningsprocedurer varav förbudet är det mest explicita och välkända. Uttalade och uttalade regler styr vilka ord som får yttras och vilka handlingar som får genomföras, ovanstående är de instrument som framställer och definierar en diskurs. Kulturen innefattar olika ritualer och tabun samt det talande subjektets privilegierade och exklusiva rätt. Dessa faktorer verkar i synnerhet gällande det sexuella. Ett förbud medför ej endast en avgränsning, utan även en distinktion och en motsättning mellan olika fenomen, så som man respektive kvinna och förnuft respektive vansinne.¹⁰⁶

Diskursens varande över tid är beroende av tillämpningen, hur kunskapen används och fördelas. Den kan i praktiken förstärkas, förnyas och omformas. Samtidigt som den dominerande diskursen styr och skapar makt, kan det i kultur och sociala rörelser skapas en motmakt. Individens *skapar* dels sexualitetens diskurs genom att bekräfta eller stå i opposition till den och dels är individen *en produkt* av den.¹⁰⁷ När olika diskurser på detta vis internaliseras blir bilden av subjektet som något givet och enhetligt problematiskt. Foucaults diskurs handlar i grunden om *vem som får tala och varpå denna legitimitet vilar*.¹⁰⁸

Diskurser reflekterar och bidrar till att konstituera en ideologi inom vilken föreställningar transformeras till det naturliga, det verkliga. Att analysera diskurser handlar, enligt detta sätt att se det, inte om att avslöja något objektivt eller underliggande utan om att isolera de villkor som möjliggör bestämda utsagor och hur makt och kunskap opererar för att producera det som diskurser gör anspråk på som sanning.¹⁰⁹ Socialpsykologin blir enligt detta resonemang alltid tolkande.¹¹⁰

Diskursanalys innebär att problematisera essensen i en företeelse. Istället för att fråga sig hur sexualiteten utövas, ställs frågor kring hur, när, varför och på vilket vis sexualiteten konstituerades och konstitueras, och vilka dess verkningar är. Detta innebär konkret att till exempel frågan om homosexuellas egentliga problem förskjuts till frågan om hur de homosexuella skapades och återskapas som kategorier. Vad gjorde dessa kategorier möjliga och relevanta? Diskursanalytiska frågor kring människans samhälle rör då det verklighetsskapande och vilka kulturella förhållanden, som ligger till grund för olika konstruktioner av verklighet. Diskursiva praktiker producerar förståelse- och meningssammanhang och kan beskrivas som konsten att fånga det *för-givet-tagna, det som är lika dolt som självklart sant*. Diskurser kämpar till-

---

¹⁰⁴ Jfr. Beronius 1991: 73 f.

¹⁰⁵ Foucault 2002b

¹⁰⁶ Foucault 1993 (citat s. 7)

¹⁰⁷ Foucault 1993

¹⁰⁸ Jørgensen & Phillips 1999: 19

¹⁰⁹ Fahlgren 1998: 23

¹¹⁰ Börjesson 2003: 166

sammans med varandra om dess (en specifik) diskurs' legitimitet. Där diskursanalys används, behövs dels en socialkonstruktivistisk grundhållning, dels en reflexiv hållning när det kommer till de diskurser som styr forskaren. Diskursanalys kan således ej användas bortom eller istället för teori. Det handlar om att med sitt studieobjekt ge perspektiv och alternativa tolkningar och förståelse horisonter på ett fenomen, att sätta det i ett kritiskt meningsfullt sammanhang. Diskurser är talordningar och logik som bestämmer gränserna för vad som är socialt och kulturellt accepterat som sant, trovärdigt, förnuftigt, gott, med mera.¹¹¹ Att ställa frågor inom ramen för diskursanalys, innebär då snarare att fundera över varför vissa typer av problem uppmärksammas. Varför beskrivs det sociala samhället på just det sättet, varför just av den ena eller den andra aktörsgruppen?¹¹² Diskursteori kan belysa hur dominerande (hegemoniska) samhällsgruppers kulturella värden upprätthålls utan att ifrågasättas men också vilka utsikter, som finns för social förändring och politisk praktik.¹¹³ Speciell vikt läggs vid att just frigöra sig från de dominerande kulturella värdena för att undersöka det mer marginella.¹¹⁴

Foucault menar att det finns två grundläggande diskurser om sexualitet vilka han benämner *ars erotica* och *scientia sexualis*. *Ars erotica* representerar en erotisk konst i vilken sanningen extraheras från njutningen själv. Njutningen förstås som en väg till sanningen om människan, en sanning som uppstår ur erfarenhet. *Scientia sexualis* utvecklades i västvärlden där man för att avslöja sanningen om könet utarbetade procedurer, som organiserades kring former av makt - vetande. Inom ramen för en sådan uppdelning har skillnaden mellan normalt och patologiskt sedan introducerats. Den enda möjliga frigörelsen är frigörelse från sexualitetens regim och sexuella identiteter.¹¹⁵

Diskursanalys

Den huvudsakliga utgångspunkt för detta arbetes diskursanalys är den tolkande strukturalismen, vilken fokuserar på analysen av den sociala kontexten och diskursen som stödjer den, till exempel den diskursiva produktionen av organisationer eller sociala kontexter. Denna typ av studier kan medverka till att förstå mikroförändringar i vida diskurser över tiden och kan innefatta studier av institutionella diskurser och hur diskurser gör olika handlande legitimt och möjligt.¹¹⁶

Genomförandet av diskursanalys innebär att utgå från konkreta texter och ta hänsyn till olika aspekter så som semiologisk aspekt (teckensystem), aktivitetsaspekt (den socialt handlande deltagaren), den materiella aspekten (plats, tidpunkt, kroppar och närvarande objekt), den politiska aspekten (distributionen av det "socialt goda" så som makt och status), och slutligen den sociokulturella aspekten (ung. *habitus*). Dessa aspekter bildar tillsammans ett reflexivt system där varje komponent simultant ger och får mening från varandra.¹¹⁷ Målet är att via exempel visa hur specifika sanningar eller utsagor, skapas och traderas med hjälp av motsägelser och skillnader snarare än genom enhetligheter och generalitet och vad dessa sanningar åstadkommer eller gör.¹¹⁸ Vid valet av texter är det därför viktigare att texterna

---

¹¹¹ Börjesson 2003: 19 ff

¹¹² Jfr. Börjesson 2003: 164

¹¹³ Järvinen 1996: 47

¹¹⁴ Manning & Cullum-Swan 1998: 246ff.

¹¹⁵ Foucault 1980: 17, 69 ff.

¹¹⁶ Phillips & Hardy 2002: 23ff.

¹¹⁷ Gee 1999: 82 f, 92

¹¹⁸ Detta i relationer till det traditionellt vetenskapliga metoden innefattande användandet av ett statistiskt representativt urval av den totala populationen (t.ex. alla vetenskapliga texter inom forskning rörande sexualitet) medför att en generell bild framstår. Detta resonemang bygger på existensen av ett givet och slutet system, och att målet är att finna en generell uppfattning utifrån detta. (Fahlgren 1998: 80)

behandlar frågeställningen, än att de utgör ett representativt urval,¹¹⁹ eftersom all verklighet, inklusive vetenskapliga texter, är kulturella produkter.¹²⁰

Diskursanalytikern låtsas inte upptäcka saker i texten och försöker inte heller förklara vad som *verkligt* pågår i den, vilket vissa påstår. Snarare skapas diskurser i analysen och bidrar till att ge ett sammanhang till hur språket organiseras och existerar i förhållande till kulturella konstruktioner och institutioner på ett sådant vis som den *naturliga attityden* gör det svårt för oss att identifiera. Fokus är således inställt på hur diskurserna konstrueras och vad de gör.¹²¹

ONTOLOGI, EPISTEMOLOGI OCH FOUCAULT: EN SAMMANFATTNING

Grunden för förevarande uppsats bygger således på tre ben. Det första innefattar en konstruktionistisk epistemologi, det andra en hermeneutisk ontologi och slutligen Foucaults tankar om samhällsvetenskaplig analys med avseende på sexualitet.

Ur ett epistemologiskt perspektiv kommer således samhället i allmänhet och sexualitet i synnerhet att betraktas som en social konstruktion. För att frilägga och tilldela mening i denna konstruktion, krävs det ej enbart en deskriptiv bild av stadens rumsliga och sociala konstruktion samt dess förhållande till dess invånares sexualitet, utan även en förklaring till varför denna bild framträder, en tolkning. Att förfara på detta vis är förenligt med den kritiska hermeneutikens strävan.

Foucaults betydelse för synen på sexualiteten får inte underskattas. Därav hans framträdande plats i förevarande arbete. Han tar sin utgångspunkt i socialkonstruktionismen och hävdar att sexualiteten inte är något "naturligt givet" utan en form av socialt och kulturellt konstruerad kunskap som är specifik för sin tid och plats. Vidare hävdade han att den form som den har "kunskapats att existera i" verkar som en form av social kontroll av människors handlande.¹²² Viktigast i hans forskargärning utifrån denna uppsats perspektiv är att den sexualhistoriska forskningen, som visar att begrepp som normalt/onormalt, naturligt/onaturligt förändras över tid och med varierande kulturella och sociala värderingar.¹²³

Detta torde vara en synnerligen stabil grund att stå på framförallt då många av teoretikerna, som lånat sig till denna vetenskapliga genomgång, är välkända, men också eftersom de är kompatibla. Ett litet problem kvarstår dock, nämligen att Foucault problematiserar sexualiteten utan att ta hänsyn till vare sig kön eller genus.¹²⁴ Därför kommer nästföljande kapitel till viss del att resonera kring detta utifrån Butler och Moi, som är två teoretiker väl förenliga med Foucault.

Att förstå något för första gången ger en aha-upplevelse, ett nytt perspektiv, i vissa fall en ny världsbild. Förståelse, att inneha "verklig kunskap", innefattar en perspektivförskjutning och perspektivutvidgning.¹²⁵ Därför skall sexualiteten försöka förklaras och förstås utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv, men även Foucaults idéer konstrueras och rekonstrueras utifrån samhällets, stadens sociala och rumsliga, organisering.

---

¹¹⁹ Fahlgren 1998: 80

¹²⁰ Börjesson 2003: 162

¹²¹ Fahlgren 1998: 85ff.

¹²² Foucault 1980: 56 ff., 132 ff.

¹²³ Foucault 1980: 25 ff., 50 ff., Johannisson 2002: 178 f.

¹²⁴ Se t.ex. Foucault 1980

¹²⁵ Ödman 1994: 37

III.

Det konstruerade samhället

Det finns många sätt att se på samhället, många av dem giltiga från en vetenskaplig horisont. Här presenteras ett socialpsykologiskt perspektiv vilket bygger på det tidigare avsnittet. Här vidareutvecklas dessa tankar och utifrån teorier om den konstruerade världen diskuteras sexualitet ut ett par olika aspekter. Sexualitet i förhållande till kön, rum och kropp behandlas. Avsnittet avslutas med en sammanfattande lite friare text inför nästföljande avsnitt.

KONSTRUKTIONERNAS TEORI

Människan föds fri och överallt är hon fjättrad i bojar.
// Rousseau

Hönan eller ägget: Dialektikens betydelse i sammanhanget

Frågan huruvida hönan eller ägget kom först är löjligt enkel eftersom den är felkonstruerad: Givetvis är det hönan. Frågor om inte lika enkelt låter sig besvaras gäller individens relation till samhället. Vilket kom först samhället eller individen? Kontexten eller diskursen? Staden eller sexualiteten?

Durkheim, som tidigare berörts, menar att det första som existerar är en sorts "överindividualitet". Denna ser till att de kontrakt som skapas människor emellan upprätthålls. Dessa kontrakt är nödvändiga för att individerna inte skall vara enbart individer utan sluta sig samman i ett samhälle. Kontraktens syfte är även att hindra individer från att konkurrera med alla andra individer. Durkheim utgick från en helhetssyn som gjorde att han tog avstånd från den brittiska samhällsfilosofiska traditionen enligt vilken samhället är summan av individerna och uppkommet genom ett samhällsfördrag. Enligt Durkheim är sociala fakta tvärtom de företeelser som gäller samhället som helhet, fenomen och lagbundenheter som uppstår när individer, familjer och släkter börjar bilda större kollektiv och därigenom bli delar av ett kollektivt medvetande. Durkheim utarbetade en sociologisk metod enligt vilken sociala fenomen betraktas som självständiga storheter, vilka inte låter sig reduceras till psykologiska fenomen. Durkheim ansåg således att samhället föregår individen.¹²⁶

En variant av detta berör språket: När vi pratar eller skriver skapar vi det vi önskar förmedla så att det skall passa i situationen eller kontexten inom vilken vi kommunicerar. På samma gång skapar vår text och vårt tal själva situationen eller kontexten. Vi anpassar vårt språk till en situation eller kontext som vårt språk redan har konstruerat. Det vill säga, vilket kommer först, situationen vi befinner oss i eller språket som vi använder?

Jag skulle dock vilja föreslå en dialektik som innefattar att det inte finns något "först", utan snarare en växelverkan där dessa två tendenser sker simultant och påverkar varandra. Det vill säga individen och samhället uppstår samtidigt. På samma sätt kan konstruktion och sexualitet betraktas. Vilket kommer först: samhällets konstruktion av sexualitet eller är det sexualiteten som föregår den rumsliga konstruktionen av samhället? Även här är utgångspunkten givetvis att det är ett dialektiskt förhållningssätt dem emellan. Med detta i åtanke så lämnas denna dialektik och uppsatsen fokuserar framledes endast på ena riktningen, nämligen den samhälleliga konstruktionen av sexualitet. Det vill säga rumslig och social konstruktion föregår och danar sexualiteten. Detta betyder dock inte att det andra perspektivet skulle vara mindre intressant eller mindre giltigt, dock är denna uppsats till sin natur socialpsykologisk och därmed är det naturligt att frågan om hur sexualiteten skapar samhällets fysiska konstruktion lämnas därhän för arkitekterna att begrunda.

---

¹²⁶ Enligt Hobbes finns det först inget samhälle utan endast en grupp individer. För att sluta konkurrera individer emellan skapas det kontrakt. När det fundamentet finns skapas samhället. Hobbes hör till den empiriska traditionen och hävdar dess grundsats är att ingen idé kan befinna sig i människosjälen utan att den själv eller dess delar blivit förorsakade av sinnena. Härtill hör också åsikten att varje idé, vare sig det är frågan om en perception, en erinran, något blott föreställt eller ett begrepp, har bildkaraktär, det vill säga representerar verkligheten genom att avbilda den. Hobbes ansåg således av individen föregår samhället. *Källa: Lübcke 2003*

QUEERTEORI

Sexualitetens syfte och substans kan karaktäriseras som trefaldig: reproduktion, lust och intimitet. Sett ur ett historiskt perspektiv har dessa beståndsdelars klassificerats utifrån samhällsrelevans beroende på kontexten. Sexualiteten är således inte statiskt till sin karaktär, utan dynamisk och föränderlig. Denna betydelseglidning har konsekvenser för hur kategorier som könsroll, homosexualitet, masturbation, kroppar, kön osv uppfattas. Det är viktigt att känna till detta för att inte riskera att fastna i en sorts essentialistisk fälla.¹²⁷

Det är inte nödvändigt att gå långt tillbaka för att påvisa hur bilden av sexualitet förändrats. Under 1700-talet betraktades den kvinnliga och manliga sexualiteten som lika tvingande eller starka, och även innan dess ansågs till exempel kvinnans orgasm som nödvändig för reproduktion. Under 1800-talet börjar dock avsexualisering av kvinnan. Hon slutade betraktas som en erotisk varelse och kvinnans sensualism fick i stället en koppling till moderskapet. Kvinnans uppgift var nu att vara okunnig och oskuldsfull i förhållande till sexualiteten och hon blev även ansvarig för mannens sexualitet, eftersom hans sexdrift inte fick frestas. Den kvinnliga sexdriften ansågs däremot vid slutet av 1800-talet vara obefintlig eller mycket svag. Denna olikartade sexualdrift byggde på ett essentialistiskt tankesätt och legitimerades därmed av naturlagar. Sexualiteten ansågs bygga på attraherande fysiska likheter mellan könen och manifesterades i det heterosexuella samlaget. Organisering av sexualitet utifrån ett heteronormativt perspektiv ansågs vara en garant för stabilitet och ordning i samhället eftersom den även innefattade långvariga relationer mellan man och kvinna. Även reproduktionen bedömdes vara viktig eftersom den säkerställde, inte bara släktets, utan även samhället och nationens överlevnad. Utifrån detta skapades även dikotomin heterosexualitet och homosexualitet, en uppdelning som ej förekommit innan 1860.¹²⁸

Hundra år senare, kring 1960, började begreppsparet kön – genus (*sex – gender*) att växa fram. Detta kom från en tanke om skillnader mellan det som är naturgivet (biologiskt) och det som är samhällsligt (konstruerat).¹²⁹ Denna uppdelning i ett biologiskt och ett samhällsligt perspektiv kan hänföras till dikotomin essentialism – konstruktionism.

Först efter ytterligare tjugo år kommer nästföljande stora förändring inom den teoretiska utvecklingen kring sexualitet: under slutet av 1980-talet börjar queer-teoretiska resonemang att utvecklas.¹³⁰

Under det senaste decenniet har en ny teori växt fram för undersökandet av sexualitet utifrån en normativ och antiessentialistisk utgångspunkt, vilket gör att den skiljer sig från den tidigare forskningen om samkönad intimitet. Denna teori benämns *queer-teori*.¹³¹ Queer-teori har bildats med utgångspunkt i gay och lesbian studies, som i sin tur växt fram ur feministisk teori. Inom den feministiska teorin särskiljer man mellan det essentiella och det sociala: vad som är en produkt av biologi, stabilt och statiskt, och vad som är en produkt av kollektiva representationer, konstruerat och dynamiskt. Feministisk teori betraktar genus som ett system av tecken (uttryck, diskurs) kopplade till ett system av kroppar.¹³² Queer-teorin hämtar även sin inspiration i poststrukturalistisk teoribildning och har som fokus hur specifika sätt att organisera sexualitet privilegieras och sanktioneras det vill säga upplevs som det naturliga, det nor-

---

¹²⁷ Jfr. Heberlein 2004: 59

¹²⁸ Heberlein 2004: 55 f. 65 f. Jfr. även med tidigare avsnitt om Foucault (kapitel 2).

¹²⁹ Heberlein 2004: 32. Detta kommer närmare att behandlas i nästföljande avsnitt.

¹³⁰ Rosenberg 2002: 13

¹³¹ Ambjörnsson 2003: 14 f., Lundahl 2001: 14

¹³² Heberlein 2004: 33

mala, medan andra klassificeras som onormala, avvikande och följaktligen ovälkomna.¹³³ Denna problematisering och dekonstruktion kan på en generell nivå betraktas som en följd av den postmodernistiska strävan att trotsa de föreställningar vilka placerar individens subjektivitet utanför den rådande kulturella kontexten.¹³⁴ En förståelse har således inträtt i förhållande till spänningar och motsättningar i konstruktionen av kön, och understrukit mångfalden av könsidentiteter. Speciellt gäller detta femininitet och maskulinitet, som nu anses konstrueras på komplext och ofta motsägelsefullt vis mellan män och kvinnor och klass, sexualitet och etnicitet.¹³⁵

Tidigare innefattade termen *queer* i första hand homosexualitet men kunde även användas som en term för homofobiska övergrepp.¹³⁶ I dag är begreppet queer-teori ett sätt att problematisera och dekonstruera representationer om kön, begär, identitet, sexualitet och subjektet.¹³⁷ Begreppet har således gått från att vara en skymf till ett politiskt och teoretiskt begrepp. Trots namnet handlar det dock inte om en enhetlig eller systematisk teori utan snarare en blandning av forskning, som har det gemensamt att den har ett kritiskt förhållningssätt till det heteronormativa, det vill säga de institutioner, strukturer, konstruktioner och handlingar vilka (re)producerar heterosexualiteten, som en homogen, essentialistisk och universell ursprungssexualitet i det sociala.¹³⁸

Inom queer-teorin betraktas sexualiteten samt kategorierna manligt och kvinnligt i första hand som konstruerad, snarare än essentiella och determinerade, precis som inom socialkonstruktionismen. Dessa områden ses som föränderliga konstruktioner beroende på kontext och normativa uppfattningar. Det existerar således inte någon stabil relation mellan det biologiska könet, genus och det sexuella begäret. Människans identitet i allmänhet och sexualitet i synnerhet skapas av hennes tal och handlingar och därmed blir det något som i hög utsträckning är valfritt¹³⁹ och föränderligt.¹⁴⁰ Heterosexualiteten (re)produceras på detta vis som det naturliga och därmed normala, medan andra sexualiteter och könstolkningar blir avvikelser och deformiteter. Queer-teoretiker försöker således visa på hur normer konstitueras över tid, dekonstruera nutida kategoriers anspråk på naturlighet och slutligen även påvisa heterosexualiteten (och identiteten) som sådan skör och instabil konstruktion.¹⁴¹

Ett queer-teoretiskt angreppssätt innebär ett ifrågasättande av den institutionaliserade heterosexualitetens tolkningsföreträdare, och av de gränser som existerar mellan man – kvinna och identitet – sexualitet.¹⁴² Mer konkret innebär det att en individ som anser sig tillhöra det ena könet inte behöver se det motsatta könet som det enda möjliga objektet för kärlek och sexualitet, vilket den heterosexuella matrisen föreskriver. Kön och sexualitet betraktas snarare som en dynamisk och ömsesidig konstituerande relation. Detta resonemang påvisar den kroppsliga identitetens begränsningar som uppstår eftersom dess materialiseringar sker via uteslutanden. Det existerar dock vissa möjligheter till inträden eftersom identiteten betraktas som dynamisk och föränderlig, och därmed återskapas den ständigt. Det betonas även att den

¹³³ Ambjörnsson 2003: 14 f.

¹³⁴ Jagose 1996: 1, Lundahl 2001: 14 ff.

¹³⁵ Hubbard 1998: 56

¹³⁶ Hagström 2000: 160, Jagose 1996: 1

¹³⁷ Lundahl 2001: 14. Begreppet queer används dock fortfarande för att beteckna olika sorter av "avvikande" sexualitet.

¹³⁸ Hagström 2000: 160, Lundahl 2001: 14, Rosenberg 2002: 12 f.

¹³⁹ Märk väl att valfritt i detta sammanhang inte innebär en tro på att människan skulle vara helt autonom i dessa val, men människan är inte determinerad i detta.

¹⁴⁰ Heberlein 2004: 33 f., 71

¹⁴¹ Hagström 2000: 160, Heberlein 2004: 33 f., 71, Lundahl 2001: 15 f.

¹⁴² Hagström 2000: 160 f., Heberlein 2004: 71

normerande heterosexuallitetens praktik varesig är determinerande eller given.¹⁴³ Själva organiseringen är beroende av kontexten (tid och rum) och heterosexualliteten, som institution, maktordning och norm reproducerar specifika hierarkier och därigenom skapar vissa sorters identiteter. Utifrån dessa kan man också se hierarkier inom heterosexualliteten, till exempel heterosexuallitetens överordnade ställning i förhållande till homosexualiteten. Det är således en skillnad på *heterosexuella ageranden* och *heteronormativitet* och alla olika utslag av heteronormativitet kritiserar och ifrågasätts.¹⁴⁴

Foucault var tongivande inom den queer-teoretiska idébildningen, framförallt hans tankar kring subjektet. Han ifrågasatte om det överhuvudtaget existerar en ”naturlig” sexualitet. Utifrån Foucault utvecklade Judith Butler sina teorier vilka även de fått en framträdande plats inom den queer-teoretiska teoribildningen. Hon anser att en persons identitet inte är att betrakta som självständig existens, utan skapas genom handlingar och utsagor. Dessa bildar det som vi uppfattar som en person. Konkret innebär det att den heterosexuella identiteten skapas genom heterosexuellt agerande som ständigt upprepas och uppmuntras av samhället.¹⁴⁵

Den queer-teoretiska synvinkeln innebär alltså i detta sammanhang dels ett antagande om att det inte existerar någon naturlig (hetero-)sexualitet utan att denna är skapad via handlingar och dels ett kritiskt förhållningssätt till denna institutionaliserade heterosexuallitets tolkningsföreträde.

KÖN OCH SEXUALITET

I den samtida västerländska kulturen tenderar sexualitet att antingen definieras i termer av drifter och instinkter eller i termer av moral och etik. Det första synsättet innefattar i första hand reproduktion¹⁴⁶, medan det andra behandlar normerande respektive avvikande sexuellt handlande. Detta synsätt understryker sexualitetens normativa natur som härstammar ur bl.a. religiösa, politiska, medicinska föreställningar. Utifrån detta anses alltså sexualitet vara mer än det konkreta handlandet, det måste också belysas och förstås utifrån den kultur och social kontext inom vilken handling sker. Sexualitet ses som en produkt av sociala konstruktioner, individens handlingar och institutionell makt vilka skapar normativa uppfattningar rörande rätt – fel, moraliskt – omoraliskt och normalt – avvikande. Detta visar på ett tydligt samband mellan rådande samhällseliga föreställningar om sexualitet och individens sexuella agerande.¹⁴⁷ Genus, kön och sexualitet handlar således i grunden om konflikten mellan natur och kultur, mellan *biologiska paradigm* (innefattande essentialism och positivism) och *sociala/kulturella paradigm* (innefattande konstruktionism och hermeneutik).¹⁴⁸ Dessa paradigm kan kopplas till två olika övergripande synsätt gällande begreppet köns innebörd. Konstruktionismen ligger som grund för det *likhetsfeministiska* och essentialismen för det *särartsfeministiska*. Dessa perspektiv kommer närmare att beaktas genom två viktiga förespråkare för respektive teoribildning, nämligen Luce Irigaray och Judith Butler.¹⁴⁹

---

¹⁴³ Hagström 2000: 160 f.

¹⁴⁴ Ambjörnsson 2003: 15, Heberlein 2004: 71

¹⁴⁵ Heberlein 2004: 34, 71, Lundahl 2001: 15

¹⁴⁶ Betecknande för en samtida sexualitet är att den är frikopplad från reproduktionen. (Heberlein 2004: 72). Se även Giddens begrepp ”pure relation”.

¹⁴⁷ Heberlein 2004: 37 ff.

¹⁴⁸ Även andra gör denna koppling t.ex. Heberlein 2004: 32.

¹⁴⁹ Valet av Irigaray och Butler skall inte tolkas som att dessa med nödvändighet är de mest relevanta teoretikerna. Butler är givetvis vald eftersom hennes syn bäst motsvarar den syn som här förespråkas och även för att hennes teorier bygger på Foucault som inte spelar en obetydligt roll för den teoretiska grunden.

Genus i förhållande till kön: Irigaray mot Butler

Luce Irigaray är särartsfeminist vilket implicerar att hon betraktar människan som en produkt av biologi och natur. Det innebär att man föds till ett specifikt kön och erhåller därmed köns-specifika och essentiella egenskaper och förutsättningar. Könsskillnader anses således vara biologiskt determinerade och understryks på bekostnad av samhälle och kultur. Kvinnans underordnade position i förhållande till mannen antas bero på att de egenskaper som det kvinnliga könet besitter är nedvärderade i samhället. Irigaray menar att män och kvinnor skall (måste) vara olika, men jämställda med avseende på inneboende värde.¹⁵⁰

Att kräva att män och kvinnor skall betraktas som lika förutsätter en jämförande term som Irigaray vänder sig mot. Att försöka neutralisera könet skulle medföra slutet för mänskosläktet eftersom uppdelningen i två genus¹⁵¹ säkrar produktion och reproduktion. Vikten bör i stället läggas på att definiera de värden som ligger i genustillhörigheten, och dessa värden skall vara giltiga för vart och ett av könen. En kultur för sexualiteten måste utarbetas där hänsyn tas till de båda genusens olika biologiska egenskaper. Utifrån ett kulturellt perspektiv är den könsposition som människan befinner sig inom kopplad till generation, inte med ett könsbestämt genus. Likställdhet mellan män och kvinnor kan endast frambringas om genus betraktas som könsbestämt och rättigheter och skyldigheter skrivs in för varje kön, i dess egenskap av olikhet, i de samhälleliga rättigheterna och skyldigheterna. Människors primära och oöverkomliga uppdelning är i två genus, menar Irigaray, och gör där med kön i allra högsta grad relevant.¹⁵²

Kvinnan skall således betraktas som mannens like, men i dagens samhälle ses kvinnor snarare som produkter vilka män kan utnyttja och byta sinsemellan. På denna bytesmarknad, i synnerhet den sexuella, måste kvinnan leva upp till det som definieras som kvinnlighet eftersom hennes värde ligger dels i denna kvinnlighet och dels i moderskapet. Denna kvinnlighet är dock att betrakta som en roll, ett värde som påtvingats henne av en manlig föreställningsvärld. Detta gör att hon riskerar att tappa bort sig själv, och blir osynlig inom samhällets ramar. Kvinnan befinner sig således i en situation av utnyttjande i förhållande till olika former av bytestransaktioner. Hon får tillträde till dessa endast i egenskap av bytesobjekt, såvida hon inte accepterar att avstå från det specifika i sitt kön.¹⁵³ Det är således nästintill omöjligt att definiera kvinnan i förhållande till hennes förmodade naturliga könsidentitet. Detta löser Irigaray genom att bestämma *skillnaden* mellan könen, alltså definiera begreppet ”kvinna” i förhållande till begreppet ”man”. Detta innebär inte, att som Freud, definiera kvinnan som mannens *negativa motsats*, eftersom dessa tankegångar medför att det kvinnliga könet förlorar sitt värde.¹⁵⁴

Ett av de problem som Irigaray definierar innefattar språkets betydelse, det diskursiva systemet måste brytas ned. Den nuvarande ordningen kräver till exempel att den kvinnliga njutningen ej kan artikuleras i språket eftersom det skulle hota den manliga platsen inom genussystemet. Kvinnan måste återfinna den plats där hon reducerades av diskursen, men utan att låta sig reduceras. Målet är inte att utarbeta en ny diskurs inom vilken kvinnan skulle vara subjekt i stället för objekt, utan att bromsa det teoretiska systemet, att hejda dess anspråk på att producera en entydig sanning och mening. Detta förutsätter att kvinnor inte försöker konkurrera

¹⁵⁰ Irigaray 1994

¹⁵¹ Genus betyder, vilket tidigare diskuterats, ”socialt kön”. En annan möjlighet hade varit att som Widerberg (2000) använda just begreppet ”socialt kön” istället.

¹⁵² Irigaray 1994: 15 ff.

¹⁵³ Irigaray 1994: 72 ff.

¹⁵⁴ Irigaray 1994: 62 f.

med det rådande genom att skapa en kvinnlig logik, utan snarare försöker frigöra den. När den kvinnliga diskursen ses som en brist och en omvänd reproduktion av subjektet innebär det att repetera - interpretiera det sätt varpå den kvinnliga diskursen visar en överdrift som kan rymma den logik som är möjligt från den kvinnliga sidan. Denna diskursiva förändring skulle omintetgöra manipulation av diskursen, som därmed kvarstår oförändrad. Det manliga skulle återbördas till sitt eget språk och ett annorlunda språk skulle vara möjligt. Det innebär att det manliga inte längre skulle vara det grundläggande eller det rådande, att rätten att definiera inte skulle vara manlig, utan mänsklig.¹⁵⁵

Att det existerar en koppling mellan Irigaray och essentialismen borde vara tydligt. Den klassiska essentialismen, med ursprungligen i Platons teorier, innefattar existensen av underliggande sanna former, eller essenser, att det finns avbrott i skillnader mellan olika former snarare än fortsatta variationer, och att dessa sanna former är konstanta över tid. Idag implicerar essentialismen en tro på att vissa fenomen är naturliga, oundvikliga och biologiskt bestämda. Det innebär ett antagande om att olika fenomen – särskilt sexuell orientering och kön – ligger inom individen,¹⁵⁶ vilket också motsvara kärnan i Irigarays teorier, *kön skapar genus*.

Judith Butler å andra sidan tillhör, precis som Simone de Beauvoir, likhetsfeministerna. Det innebär ett antagande om att olikheter mellan könen inte bör hänföras till ett underliggande biologiskt kön (eg. könsorganen) utan till ett socialt konstruerat kön det vill säga genus.

Det två viktigaste viktiga tankegångar i Butlers teori kan sammanfattas under rubrikerna *genealogi* respektive *performativitet*.

Det genealogiska förhållningssättet, vilket redan berörts i samband med Foucault, innebär att kategorierna kön respektive genus påförs påstådda essentiella skillnader mellan kvinnor och män.¹⁵⁷ Detta inbegriper en uppfattning om att det biologiska könet, vilket tenderar att betraktas som en biologisk självklart, är att betrakta som lika kulturellt konstruerat som genus. Genus kan utifrån detta betraktas som en symbol för kön, på basis av det biologiska könet ålägger samhället och kulturen individen en viss social och sexuell roll.¹⁵⁸ Butler menar att genus (gender) konstruerar kön (sex):

*”Gender förhåller sig inte till kultur som sex till natur; gender är också det diskursiva/kulturella medel med vilket ’den könsindelade (sexed) naturen’ eller ’naturlig kön’ (sex) skapas och fastställs vara något ’prediskursivt’, något som existerar före kulturen, en politisk neutral yta på vilken kulturen agerar.”*¹⁵⁹

Användningen av ordet genus handlar därmed i första hand om att motsätta sig biologiska förklaringsmodeller. Kön blir ett sätt att konnotera kulturella konstruktioner – den fullständigt sociala skapelsen av idéer gällande lämpliga roller för kvinnor och män. Genus är således att betrakta som en social kategori påtvingad en könad kropp.¹⁶⁰ Scott tillägger att det som nyttjas för att beskriva biologiska skillnader mellan kvinnor och män, till exempel det påstådda styrkeförhållandet¹⁶¹, möjligen är felaktigt, samt att existerande, och därmed givna, kategorier, har drag av godtycklighet. Det är lika ”givet” eller rimligt att klassificera männi-

---

¹⁵⁵ Irigaray 1994: 66 ff.

¹⁵⁶ DeLameter & Hude 1998: 11 ff.

¹⁵⁷ Rosenberg 2002: 70

¹⁵⁸ Butler 1990

¹⁵⁹ Butler 1990: 7 (i översättning)

¹⁶⁰ Scott 2000: 77

¹⁶¹ Jfr Dowling 2000

skor efter kroppstyp, ögonfärg eller hudfärg som utifrån könsorgan. Framförallt som den moderna forskningen visat att detta med kön inte är så entydigt som tidigare ansetts.¹⁶²

Med detta som utgångspunkt finns det inget skäl att separera kön och genus, eftersom det inte finns en kausalt samband dem emellan, utan *genus snarare föregår kön*. Om kön och genus skiljer sig radikalt åt, menar Butler att följderna blir att man tillhör ett givet kön, inte att man blir ett givet genus. *Kvinna* behöver med andra ord inte vara kvinnokroppen kulturellt. Detta medför att könsbestämda kroppar kan ge anledning till flera olika genus, och att genus självt inte behöver begränsas till de vanliga två. Om genus inte är knutet till kön, blir genus ett slags handling som eventuellt kan sprida sig över de gränserna som påläggs könets skenbart binära karaktär. I stället för att uppfatta kroppen och könet som materia, bör vi förstå dem som materialiserade företeelser. I stället för lagen om heterosexuell sammanhållning ser vi hur kön och genus denaturaliseras.¹⁶³

Butlers andra viktiga begrepp, performativitet, innebär att kön och genus inte handlar om att vara utan om att *göra*.¹⁶⁴ Det innebär att den könsbestämda kroppen inte har någon annan ontologisk status än de handlingar, som bildar dess verklighet. Kön skapas således genom att handlingar föregår handlande subjekt och genusagerandet är ett offentligt agerande som kräver upprepning för att uppfattas som stabilt över tid. Genuseffekten är det rutinartade sätt på vilket kroppsliga gester, rörelser och stilar av olika slag ger illusion av ett bestående könsbestämt själv. Dessa handlingar tenderar att tolkas som beroende av en könslig, *inre kärna*, snarare än något yttre och könskategorierna påförs därmed essentiella (biologiska) skillnader. *Illusionen av en inre genuskärna* innefattar synen på handlingarna som ett uttryck för att en individ är en kvinna, istället för att det *skapar* en kvinna. I stället för att se handlingar som ett resultat av könsidentitet bör könsidentitet ses som ett resultat av handlingar. Denna illusion (föreställningar/representationer) (re)produceras diskursivt för att reglera sexualiteten inom den *obligatoriska heterosexualiteten*, det vill säga den samhälleligt dominerande idén att den könsbestämda kroppen måste anta ett med det biologiska könet sammanhängande genus, sexuellt begär och sexuell praktik.¹⁶⁵ Att skapa kön performativt innebär att använda sig av en specifik kod för kön, som blir begriplig i en historisk kontext, i en tolkningsram.¹⁶⁶

Detta innebär således att individens identitet, som man eller kvinna, skapas performativt via de handlingar som utförs, och på samma vis skapas sexualiteten. Heterosexualitet är därmed inte automatiskt, biologiskt tillstånd utan individen görs heterosexuell genom sina handlingar.

Butler menar även att själva den dikotomi som uppstår mellan kön och genus i sig är att betrakta som problematisk och den förutsätter att kroppen finns innan den får sin könsbestämda betydelse. Hon utgår från ett antagande om att verkligheten skapas diskursivt, det vill säga genom specifika sätt att tala om, uppfatta och konstruera den sociala världen. Diskursen fungerar som normerande social praktik och verkar genom det tänkande subjektets talhandlingar. Sålunda uppfattas även det biologiska könet genom en samhällelig diskurs, vilket medför att det biologiska könet snarare bör betrakta som lika kulturellt konstruerat som genus, då kön alltid redan är genus. Utifrån detta finns det således ingen anledning att separera på kön och genus eftersom genus refererar och förhåller sig till ett redan existerande genussystem, inte ett "underliggande" kön. Butler lyckas därmed upphäva distinktionen mellan natur och kultur respektive kropp och identitet. Det biologiska könet blir relevant genom genusfunktionen och genus är den faktor genom vilken förtrycket verkar på människan. Om genus inte är knutet till

---

¹⁶² Scott 2000: 77

¹⁶³ Butler 1990: 140 ff.

¹⁶⁴ Rosenberg 2002: 70

¹⁶⁵ Björk 1996: 112 ff., Butler 1990, 1996

¹⁶⁶ Rosenberg 2002: 70

kön, blir genus ett slags handling som kan sprida sig över de gränserna som pålaggs könsens skenbart binära karaktär.¹⁶⁷

Butler tar sin utgångspunkt i Wittig som menar att det finns strukturer, karakteriserade som heterosexuella och tvingande, som tilldelar det absoluta och auktoritativa talets rättigheter till män och inte låter kvinnor inneha dem. Språket är för Wittig en rad handlingar upprepade över tiden, som skapar effekter på verkligheten, och som över tid framstår som fakta, det vill säga att språket har en performativ funktion. Det är den upprepade handlingen att namnge könsskillnaden, som har skapat detta intryck av en naturlig (och där med deterministisk) in- delning. Enligt Butler drar Wittig slutsatsen att vi fysiskt och psykiskt tvingas motsvara den föreställning om naturen som har gjorts för vår del. Därmed blir kategorin kön en förslavande kategori. Kvinnor och homosexuella kan inte inta det talande subjektets position inom den tvingande heterosexualitetens språksystem. Språket tillskansar sig och förändrar sin makt samt inverkar på det reella genom tal, som genom repetition, blir inrotade vanor och på sikt institutioner och naturliga sanningar. Den disciplinära genusproduktionen leder till bedrägligt stabila genus till förmån för en heterosexuell konstruktion och reglering av sexualiteten inom reproduktionens domäner. Butler menar att det inte kan finnas tillgång till rent materialistiskt utanför eller före signifikationen, och vidare, ingen tillgång till de materialistiska kroppar som är separerade från språket. Det materiella kan inte stå i motsättning till språket eller reduceras till det, eftersom även om det är radikalt olika, trots den nödvändiga kopplingen mellan dem. Genom att föreställa sig en överlappning mellan kroppen och språket menar hon att kroppen ej endast är lingvistik (språk), utan att kroppen bär språket hela tiden.¹⁶⁸

Butler står förvisso inte motsagd i dessa förhållandevis radikala teorier,¹⁶⁹ likväl är det hennes syn på kön och genus, som fortsättningsvis kommer att användas i denna uppsats. När det hädanefter refereras till begreppet "kön" avses därmed det som i vardagligt tal kallas för genus respektive kön. Detta val går även att relatera till Foucault, som inte heller han skiljer mellan kön och genus i sina analyser.

Sammanfattningsvis innebär detta att kön är en effekt av genus, och kan därmed ej härledas ur kön utan måste betraktas diskursivt. Genus är inte en orsak utan snarare en effekt av olika sorters handlingar. Den (sexuella) identiteten är performativ, en kulturell iscensättning, och handlingen producerar den handlandes identitet. Eller med Butlers ord:

"Om könets oföränderliga karaktär bestrids är denna konstruktion vid namn kön kanske lika kulturellt konstruerad som genus; den var kanske rent av alltid redan genus, med följderna att distinktionen mellan kön och genus inte alls visar sig vara en distinktion."¹⁷⁰

---

¹⁶⁷ Butler 1996, Jfr Foucault 1993

¹⁶⁸ Butler 1993: 67 f.

¹⁶⁹ Moi till exempel kritiserar delvis Butler och menar att distinktionen mellan kön och genus är helt irrelevant för att skapa konkret förståelse av vad det innebär att vara ett visst kön, i ett givet samhälle. När Butler menar att kön är lika kulturellt skapat som genus utgår hon ifrån att distinktionen verkar på två nivåer. På en allmän social nivå där genus blir synonymt med sociala normer, och kön betyder konkreta mänskliga kroppar. På en individuell nivå där tolkas genus, personlig identitet tolkas som en gäckande entitet inuti eller bortom den faktiska kroppen. Poststrukturalister som Butler förnekar existensen av biologiska (råa) fakta, oberoende av sociala och politiska normer (institutionella fakta). Härav skapas vissa teoretiska svårigheter eftersom detta skulle innebära att om biologiska fakta fanns så skulle dessa verkligen ge upphov till sociala normer. Moi menar att det enda som krävs för att motverka denna biologiska determinism är att förneka att biologisk fakta rättfärdigar sociala värden. Sammanfattningsvis kan man säga att Moi verkar tycka att Butler tar onödiga omvägar. Att hennes teorier, utgångspunkter och mål skulle kunna nås enklare. (Källa: Moi 1997).

¹⁷⁰ Butler 1990 i översättning av Moi 1997: 88

Kopplingen mellan kön och sexualitet

Inom forskningen, som bedrivs kring den mänskliga sexualiteten, är få debatter mer intensiva än den mellan socialkonstruktionister och essentialister.¹⁷¹

Den socialkonstruktionistiska utgångspunkten i studiet av det sexuella, är att kategorier och identitet ej är stabila formationer. Det är snarare att betrakta som diffusa och fragmentariska. De menar även att maktrelationer ej enbart är att se som reglerande utan även som producent av sexualiteter. Användningen av både sexualitet och kön är flytande men förstås bäst som socialt konstruerade snarare än manifestationer för ett autonomt jag. De institutionella diskurser och praktiker, som reproducerar och naturliggör dominanta kategorier måste studeras jämsides med sexuella minoriteter.¹⁷² Socialkonstruktionismen ser sexualiteten som inlärd och konstruerad, påverkad av kulturen, socialisationen och sammanhanget. Hur människor agerar och vad de åtrår beror till största delen på kontexten till exempel den rumsliga och sociala.

Företrädare för essentialismen (sociobiologi) menar att den sexuella drivkraften idag reflekterar den naturliga selektionen utifrån våra förfäder. Den form av sexuell lust och handlande som producerat mest lyckad avkomma är den som dominerar dagens mänskliga genpool och psyke. Det går ej att påstå att den ena eller andra utgångspunkten skulle vara mer ”sann” ur ett vetenskapligt perspektiv. Båda perspektiven företräder paradigmen med stor styrka och många forskningsresultat kan förklaras utifrån båda synsätten.¹⁷³ Utan att välja sida i denna konflikt utgår min uppsats i frågan om världens grundläggande beskaffenhet i allmänhet och könet i synnerhet från Butler och socialkonstruktionismen, eftersom dessa perspektiv är mer förenliga med socialpsykologin och mina metodologiska utgångspunkter.

Butlers grundläggande ifrågasättande gäller den heteronormativa definitionen av kvinnor och män, vilket hon ifrågasätter utifrån det hon kallar för den *heterosexuella matrisen*, som innebär:

”[...] en hegemonisk diskursiv/epistemisk modell av genustydlighet som förutsätter att begripliga kroppar måste utgå från ett stabilt kön (det maskulina uttrycker manlighet, det feminina kvinnlighet) som definieras genom motsatser och är hierarkiskt definierat genom den obligatoriska heterosexualiteten”¹⁷⁴

Med andra ord menar hon att det finns fyra faktorer som hänger samman med tvingande kopplingar: *Biologiskt kön* (bröst, vagina) – *Socialt genus* (kvinnlighet beteende) – *Sexuellt begär* (sexuellt attraherad av män) – *Sexuell praktik* (endast sexuell aktivitet tillsammans med män).¹⁷⁵ Med detta menar Butler att kroppar inte är begripliga i sig själva, utan att kulturen skapat begripliga kroppar, genom den heterosexuella matris som kräver en genusordning med två tydligt identifierbara kön/genus. Den samhälleligt dominerande idén om att den könsbestämda kroppen måste anta ett med det biologiska könet sammanhängande genus, kring sexuell begär och sexuell praktik kallar Butler för den obligatoriska heterosexualiteten. Det finns ingen tvingande eller essentiell anledning att separera mänskliga kroppar i manligt och kvinnligt kön, annat än för att denna uppdelning tillfredställer heterosexualiteten och hetero-

¹⁷¹ DeLameter & Hude 1998: 11

¹⁷² Irvine 2003: 431

¹⁷³ Baumeister 2001: 2 f.

¹⁷⁴ Rosenberg 2002: 71

¹⁷⁵ Orden inom parantes är ett exempel utifrån kategorin kvinna, det omvända, det vill säga att utgå från mannen är givetvis också möjligt: *Biologiskt kön* (penis) – *Socialt genus* (manligt beteende) – *Sexuellt begär* (sexuellt attraherad av kvinnor) – *Sexuell praktik* (endast sexuell aktivitet tillsammans med kvinnor).

normativiteten. Den heterosexuella matrisen gör begreppen man och kvinna begripliga och (re)producerar heterosexualiteten som naturlig legitim.¹⁷⁶

Att genus är något som ständigt skapas, innebär inte att skapandet kan se ut hur som helst. Vissa relationer är mer godtagbara än andra och vissa sätt att vara på och röra sig är mer sanktionerade. Detta leder mot det som benämns *heteronormativitet* eller den heteronormativa ordningen.¹⁷⁷ Utifrån sexualiteten tenderar människor att placeras i fack. Dessa fack eller grupper har blivit så naturliggjorda att de sällan är föremål för reflektion. Den kanske vanligaste indelningen i den västerländska kulturen är dikotomin mellan heterosexualitet och homosexualitet. Tankar och språk (diskurs) tenderar att ha två effekter, som tillsammans skapar (sociala) representationer kring dessa grupper: skillnader mellan grupper överdrivs och skillnader inom dem ignoreras. Det är således viktigt att erinra sig att alla typer av kategorier är skapade av människor. Det finns inga objektiva eller universella definitioner, utan dessa förändras över tid och kultur.¹⁷⁸ Det förekommer ibland en hopblandning mellan sexualitet och könsidentifikation.¹⁷⁹ Den täta kopplingen mellan kön och (hetero)sexualitet som återkommande konstrueras kan förstås som en konstitutiv kulturell regel – en sådan regel som inte tänks *om*, men *utifrån*.¹⁸⁰ Sexualidentiteten speglar vår sexuella orientering utifrån de kulturellt konstruerade kategorierna heterosexualitet, bisexualitet och homosexualitet. Fortfarande ses heterosexualiteten som ”normaltillståndet” i den sociala interaktionen mellan människor.¹⁸¹

Den västerländska kulturen är att betrakta som heteropatriarkalisk, det vill säga en process av sociosexuella maktrelationer, som reflekterar och reproducerar manlig dominans. Den baseras även på uppfattningen att det naturliga syftet med sexualitet är reproduktion och att den sexuella identiteten är nära knuten till individens roll i den reproduktiva familjen. Organiserad kring konstruktionen av heterosexualitet som den dominerande och ”normala formen” av sexuell identitet, så bygger denna form av sexualitet direkt på det binära systemet av maskulina och feminina könsidentiteter, som anses korrespondera direkt med manliga respektive kvinnliga kroppar.¹⁸² Det finns dock en osäkerhet kring heterosexualiteten som tenderar att manifesteras sig genom begränsningar gällande de möjliga agerandena av köns- och sexualitetsidentiteter för att vidmakthålla heterosexualiteten som det naturliga. Detta reglerar de mest intima och detaljerade elementen av konstruktionen av rum, tid, lust och förkroppsligande. Identiteten hos individerna i rummet, och därav även identiteten hos det konstruerade rummet kan ibland konstrueras av blicken av andra närvarande snarare än de agerande.¹⁸³

Således kan man konstatera att den kulturella konstruktionen av kön tvingar in individer i kategorier beroende på vilket kön de anses tillhöra. Detta intvingande sätter olika ramar för individens sexuella handlande.

Då den rådande normen för acceptabelt sexuellt agerande varierar beroende på kön, uppstår en sorts dubbelmoral i samhället. Traditionellt har kvinnor stigmatiserats vid utomäktenskapliga aktiviteter medan det för män inte enbart varit accepterat utan även belönat. Kvinnor stod inför den välbekanta hora-madonna dikotomi, där de enda möjliga positionerna var antingen promiskuösa och lättfotade eller rena och oskuldsfulla. Denna dikotomi är ej lika tydlig idag,

---

¹⁷⁶ Butler 1990

¹⁷⁷ Ambjörnsson 2003: 13

¹⁷⁸ Jfr. Muehlenhard 2000

¹⁷⁹ Bloomer 1992: 171

¹⁸⁰ Jfr Eriksson & Eriksson 2002: 62

¹⁸¹ Stier 2003: 64 f.

¹⁸² Mysik 1996: 159

¹⁸³ Valentine 1996: 148 f.

men därmed inte sagt att den inte kvarstår, med betydande konsekvenser för båda könen.¹⁸⁴ För kvinnor bli konsekvensen till exempel svårigheter att artikulera njutning eftersom det hotar den manliga positionen i genussystemet.¹⁸⁵ Den kvinnliga prostituerade utgör även hon ett hot eftersom hennes aktiva roll är antietisk i förhållande till de rådande konventionerna där *femininitet* är det samma som *passivitet*.¹⁸⁶ Den manliga sexualiteten uppfattades som oproblematiske i den kontext av åtskilda och ojämlika sociala omständigheter som tidigare var rådande. Dess natur innefattade ett antal sociala faktorer vilka idag har försvagats. Dessa faktorer är till exempel mäns dominans inom det offentliga livet, könsstyrd och vertikal arbetsdelning, dubbelmoralens kategoriserande av kvinnor i dygdiga (giftasdugliga) och lösaktiga (horor, häxor), skillnader i sexualitet som naturgivna samt problematiseringen av kvinnor, som irrationella i begär och handling.¹⁸⁷

SEXUALITET OCH RUM

*“Visibility does not erase a history of silence, nor does it challenge the structure of power and domination, symbolic and material, that determines what can and cannot be seen.”*¹⁸⁸

Det är allmänt accepterat att organiseringen av det fysiska rummet aktivt används för att konstituera den sociala ordningen.¹⁸⁹ Trots detta är frågan om rummets sexualiserande inte helt enkel.¹⁹⁰ Människans sociala relationer är av den karaktären att de är konforma med kulturella normer och de mönster som är samhällsligt etablerade. Individer från en specifik kultur har en tydlig kognitiv representation av möjliga relationer tillgängliga i det rum som de befinner sig inom.¹⁹¹ Människor existerar inom och influeras av kontexter. Kontexten kan vara av fysisk natur (inomhus, utomhus), social natur (privat, offentlig), kulturell natur, och existentiell natur.¹⁹² Rum och platser sexualiseras och återsexualiseras på olika vis, vilka varierar med kontexten. Detta reflekterar och påverkar det vis som sexualitet är konstruerad och förstådd inom de samhällen som vi lever i.¹⁹³ Rummets sexualisering kan till exempel röra sig om vilket kön som använder platsen eller vilka olika typer av aktiviteter som försiggår i miljön.¹⁹⁴

Abstrakta rum och specifika platser

Rum (space) är ändlöst abstrakt och det krävs att det delas eller struktureras för att bli meningsfullt. Av den orsaken definieras det av dess organiseringsformer, kategorier av organisering som underbygger formella distinktioner, men som också beror på människans konstruktion av verkligheten.¹⁹⁵ Rum kan ses som en effekt, producerad av de operationer som sker inom det. Dessa operationer plats- och tidsbestämmer samtidigt som de orienterar. Detta resulterar i att det dels fungerar och dels att de kulturella antaganden och uppskattningar, vilka står i konflikt med varandra, istället blir en mångsidig enhet. Utifrån detta bör rum inte betraktas som en passiv kuliss till mänskligt handlande, utan snarare som konstant producerat

---

¹⁸⁴ Crawford & Popp 2003

¹⁸⁵ Irigaray 1994: 66 ff.

¹⁸⁶ Hubbard 1998: 63

¹⁸⁷ Giddens 1995: 103

¹⁸⁸ Evelyn Hammons i Enke 2003: 635

¹⁸⁹ Chaney 1994: 148

¹⁹⁰ Rendell 2000b: 101

¹⁹¹ Forgas & Dobosz 1980: 290

¹⁹² Stier 2003: 61

¹⁹³ Massey 2000: 129

¹⁹⁴ Rendell 2000b: 101

¹⁹⁵ Chaney 1994: 148

och reproducerat. Detta sker genom olika gruppers kämpande för att deras konstruktion av verkligheten skall accepteras som samhällets allmänna konstruktion. Motsatsen till detta abstrakta, (o)organiserade och (in)stabila rum är *plats* (place). En plats är den ordning (oberoende av art), som i överensstämmelse med olika element är fördelad i relation till dess samexistens. Detta medför att det ej är möjligt att två saker befinner sig på samma plats eftersom en plats är en direkt sammanställning av positioner. Detta implicerar antydning om stabilitet.¹⁹⁶ Mer konkret kan plats uppfattas som a) en fysisk position som tilldelats en specifik och distinkt identitet inom den sociala diskursen, b) en markering av att nämnda identitet är uttryckt i kulturella former som förkroppsligar välavgränsade användningsområden, c) ett faktiskt sätt, som former av representationer är inskrivna i den fysiska miljön, vilket inte skall hindra oss från att se processen av (re)produktion av den sociala ordningen av plats. Relationen mellan plats och rum kan således tolkas som att plats är en delmängd av rummet, och därmed existerar inom den. Plats kan konceptualiseras som utrustad med signifikanta betydelser av och för individer, grupper och/eller samhällen, i allmänhet för konstruerandet av identitet. En annan egenskap som gör att rum skiljer sig från platser är det faktum att det existerar en auktoritet från platsens nyttjare, som ihärdigt försöker upprätthålla platsens funktion. Platsen blir således grundläggande för de representationer som är möjliga inom den sociala ordningen, som råder inom den specifika kulturen.¹⁹⁷

För att göra detta något abstrakta resonemang något enklare: Rum är att betrakta som ett abstrakt fenomen där plats är en delmängd. Själva begreppet plats syftar härmed på en specifik rumslig plats, och det som gör en plats till just en plats är att den äger sin egen identitet och unika egenskaper som skiljer den från andra platser.¹⁹⁸

Upplevelsen av den fysiska verkligheten är beroende av perceptionerna kring rum, som reflekterar den sociala organiseringen av samhället. Den sociala produktionen av rummet kan ses som verkande genom tre separata men dock integrerade processer: *spatial praxis* (materieellt eller funktionellt rum), *representationer av rum* (rum som kodifierat språk, diskurs) och *representativt rum* (den vardagliga upplevelsen av rum).¹⁹⁹ Omgivningen påtvingar specifika begränsningar på individens rörlighet vilket får till följd att perceptionen av rummet formas av individens förmåga att förflytta sig inom rummet. *Handlingar och rum är således beroende av varandra*. Sociala identiteter är delvis bestämda av de fysiska och spatiala konstitutionerna av gruppens miljö det vill säga *rummet definieras av människorna i det*. På samma vis, är det närvaron av individer i ett rum som avgör rummets natur, det vill säga *människor definierar rum*. Det förhåller sig även så att *objekt påverkas av deras plats i rummet i förhållande till andra objekt*. Inte enbart utifrån deras närvaro, utan även deras frånvaro kan vara viktig.²⁰⁰ Rum är till sin natur fyllt av makt och symbolism, och representationen av rum är ett paradigm av separata sfärer. Det kan betraktas som ett oppositionellt, hierarkiskt system och samtidigt ett komplext nät av relationer av dominering och underordning. Den dominerande är den offentliga, producerande och manliga sfären (staden) och den underordnade är den privata, reproducerande och kvinnliga sfären (hemmet). Staden skils således från hemmet, det privata från det offentliga och män från kvinnor.²⁰¹

Plats blir således aldrig endast det fysiska utrymme, som kan beskrivas utifrån koordinater i ett kartsystem. Det är det sociala livet, det som är och det som varit, som (re)producerar platsen. Därav följer att sexualiseringen av rummet/platsen ständigt återskapas och förändras över

---

¹⁹⁶ Skeggs et al. 2004: 1839

¹⁹⁷ Chaney 1994: 156

¹⁹⁸ Nyström 2000: 31

¹⁹⁹ Rendell 2000b: 103

²⁰⁰ Ardener 2000: 112 ff.

²⁰¹ Enke 2003: 638, Rendell 2000b: 103

tid. Detta gäller både ur ett historiskt perspektiv och vid varje given tidpunkt under dygnet. Det innebär att tolkningen av det betraktade beror på vilken tidpunkt som det observeras. Av detta följer att det fysiska rummet omsexualiseras under dygnet.²⁰²

Rum kan inte separeras från sociala eller institutionella former. Dessa är normativt inskrivna mönster av handlingar, och danar kommunikation och strukturer av relationer.²⁰³ Tillgången till och användandet av rum är alltså en sorts politiska akter.²⁰⁴ Karakteristiska strukturer av sociala rum symboliserar institutionella former och fungerar som kulturella resurser som uppvisar och tilldelar identiteter för deltagare inom och mellan generationer. Organiseringen av rummet är således fundamental för den specifika kulturen i ett samhälle. Platsen innesluter och kommunicerar en specifik identitet. Det sätt som medlemmar av ett samhälle organiserar olika typer av rum, så som boende (privat), kommersiellt, agrikulturellt, religiöst och publikt, som visar symboliskt viktiga värden, och som strukturerar sociala relationer i samhället.²⁰⁵

Den sortens rum som existerar (eller inte existerar) inom ett samhälle, eller vilka rum som individen nekas eller får tillträde till påverkar på olika vis. De kan verka förstärkande eller begränsande, styrkande eller försvagande, göra människor rika eller fattiga, sexuella eller asexuella.²⁰⁶ Att förstå inträdet eller restriktionerna i rummet är centralt för att förstå hur och varför specifika platser kan, eller inte kan användas för specifika ändamål.²⁰⁷ Stadens institutionella landskap skapar en kulturell verklighet, som delvis definierar den ram inom vilken subjektet får legitimerad synlighet.²⁰⁸ Produktionen av rum beror således på vad som skall vara synligt respektive osynligt, det vill säga privat respektive publikt.²⁰⁹

Ett annat sätt att klassificera rum, är att skilja på rum där det offentliga livet *levs*, rum där makten *manifesteras* och rum där genusordningen *symboliseras*.²¹⁰ Genom att studera rummet kan teorier skapas kring hur sexualiteten och dess relationer konstrueras utifrån preception och erfarenheter inom rummet. Identiteter och praktiker påverkas av en sammanlänkad kedja av historiskt konstituerade kategorier, som plats, klass, etnicitet, kön och sexuella hierarkier. Rum signalerar dessa kategorier samtidigt: de är oersättliga som signifikanta platser. All geografi formas kring privilegier och uteslutning med avseende på dessa kategorier. Detta medför att man kan analysera rum för att säga något om hur dessa identiteter och praktiker konstrueras.²¹¹

Identiteter och sexualitet har således ofta kopplingar till specifika rum eller platser, konkreta territorium, länder, regioner, eller som i förevarande fall, städer eller stadsområden.²¹² Vad som räknas som ett signifikant rum för en individ, oavsett om vi pratar om domesticerat rum, arbetsplatser eller karaktäristiska fritidsrum, visar tydligt på hur rum kan kartläggas av olika instrumentella uppfattningar.²¹³ En plats som inte har ett namn i folks medvetande fungerar inte heller socialt.²¹⁴

---

²⁰² Jfr. Forsberg 2005: 20

²⁰³ Chaney 1994: 152

²⁰⁴ Weisman 2000: 4

²⁰⁵ Chaney 1994: 147 ff

²⁰⁶ Weisman 2000: 4

²⁰⁷ Skeggs 1999: 213

²⁰⁸ Skeggs et al. 2004: 1841

²⁰⁹ Detta kommer närmare att studeras i nästföljande avsnitt.

²¹⁰ Forsberg 2005: 21

²¹¹ Enke 2003: 638-639, 645 ff.

²¹² Jfr. Stier 2003: 76

²¹³ Chaney 1994: 150

²¹⁴ Bergström 2000: 72

Privat och offentligt rum

Distinktionen mellan det privata och det offentliga fungerar på många nivåer. Den är djupt rotad i politisk filosofi, lag, populärdiskurs och återkommande i spatiala struktureringspraktiker. Som en metaforisk, ideologisk karta, struktureras den grundläggande meningen mellan termerna "maskulin" och "feminin". Dikotomin mellan det offentliga respektive privata används frekvent för att konstruera, kontrollera, disciplinera, begränsa, exkludera och förtrycka skillnader med avseende på kön och sexualitet för att bevara traditionella patriarkala och heterosexuella maktstrukturer. I praktiken bland annat ett reglerade av kvinnors och mäns agerande i privat respektive offentligt rum.²¹⁵ Det privata som idealtyp har traditionellt associerats med hushåll, det förkroppsligade, det naturliga, familj, egendom, personligt liv, intimitet, passion, sexualitet, omtanke, oavlönat arbete, reproduktion och immanens. Detta medan det offentliga förknippats med icke-förkroppsligat, abstrakt, kulturellt, rationalitet, kritisk publik diskurs, medborgarskap, civilt samhälle, rättvisa, marknader, avlönat arbete, produktion, polis, stat, handling, militarism, hjältemod och transcendens. Idén om det privata är djupt inbäddat i västerländska politiska teorier om frihet, personlig autonomi, patriarkal familjeöverhöghet och privat egendom. Idén av rum (eller plats) gömd från ljuset av publik blick inom vilken autonomi är effektivt genomförd är vida respekterad. Medan moderna liberala uppfattningar gällande individuell frihet och rättigheter inom familjen eller hushållet på samma sätt, som inom samhället differentierar sig tydligt från dessa tidigare idéer gällande föräldradsdominans.²¹⁶

Historiskt så har privata sfärer, och därmed privatliv, varit ett privilegium för den vita medel- och överklassen. Dominerande ideologier gällande sexualitet, ras och de sexuella implikationerna av varierande rum reglerade kvinnors tillgång till publikt liv, särskilt genom att ifrågasätta den arbetande kvinnan och den färgade kvinnans sexualitet.²¹⁷ Denna ideologiska uppdelning med kvinnor hänvisade till det privata, och män till det offentliga, relateras av historikerna till framväxten av det moderna samhället. När kvinnan lämnade den privata sfären utmanade hon könsordningen och försvagade sin status som symbol för hemmet. Kvinnan i det offentliga rummet betraktades under framväxten av det moderna samhället som svårkontrollerad och det var framförallt hennes sexualitet och hennes ärbarhet, som det borgerliga samhället ansåg måste kontrolleras.²¹⁸ Kring sekelskiftet var den svenska kvinnan främst hänvisad till den privata sfären, vilket gjorde henne synnerligen beroende av mannen ur både ett ekonomiskt och ett socialt perspektiv.²¹⁹

Den offentliga sfären är samhällets domän, medan den privata sfären är den som motstår samhällets intrång. På grundval av denna kategoriindelning kan idealtypen av det offentliga rummet definieras i termer av aktiviteter och individer. De offentliga aktiviteterna är sådana som tillåts betraktas av andra och som också intresserar människor i allmänhet och ej endast den enskilda. Det offentliga rummet inkluderar alla och exkluderar således inte med avseende på en viss klass, ett visst yrke etc. Det implicerar även fri tillgänglighet, utan kostnad.²²⁰

Alla typer av rum är heterogena, dock kan inte alla rum tydligt definieras som privata eller offentliga. Sociala gränser konstrueras och upprätthålls genom geografiska gränser som markerar olika sätt att leva. Många människor lever därmed sina liv starkt bundna till

---

²¹⁵ Duncan 1996: 128, Pollock 2000: 164

²¹⁶ Duncan 1996: 128

²¹⁷ Enke 2003: 649

²¹⁸ Friberg et al. 2005: 11

²¹⁹ Hubbard 1998: 59

²²⁰ Incirlioglu & Tandogan 2000: 148

specifika platser eller territorier.²²¹ Det finns många privatiserade eller kvasiprivatiserade, kommersialiserade offentliga rum vilka inkluderar områden så som gallerior och köpcenter samt exkluderande förorter.²²² Ett begränsat område som en klubb, en teater eller ett land har regler vilka avgör hur deras gränser skall korsas samt vem som får beträda rummet. De som får tillträde kommer att dela vissa specifika egenskaper och genom dessa blir de erkända av en ”gate-keeper” (dörrvakt) till exempel en klubbvärd eller invandrarverket.²²³ Denna privatisering har en ojämlig effekt för populationen som helhet eftersom grupper med mer resurser enklare kan privatisera rum och därmed kan ägarna och användarna av dessa områden i högre utsträckning frigöra sig från olika typer av offentlig övervakning och reglering.²²⁴ De är således sociala sanktioner, som avgör vilka typer av sexuellt handlande som är tillåtet på vilka platser och säger mycket om hur konstruktionen av kön positionerar heteropatriarkalitet som norm.²²⁵

Dikotomin mellan det privata och det offentliga är både könad och sexualiserad.²²⁶ Butler menar att de två könsidentiteterna endast blir begripliga inom ramen för den heterosexuella matrisen. Den naturliga sexualiteten som institution kräver och reglerar kön, som en bipolar relation där den maskulina termen är differentierad från den feminina, och denna differentiering är uppnådd genom heterosexuell lust. Själva handlingen att särskilja de två (påstått) motsatta begreppen resulterar i en konsolidering av dessa, sambandet mellan kön och lust.²²⁷ Dikotomin används för att legitimera förtryck och beroenden baserade på kön och för att reglera sexualiteten.²²⁸ I allmänhet antas att sexualitet är (och borde) vara begränsad till privata rum.²²⁹

Alla rum har således könsidentiteter och de flesta rum, både privata och offentliga, är maskulint dominerade. I princip alla rum är även heterosexuellt dominerade.²³⁰ Detta är kanske inte så märkligt med tanke på att den byggda omgivningen är i det stora hela en kreation av vit, maskulin subjektivitet. Segregationen mellan offentliga och privata rum efter könsroller förstärker en känslomässig ensidig stereotyp av kvinnor och män. Det exkluderar könen från kontakt och hindrar dem från att lära sig varierande kunskaper, och medför reflektion endast utifrån den conceptualiserade förståelsen av sig själva och andra.²³¹

Det offentliga rummet *inte* är att betrakta som asexuellt, utan snarare som naturligt heterosexuellt. Så är emellertid inte fallet utan rummet *konstrueras* heterosexuellt genom performativa handlingar neutraliserade genom repetition och reglering. Heterosexualitetens ”normalitet” är dock så djupt internaliserad i den västerländska kulturen att den i allmänhet inte syns. Repetitionen som konstruerar heterosexualiteten som norm tar sig många uttryck: allt från heterosexuella par som kysser och håller varandra i handen till musik som artikulerar heterosexuell lust och åtrå i affärer, barer och på restauranger. Det återfinns i små men viktiga detaljer: förlovningsannonser, möhippor, bröllopsceremonier, gemensam deklaration, vigselringar, dubbelrum på hotell, fotografier av partnern på skrivbordet osv.²³² I nästan inga offentliga rum är det heller tillåtet att bryta mot den normerande heterosexualiteten. De

²²¹ Hubbard 1998: 59

²²² Duncan 1996: 129

²²³ Ardener 2000: 112, Jfr. Bourdieu 1999

²²⁴ Duncan 1996: 129

²²⁵ Hubbard 1998: 59

²²⁶ Duncan 1996: 128, 137, Valentine 1996: 147

²²⁷ Butler 1990: 22 f.

²²⁸ Duncan 1996: 128 ff. Valentine 1996: 147

²²⁹ Duncan 1996: 137

²³⁰ Mysik 1996: 159

²³¹ Weisman 2000: 2 ff.

²³² Mysik 1996: 159, Jfr. Valentine 1996: 146 f.

heterosexuella har friheten att praktisera sin heterosexualitet i det offentliga rummet, eftersom detta antas vara ett heterosexuellt rum. Denna praktik sätter också gränser för vad som är att betrakta som ”normal” och ”anständig” sexualitet i dessa rum. De sexuellt ”avvikande” har således endast tillåtelse att utöva ”sin” sexualitet i specifika rum, på specifika platser.²³³

Det finns dock faktorer som verkar i andra riktningen, mot ett sammanförande eller sammanblandande av det privata och det offentliga. En sådan faktor är förekomsten av stora glasfönster i det privata och i det offentliga. Detta har gjort de båda rummen mer i nivå med varandra, då fönstren eliminerar den skarpa distinktionen mellan utomhus och inomhus. Det har även medfört en tveksamhet kring vad som är publikt respektive privat rum. En annan faktor med ungefär samma effekt var TV:s inträdande, genom den kunde man på ett ”säkert” vis låta den offentliga miljön bli en del av den privata. Samtidigt riskerade samhällliga problem, via TV:n, att kontaminera det privata.²³⁴

Det sociala rummet

Bourdieu definierar ”socialt rum” som metaforiskt rum vilket alltid har ett materiellt och en fysisk manifestation, som dock ej nödvändigtvis är determinerat av det.²³⁵ Relevansen av detta sociala rum motiverar Bourdieu själv enligt följande:²³⁶

”Det sociala rummet omsluter mig som en punkt. Men denna punkt är en ståndpunkt, grunden till en uppfattning bildad utifrån en punkt i det sociala rummet, till ett perspektiv som till form och innehåll bestäms av den objektiva position utifrån vilken den intas. Det sociala rummet är verkligen den första och sista verkligheten, eftersom det ytterst bestämmer de föreställningar som de sociala agenterna kan bilda sig av det.”

Bourdieu har konstruerat en karta vilken är att betrakta som en analysmodell för det socialas konstruktion. Rummet är konstruerat på ett sådant vis att *agenterna* (individerna, aktörerna) eller grupperna är positionerade inom det efter deras ställning i förhållande till olika differentieringsprinciper utifrån deras *habitus*. *Habitus* produceras utifrån individers sociala klasser, och det är ett inlärt, internaliserat, samhällligt fenomen. *Habitus* beror på miljö och kultur och detta internaliserade tänkande medför ett specifikt handlande. Eller med Bourdieus ord: *”Habitus utgör denna generativa och enhetsskapande princip som omvandlar de inneboende och relationella egenskaperna i en position till en enhetlig livsstil, det vill säga en enhetlig uppsättning av personer, tillgångar och praktiker.”*²³⁷

Habitus skapar i sin tur olika *livsstilsval* vilket leder till reproduktion av kulturella praktiker som språkkapital, utbildningskapital, livsstilar och smaker förmedlat vidare till den sociala reproduktionen. *Kulturellt kapital* innefattar kultiverat språkbruk och förtrogenhet med den så kallade finkulturen. Med *ekonomiskt kapital* avses materiella tillgångar och kännedom om ekonomins spelregler samt *socialt kapital* som avser släktband, vänskapsförbindelse och kontakter med gamla skolkamrater. En tillgång, fungerar som symboliskt kapital i de sammanhang där den tillskrivs värde. De olika positionerna kan ses som symboler för agenternas

---

²³³ Jfr. Valentine 1996: 146 f., Mysik 1996: 159

²³⁴ Spiegel 1992: 187 ff.

²³⁵ Skeggs 1999: 214

²³⁶ Bourdieu 1999: 24

²³⁷ Bourdieu 1999: 19

egenskaper (eller mellan de klasser som agenterna bildar), det vill säga deras verksamheter och resurser.²³⁸

Rummet fyllt av sociala positioner tar sig uttryck i ett rum av ställningstaganden genom habitus rum. Detta innebär att mot detta system av differentiella avstånd som definierar olika positioner i de viktigaste dimensionerna av det sociala rummet svarar att system av differentiella avstånd mellan individernas egenskaper (eller mellan de grupper som individerna bildar). Således finns det för varje position ett habitus vilka produceras av de sociala förutsättningarna och motsvarande sociala villkor och samtidigt via habitus och dess generativa förmåga vilket bildar en systematisk uppsättning resurser och egenskaper vilka är förenade av en enhetlig stil. Den position i det sociala rummet som individen besitter utgör premissen för dennes uppfattning om världen (t.ex. sexualiteten), och därmed är det även den yttersta determinerande faktorn för vilka sociala representationer som individen kan bilda. Detta eftersom formen och innehållet avgörs av just denna position. Det kulturella kapitalet och habitus är dock inte är något fast, tvingande, utan något föränderligt.²³⁹

När det sociala rummet ses som en metaforisk tillgång inom vilket olika former av kapital som en individ besitter får värde och legitimitet får detta konkreta konsekvenser.²⁴⁰ Stadens sociala, och geografiska rum, karakteriseras av en tydlig social skiktning av både horisontell och vertikal natur. Den horisontella innefattar att olika geografiska områden (t.ex. stadsdelar) får olika karaktär beroende på vilka habitus (sociala positioner, sociala skikt) som den attraherar. Den vertikala skiktningen inbegriper den hierarkiska skiktning som sker beroende på olika sociala positioner som sker inom ett visst område.²⁴¹ Detta beror på att när en individ beträder specifika platser, så som gatan, en restaurang, en park osv. tar denne med sig sitt inboende och specifika kapital. Förflyttningen mellan rum sker således bärandes, och ibland ökandes, värdet av olika typer av kapital. Vissa grupper kan öka sitt kapital på grund av deras tillgång till socialt rum.²⁴² De klassmönster som kan iakttas i samhället tar sig en kondenserad och förtätad form i staden. Livsstilar, kläder och smak blir tydliga markörer på social tillhörighet och bidrar till att skapa olikheter. De växande städerna tenderade därmed att förvandlas till paradiset för de rika, medan de fattiga omvandlades till det som både Bauman och Douglas refererar till som "smuts".²⁴³

Att hota rummets förväntade ordning

Det har tidigare konstaterats att olika rum/platser har en specifik ordning som avgör dels *vad* som är möjligt att göra (vilka handlingar som är tillåtna) och dels *vem* som kan göra vad. Vad sker då dessa normer inte upprätthålls, och vilken betydelse har upprätthållandet?

Antropologen Mary Douglas menar att det inte finns någon kunskap som är autonom. All vår kunskap och attityder måste ses i ljuset av den kultur som vi lever i.²⁴⁴ De sociala representationerna som skapats i ett samhälle konstruerar olika kategorier. Med hjälp av diskurs och överenskommelser delas den sociala världen in i enheter för att möjliggöra kommunikation människor emellan. Det som faller utanför kategorierna, det som av diskursen

---

²³⁸ Bourdieu 1999: 17 ff.

²³⁹ Bourdieu 1999: 16 ff.

²⁴⁰ Skeggs 1999: 214

²⁴¹ Johansson 2001: 104

²⁴² Skeggs 1999: 214

²⁴³ Johansson 2001: 104 ff.

²⁴⁴ Johansson 2001: 40 ff.

betecknas som utanför, blir tabu.²⁴⁵ Istället för att använda begreppet tabu talar Douglas om *smuts*, vilket är närliggande men dock inte ett ekvivalent uttryck. Begreppet smuts är inte konstant utan beroende av den kontext som ett objekt (eller handling) befinner sig inom, vad som är smuts existerar därmed endast som en subjektiv bedömning. Detta har tydliga kopplingar till det samhälleliga normsystemet (moralen). Ett exempel på detta är homosexualiteten. I hemmet (den privata kontexten) är det (relativt) accepterat, medan på en arbetsplats (den offentliga kontexten) är att betrakta som smuts, någonting felaktigt. Smutsen kan accepteras, förutsatt att den inte inkräktar på renlighetens område. Alla samhällen har krav på ordning – icke-smuts – och därmed fördöms de handlingar som anses avvika eller hota denna ordning. Således kan man säga att smuts i grund och botten är att betrakta som oordning. Samhällets sociala och kognitiva strukturer är bestämmande för denna relation mellan ordning och oordning. Krav på renhet är ett krav på social ordning, liktydigt med en önskan om samhällets överlevnad.²⁴⁶ Utifrån detta kan man således se att tabubegrepp fyller en funktion för att förhindra kontaminering av den allra ”farligaste” smutsen, även om olika tabun är olika starka. De mest tvingande har att göra med individens gränsdragningen mellan den egna kroppen och samhället. Kroppens avgränsning blir därmed brännpunkten för många tabubegrepp, till exempel avföring, urin, blod, svett, saliv, slidekret och sädesvätska. Att dessa saker tillskrivs egenskaper som gör dem motbjudande eller äckliga, kraftladdade eller farliga, förklaras utifrån denna teori av att de finns på gränsen mellan oss själva och omvärlden.²⁴⁷ Smuts, fara, oordning och risk betyder en och samma sak: att samhällets överlevnad kan anses hotad.²⁴⁸ Sexualiteten kan ses som en källa till hotande tvetydighet och oordning (smuts) inom staden.²⁴⁹

Som tidigare nämnts har de heterosexuella friheten att (i viss mån) praktisera sin sexualitet i det offentliga rummet, eftersom detta antas vara ett naturligt heterosexuellt rum.²⁵⁰ Ett rum kan i sig själv antyda att människorna inom det är sexuellt avvikande och därför måste nekas sexuell legitimitet.²⁵¹ Över tid har avvikande, och därmed samhällsfarlig, sexualitet (så som homosexualitet), genom diverse regleringar begränsats till vissa typer av rum och specifika platser för att motverka dess potentiellt subversiva effekt på ”vanliga” människor och handlingar i det urbana landskapet.²⁵² Den offentliga sfären regleras (skyddas) såldes genom att hållas jämförelsevis fritt från sexuella uttryck vilka ej är naturaliserade, normaliserade eller uppmuntrade av den heterosexuella normen. Denna reglering sker genom att sätta gränser för vad som är att betrakta som ”normal” och ”anständig” sexualitet i dessa rum, genom bannlysning av synliga ageranden och ”motbjudande” scenarion för en majoritet av det offentliga rummets aktörer.²⁵³ De sexuellt ”avvikande” har således endast tillåtelse att utöva ”sin” sexualitet i specifika rum, på specifika platser.²⁵⁴

Att de flesta rum är att betrakta som heterosexuella tvingar de homosexuella att utveckla strategier och taktiker för att förhandla med den ihärdiga normaliseringen i det offentliga rummet.²⁵⁵ Även kvinnors agerande blir kringskuret och begränsat i det offentliga rummet.

²⁴⁵ Frykman & Löfgren 1979: 140 f.

²⁴⁶ Johansson 2001: 40 ff.

²⁴⁷ Frykman & Löfgren 1979: 142

²⁴⁸ Johansson 2001: 40 ff.

²⁴⁹ Wilson 1991: 6

²⁵⁰ Duncan 1996: 141

²⁵¹ Enke 2003: 649

²⁵² Howell 2004: 233

²⁵³ Duncan 1996: 141

²⁵⁴ Duncan 1996: 141, Mysik 1996: 159, Jfr. Valentine 1996: 146 f.

²⁵⁵ Skeggs 1999: 214

Båda dessa tendenser hanteras i dag dels genom skapandet av specifika utrymmen och dels genom mer direkta aktioner i offentliga utrymmen för att inkräkta på sexistiska och homofobiska konstruktioner av sexuell respektabilitet respektive fara.²⁵⁶

Det som konstrueras som smuts i samhället är således det som inte passar in i den specifika kontexten. När världen klassificeras utifrån system av sociala representationer differentieras sådana objekt och handlingar vilka inte passar in, och smuts blir en biprodukt av detta ordnande. För varje ordnade innebär det att saker och ting faller utanför, blir smuts och hotar samhälles balans.²⁵⁷

RUM OCH KROPP

Staden som rumsligt begrepp

Hitintills har det rent abstrakta rummet i huvudsak behandlats. Nedan kommer rummet att få en mer konkret prägel då det rumsliga begreppet stad behandlas närmare.

Stad är att betrakta som ett rumsligt begrepp. Rummet får oss att associera en rad artefakter, förhållanden och relationer som går över den specifika platsen. Idéhistoriskt har begreppet sin bas i geometrin och i statistisk analys genom vilka olika fenomen kartläggs. Idag försöker man även föra in resonemang om sociala relationer och makt. Detta innebär att "rum" är fyllt av politiska och sociala relationer.²⁵⁸ Stadens olika områden tillhandahåller både fysiska och metaforiska villkor för olika gruppers tillträde. Det erbjuds en mängd möjligheter vilka dock inte är öppna för specifika kroppar, grupper eller handlingar. Hur olika stadsområden eller rum skall användas, vilken kultur som skall råda, förhandlas konstant, dock besitter vissa grupper mer makt än andra när de går in i dessa förhandlingar. Centralt i detta är de processer genom vilka människor lär sig sin rätt till olika fysiska och sociala rum.²⁵⁹

I samtida diskussioner om kropp och samhälle är Foucault möjligtvis att betrakta som den med mest inflytande. Andra viktiga teoretiker är Bourdieu, Douglas, Elias och Duerr, som alla har försökt förstå relationen mellan kropp och samhälle.²⁶⁰ Med undantag av Elias har alla dessa teoretiker fått ett visst utrymme. Nedan skall ytterligare en teoretiker introduceras; Grosz.

Relationen mellan städer och kroppar

Det existerar en konstituerande och ömsesidigt definierad relation mellan kroppar och städer. *Kropp* kan ses som en konkret, materiell, levande organisation av kött, organ, nerver, muskler och skellettstruktur, vilket ges en enhet, sammanhang, och organisering endast genom deras psykiska och sociala inskriptioner på ytan samt råmaterial av en integrerad och sammanhållen helhet. Kroppar tenderar att förstås genom olika typer av dikotomier. Sinne-kropp, insida-ut-sida, erfarenhet – social kontext, subjekt – objekt, själv – andra. Och under detta: man och kvinna.

Staden är en avgörande faktor i den sociala produktionen av sexualiserad gemensam verklighet: den byggda omgivningen tillhandahåller kontexten och koordinerar för de flesta samtida västerländska och, idag, även österländska former av kroppen. Staden är dels en definierad term i konstruktionen av land respektive landskap, och dels en referenspunkt innefattande

---

²⁵⁶ Enke 2003: 640

²⁵⁷ Frykman & Löfgren 1979: 140

²⁵⁸ Scholten 2005: 141

²⁵⁹ Skeggs 1999: 214

²⁶⁰ Johansson 2000: 114

ekonomiska, sociala, politiska och kulturella utbyten. Staden tillhandahåller ordningen och organisationen som automatiskt sammankopplar annars orelaterade kroppar.²⁶¹

Grosz föreslår en symbios mellan två olika modeller av relationen mellan stad och kropp. Den första modellen bygger på ett kausalt samband mellan dem, med positivistisk grund. Kroppen och staden ses här som externa snarare än något konstitutivt. Staden är en reflektion, en projektion eller en produkt av kroppar. Kroppar uppstår från naturalismens termer och skapar staden, som orsak och motivation för deras design och konstruktion. Detta kan relateras till det inledningsvis nämnda skillnaderna i synsätt mellan socialpsykologer och arkitekter, där detta är en typisk förklaringsgrund för de sistnämnda.

Den andra modellen utgår ifrån en sorts liknelse. Där ses relationer mellan städer och kroppar som en sorts parallellism eller isomorfism. De ses som analoga, kongruenta motparter i vilka företrädena, organisationen och karaktärsdragen av den ena reflekterar den andra.

Grosz modell, vilken även jag bekänner mig till i denna text, är således en kombination av ovanstående. Han menar att staden i sin specifika geografiska, arkitektoniska, spatiala, kommunala organisering är en särskild ingrediens i den sociala konstruktionen av kroppen. Den är förvisso inte den mest signifikanta. Familjen till exempel är än mer direkt och synligt påverkan, även om den i sig själv till viss del kan ses som en funktion av den sociala geografin av staden. Men icke desto mindre: formen, strukturen och normerna i staden sipprar in och påverkar alla andra element som finns i konstruktioner av gemensam verklighet och/som subjektivitet. Det påverkar hur subjekt ser andra på samma sätt som subjektets förståelse av, gruppering med, och position i rummet. Olika typer av upplevd spatial organisering påverkar hur människor lever sina liv. Ett exempel på ovanstående är hemmets arkitektur där uppdelningen i olika rum för olika aktiviteter är en av de faktorer som påverkat familjernas storlek till att sjunka.

Grosz menar vidare att av denna teori så följer tre viktiga implikationer. För det första att det inte finns någon naturlig eller ideal omgivning för kroppen. Det finns således inte en perfekt stad för kroppens hälsa och välbefinnande. För det andra, vilket är intressantare med fokus på sexualiteten, finns det ett antal generella effekter som stadens landskap medför. Staden hjälper till att orientera sensorisk och perceptuell information så till vida att den producerar specifika koncept av spatial organisering. Staden orienterar och organiserar familjer, *sexualitet* och sociala relationer så till vida att staden delar in det kulturella livet privat och offentliga domäner, geografiskt delande och differentierande de specifika sociala positionerna och relationerna upptagna av individer eller grupper. Slutligen implicerar teorin att stadens form och organisering tillhandahåller en kontext inom vilken sociala regler och förväntningar är internaliserade och habituerade för att försäkra social konformitet, eller positionera social marginalisering på säkert och begränsande avstånden (t.ex. getton).²⁶²

Nakenhet och skam

Det finns en viktig distinktion i sammanhanget mellan uppvisandet av en *naken* kropp (naked) och en *avklädd* kropp (nude), denna distinktion har lånats från konsthistorikerna, men har visats sig relevant i denna kontext. Att vara naken är att vara utan kläder. Idealtypen för nakenhet är kanske det lilla barnet i all sin oskuldssfullhet. Det innefattar ingenting annat än avsaknaden av kläder. Att vara avklädd däremot är ett socialt tillstånd, vilket förutsätter och riktar sig emot en betraktare och kommer ur de konventioner vilka klär kroppen. Den unga kvinnan som klär av sig framför sin älskare, med allt vad de innebär, är således att betrakta som avklädd snarare än naken. Konsthistorikern Berger citeras av Hirdman:²⁶³

---

²⁶¹ Grosz 1992: 241 ff

²⁶² Grosz 1992: 245 ff.

²⁶³ Hirdman 2002: 242

"To be naked is to be without disguise. To be on display is to have the surface of one's own skin, the hairs of one's body, turned into a disguise, which in that situation, can never be discarded. The nude is condemned to never being naked. Nudity is a form of dress."

Beskådandet av den nakna respektive avklädda kroppen, hur det tolkas och vilken funktion det medfört har varierat över historia och kontext. Framförallt har det under långa tider varit inte bara olämpligt, utan direkt oanständigt att blotta genitalierna, främst för det motsatta könet. Detta motiveras bl.a. med att de kvinnliga genitalierna (och i viss mån, även de manliga) under lång tid och i många olika kontexter (om än inte alltid) upplevts som fula och fränstötande för att inte säga vämjeliga. Idag upplevs till exempel närbilder på kvinnliga genitalier i allmänhet som varesig vackra eller fula, oavsett vilket kön man frågar. Även i länder där vulvan anses vacker existerar det dock en utpräglad genitalskam. Skammen har således att göra med kopplingen till sexualiteten.²⁶⁴

Ollonet är den mest skambelagda delen på manskroppen eftersom det när det är blottat är det främsta kännetecknet på den manliga sexuella upphetsningen därför att förhuden dras tillbaka vid erektion. Män undviker därför att visa penis i allmänhet och ollonet i synnerlighet. Detta medför även att en offentlig erektion tenderar att betraktas som pinsamt.²⁶⁵

Den kvinnliga genitalskammen å andra sidan innebär att kvinnor undviker att visa genitalierna för att inte sända ut sexuella signaler till vilken man som helst, utan begränsar sig till vissa. Genom skammen undantas alltså särskilt "lockande" kroppsdelar från den *offentliga* blicken och *privatiseras*. Genom att kvinnan behandlar sina genitalier som ett privat område kontrollerar hon i viss mån hur synlig hennes villighet att kopulera skall vara. Duerr exemplifierar genom att hänvisa till en undersökning vid universitetssjukhuset i Lindköping där nästan hälften av alla kvinnor upplevde en gynekologisk undersökning utförd av en manlig läkare som kränkande och förnedrande. Detta medför bland annat att det endast i undantagsfall är möjligt att hitta samhällen vars normer tillåter kvinnor att sitta bredbenta. I vårt samhälle har det av tradition varit förbjudet för kvinnor att sitta på det viset, detta eftersom denna kroppsställning primärt signalerar att hon är villig till könsumgänge och därmed står till mannens förfogande. Det förekommer förvisso att kvinnor ur underklassen sitter med benen isär och fötterna utåt men då handlar det företrädesvis om äldre kvinnor vilka ej betraktas som sexobjekt, unga kvinnor i sällskap med andra kvinnor eller möjligen "frigjorda" kvinnor vars syfte är att göra uppror mot konventionerna. Detta gäller i än högre grad den nakna eller avklädda kvinnan. Även om de informella beteendenormerna i bastun och på nudiststränderna i hög grad har mjukats upp de senaste två decennierna, anses det fortfarande vara oanständigt om en naken kvinna sitter med benen isär eller lägger det ena benet över det andra.²⁶⁶

Allt blottande av genitalierna behöver dock inte vara direkt sexuellt, det kan till exempel vara en form av hot, detta gäller främst de manliga genitalierna, eller ett tecken på underkastelse. Ibland används även den avklädda kroppen som förnedringsmetod så till vida att den person som skall förnedras tvingas att klä av sig naken, företrädesvis i det offentliga rummet.²⁶⁷

²⁶⁴ Duerr 1996: 66 ff, 161 ff, 178, 205

²⁶⁵ Duerr 1998: 145 ff.

²⁶⁶ Duerr 1996: 107, 121 ff., 205

²⁶⁷ Duerr 1998: 24 ff, 128 ff, 250 ff.

Över tiden verkar det västerländska samhället gå mot en minskad genitalskam och skillnaderna mellan män och kvinnors kroppsspråk och huruvida det tolkas sexuellt eller oskyldigt tycks minska.²⁶⁸

Som tidigare konstaterats innefattar nakenhet endast frånvaro av kläder, vilket skall undersökas närmare genom en kort blick på nudismen.

För nudisterna innebär ställningstagandet att vara naken just en kropp i frånvaro av kläder och inte en avklädd kropp. Nakenheten sker i syfte att återfå en renhet tillhörande barndomen och den grundläggande synen på nakenhet från denna tid. Nudisterna ansåg att för att vara naturliga så måste man befinna sig utomhus och helt nakna, då den naturella kroppen endast kan vara utomhus och aldrig ens delvis påklädd. I detta fall är det kläder, speciellt det senaste modet för kvinnor, som anses vara designat för att hetsa upp och locka det motsatta könet, skapande förförelse och koketteri. Således betyder påklädd i detta fall avklädd med vår vokabulär! Nudisterna själva ansåg inte att det fanns något erotiskt eller sexuellt med deras nakenhet utan klargjorde att skönheten av den nakna kroppen kunde uppskattas och hyllas utan sexuella konnotationer. Deras ursprungliga position var skogen eftersom den till skillnad från stranden inte var smittad av den sexualiserade staden. Nudismens historia handlar således inte bara om kroppar utan även om rum och plats.²⁶⁹

Ett annat exempel på kontextens påverkan är att den sexuella eggelsen tenderar att bli starkare om den (helt eller delvis) avklädda kroppen befinner sig i ett slutet rum än om den befinner sig under bar himmel. Detta eftersom slutna rum har benägenhet att tillhöra privatsfären. I ett avgränsat utrymme associeras avklädda människor till de intima handlingar, som kan ske där i avklätt tillstånd. Typexemplet är en kvinna som relativt otvunget kan sola utan överdel på en badstrand men som känner sig synnerligen besvärad om hon överraskas av en man i sovrummet utan BH.²⁷⁰

Av detta kan flera olika saker konstateras: Vad som är att betrakta som naken respektive avklädd (och påklädd) är beroende av kontext och konnotationer av kroppen. När, hur och på vilket vis som kroppen betraktas som sexuell (och skamfylld) eller neutral är således inte givet.

Kön, sexualitet och staden

Kulturella föreställningar (re)produceras, vilket redan nämnts, genom sociala diskurser, representationer och praktiker, som artikuleras olika över rum och kontext. Könrelationerna har en rumslighet som kopplar samman konstruktionen, identiteten och det ömsesidiga förhållandet av rum, kön och sexualitet.²⁷¹ Kroppsliga, könsliga och sexuella identiteter konstrueras därför genom upprepade definitioner av platser i staden på specifika vis. Ordningen och representationen av urbana platser spelar således en avgörande roll för (re)producerandet av (sexuella) identiteten.²⁷² Gemensamt med rådande representationer gällande kunskap och rättighet till de olika rummen/platserna i staden spelar även den rent fysiska planeringen av staden roll. Den arkitektoniska designen är central för rörelsen och cirkulationen av kunskap kring specifika områden, och är tydligt genderiserad och sexualiserad.²⁷³

---

²⁶⁸ Duerr 1996: 129

²⁶⁹ Daley 2005: 149 ff.

²⁷⁰ Duerr 1997: 85

²⁷¹ Jfr. Forsberg 2002: 26

²⁷² Hubbard 1998: 55-74

²⁷³ Skeggs 1999: 214

Den västerländska staden kan ses som en värld av främlingar, som ett specifikt livsutrymme, innefattande en egen logik och en egen sexualitet. Denna stadens sexualitet kan betraktas som ett erotiserande av många av de upplevelser vilka är att betrakta som karakteristiska för det moderna urbana livet. Detta innefattar bland annat anonymitet, voyeurism, exhibitionism, konsumtion, auktoritet (och utmaningar av den), rörelser, fara, makt, navigation och rastlöshet. Denna sortens sexualitet är endast möjlig inom staden då den endast möjliggörs av stora och permanenta kluster av cirkulerande, heterogena individer. Städer och sexualitet både skapas och skapas av dynamiken i det mänskliga sociala livet. De reflekterar det sätt som det sociala livet är organiserat, representerat, uppfattat och förstått, samt olika vägar som varierande grupper hanterar och reagerar på.²⁷⁴

Stadens sexuella kodningar samt platser och de grupper som associeras med dessa är varierande och komplexa. Ett par generaliseringar är dock möjliga att urskilja. För det första kan ett stort antal av samhällets schismer och motsättningar få uttryck i dessa kodningar. För det andra framhäver kodningarna dels erotiska och dels mer funktionella koncept av sexualiteten, beroende på den aktuella platsen och den involverade befolkningsgruppen. För det tredje tenderar de områden och de populationer representerade, misslyckanden av eller utmaningar mot de dominerande ordningarna (t.ex. slumområden) att bli kodade, både inom dominerande och alternativa kulturer, som varandes erotiska. De områden som ses som mindre problematiska blir helt avsexualiserade eller betonade som funktionellare i förhållande till sexualitet. Slutligen är dessa kodningar relaterade till maktrelationer och därmed är de kraftigt omstridda.²⁷⁵

Man kan prata om ett sofistikerat, urbant medvetande vars högsta punkt inträffade i västerlandet under det tidiga 1900-talet och vars verkningar vi ännu ser. Detta medvetande var manligt till sin natur och sysslade i första hand med den sexuella osäkerheten och sökandet efter sexualitet utanför familjen. Kvinnans närvaro i staden blev därmed ett problem eftersom staden inte endast tillhandahåller sexuella erfarenheter, utan där blir det mest förbjudna, de fruktade och de åtrådda, möjligt. I de västerländska samhällena har kvinnans rörelse i staden reglerats. Skydd och kontroll har överallt varit sammanlänkade, men i städerna har det fungerat som en utmaning för männen att behålla sin kontroll över kvinnorna. I staden blir kvinnan en fresterska, en hora, en fallen kvinna, en lesbisk. Ja, själva kvinnoskapet är i fara, eftersom det förloras om det ej lyckas triumfera över frestelsen. Staden är en zon för (potentiellt subversiv) individuell frihet.²⁷⁶

Den kulturella komplexiteten och täthet mellan människor i städerna har medfört ett frekvent skildrande av sexuell mångfald och frihet som karakteristiska urbana fenomen. Detta har i sin tur resulterat i subkulturer för sexuella aktiviteter och med dessa associerade sociala aktivist-rörelser som tenderar att vara mer institutionellt utvecklade i den urbana miljön än på andra platser.²⁷⁷

DET KONSTRUERADE SAMHÄLLET: EN SAMMANFATTNING

Den givna förutsättningen i detta kapitel var att den rumsliga konstruktionen av staden föregår och danar sexualiteten. Detta undersöktes primärt utifrån ett queer-teoretiskt angreppssätt vilket innebär ett ifrågasättande av den institutionaliserade heterosexualitetens absoluta tolkningsföreträde. Det innefattar även ett sätt att problematisera och dekonstruera representatio-

---

²⁷⁴ Knopp 1995: 147 ff.

²⁷⁵ Knopp 1995: 152 f.

²⁷⁶ Wilson 1991: 5 f, 16

²⁷⁷ Knopp 1995: 147

ner om kön och sexualitet. För att skapa en mer precis begreppsdefinition i förhållande till arbetets övergripande konstruktionsitiska ansats utreddes och infogades Butlers teorier kring kön och genus. Butlers huvudsakliga ståndpunkt är att kön är att betrakta som en effekt av genus, det vill säga genus kan ej härledas ur kön utan genus *föregår* kön. Socialkonstruktivistiskt perspektiv på relationen mellan kön och sexualitet innebär att sexualiteten betraktas som inlärd och konstruerad, påverkad av kultur, socialisation och kontext. Det är utifrån detta ett allmänt accepterat vetenskapligt faktum att människors agerande och vad de åtrår, det vill säga: hur sexualiteten konstrueras, beror på den rumsliga kontexten.

Abstrakta rum eller mer specifika platser (re)sexualiseras på ett flertal olika vis beroende på kontexten, inte bara över historien, utan vid varje given tidpunkt. Detta reflekterar och påverkar hur sexualiteten konstrueras och förstås inom det samhälle som är för handen. Sexualitet tenderar således att ha kopplingar till specifika rum eller platser.

Det offentliga rummet konstrueras heterosexuellt genom performativitet, vilken gör denna heterosexuella konstruktion osynlig. Rummet tenderar snarare att tolkas som asexuellt. Det existerar en dikotomi mellan det privata och det offentliga rummet, som används frekvent för att konstruera, kontrollera och disciplinera skillnader med avseende på kön och sexualitet, men också för att bevara patriarkala och heterosexuella maktstrukturer. Dessa regleringar sätter även gränser för vad som är att betrakta som "normal" och önskvärd sexualitet.

Staden är ett rumsligt begrepp och det existerar en tydlig relation mellan kroppar och städer. Staden är en av de avgörande faktorerna i den sociala produktionen av sexualiteten. Beskådandet av den nakna eller den avklädda kroppen inom staden, hur det tolkas och vilken funktion det fyller varierar över tid och med kontext. När, hur och på vilket vis som kroppen betraktas som sexuell respektive neutral måste undersökas i sin kontext, inte fristående.

Kulturella föreställningar reproduceras således genom sociala representationer vilka konstrueras olika över tid, rum och social kontext. Kroppsliga, könsliga och sexuella identiteter konstrueras därför genom upprepade definitioner av utrymmen i staden på specifika vis. Ordningen och representationen av det sociala samt urbana platser spelar således en avgörande roll i (re)producerandet av sexualiteten. Med detta som utgångspunkt skall några specifika rum eller platser i staden betraktas närmare.

IV.

Där det offentliga livet levs

Staden – detta komplexa fenomen – har hitintills endast betraktas på långt avstånd, som en abstrakt företeelse. I detta kapitel kommer staden att få form och konturer. En övergång från den teoretiska till den konkreta staden. Det är dock inte en specifik stad som behandlas utan staden som stad med dess fysiska, sociala och offentliga miljöer som belyses.

Även om staden inte kommer att beskrivas med samma litterära förmåga eller stil som P.A. Fågelström skulle nyttjat så skänks han en tanke för sin kärlek till staden och hans förmåga att se både dess vackra och frånstötande sidor.

INLEDNING

“The city that emerged at the far end of modern development is anything but a homogenous space. It is rather an aggregate of qualitatively distinct areas of highly selective attractions, each distinguished not only by the types of its permanent dwellers but also by the type of incidental strangers likely to visit or pass through it.”²⁷⁸

Det bor förvisso människor i staden, men det som gör staden till en stad är alla de platser där interaktion kan ske så som gator, torg, parker, kaféer och teatrar. Stadens offentliga rum har under lång tid formats och omformats för att passa det offentliga livets händelser som handel och festligheter å ena sidan och det lilla vardagliga mötet mellan människor å andra sidan. Samtidigt har staden format människans liv och representationer.²⁷⁹ Det offentliga livet i staden är att betrakta som ett forum inom vilket enskilda individers förväntningar och förhoppningar, företrädesvis om lycka, balanseras av normer, regler och ett ansvar för det gemensamma. Ett sorts kollektivt handlande där makt både skapas och symboliseras. En socialisationsprocess där möjliga beteende synliggörs och där främlingar möts på en gemensam arena, det offentliga rummet.²⁸⁰ Här sammanförs människor, som inte känner, alltså främlingar, som många gånger inte heller önskar lära känna varandra privat. Denna interaktion lägger grunden för tryggheten i staden. Det skapar en känsla av människors offentliga identitet och bildar ett nätverk av offentlig respekt och tillit, vilket ej kräver enskilda åtaganden. Samtidigt är avskildheten dyrbar i staden eftersom den är outhärlig. I staden vet inte alla vad man gör.²⁸¹

Den offentliga miljön påverkar genomgripande det offentliga livet och begagnas för olika kollektiva intressen vilka är möjliga att påverka, de är tillgängliga för alla och delas av olika typer av människor. Den är öppen för allmänt beskådande och är arenor för ett offentligt liv vilket ej behöver orienteras mot vänner eller familj.²⁸²

Det existerar tre olika typer av relationer eller interaktionssfärer i vardagsverkligheten: organisationer (t.ex. hemmet, arbetsplatsen), nätverk (vänner, grannar) och semiorganiserade fält (varuhus, biografen, trafiken). I det vardagliga livet rör sig människor mellan dessa tre sfärer, som innebär skilda villkor för interaktion med andra människor och olika typer av kontroll. Människors tillhörighet till en familj och en arbetsplats präglar det vardagliga livet. I semiorganiserade fält är människor anonyma och där finns en vardaglig valfrihet. Rutinerna i semiorganiserade fält är inte bindande på samma sätt som i organisationer. I dessa fält rör sig människor bland andra människor, dock är majoriteten okända för varandra. Denna anonymiteten kan ge en frihet. Semiorganiserade fält kan ge upphov till många former av interaktion och inte alltid de avsedda.²⁸³

Uppdelandet i det privata och det offentliga är att betrakta som en ideologisk konstruktion, vilken influerat många människors upplevelse av stadens offentlighet och möjligheter till att delta i det offentliga livet.²⁸⁴ För de flesta människor är det hemmet eller bostaden, och därmed den privata miljön, som utgör mittpunkten i vardagsverkligheten.²⁸⁵ Denna

---

²⁷⁸ Bauman 1995: 30

²⁷⁹ Elander & Åquist 2001: 22

²⁸⁰ Persson 2001: 115

²⁸¹ Jacobs 2004: 79 ff.

²⁸² Persson 2001: 115

²⁸³ Ahrne, Roman & Franzén 2003: 51 ff.

²⁸⁴ Ahrne, Roman & Franzén 2003: 50

²⁸⁵ Ahrne, Roman & Franzén 2003: 50

framställning utgår dock i stället från det offentliga rummet i allmänhet och de semiorganiserade fälten i synnerlighet. Miljöer som staden, parken, torget och krogen samt omklädningsrum och toaletter kommer att belysas närmare.

MINA DRÖMMARS STAD

”Staden väntade. På den femtonårige pojken som ännu inte sett något av dess härlighet – och på alla andra som sökte sig till den. Den fanns i deras drömmar och bjöd alla möjligheter. [...] Pojken drömde. Staden väntade.” //Fogelström

Staden kan betraktas som ett synnerligen komplext och samtidigt interaktivt nätverk. Detta länkar samman olika disparata sociala aktiviteter, processer och relationer med projekt eller faktiska arkitektoniska, geografiska, medborgerliga och offentliga relationer. I staden sammanfogas nätverk av makt som ekonomisk eller institutionell, mellanmänniska relationer samt organisering av rum och plats. Detta ger staden en semipermanent, men mångskiftande miljö. Utifrån detta synsätt blir staden en hybrid av staten (och dess administrativa bekymmer) och byn (och dess interpersonella relationer).²⁸⁶

Inom staden finns det ett antal geografiska områden, företrädesvis närområden (stadsdelar) och grannskap (bostadsområden) vilka det ibland kan vara förtjänstfullt att dela in staden i. Detta synsätt innebär ett antagande om att det existerar delar av staden vilka går att urskilja och innehar olika egenskaper. I detta fall handlar det om att vissa typer av stadens micro-delar skulle ha något gemensamt och därmed påverka med sina olika egenskaper.

Även människors livsformer utvecklas över tid beroende på organiseringar inom staden. Om den lokala offentligheten tas som utgångspunkt tycks det ha skett en utveckling i tre olika riktningar: mot offentliga platser utanför närmiljön, mot privata platser i omvärlden och mot privatsfären i närmiljön. När offentlig verksamhet (t.ex. posten) läggs ned och människor måste söka sig till andra alternativ, privata eller offentliga på andra platser, är det ett exempel på de två förstnämnda. Offentlighetens inflyttning i privatlivet kan till exempel vara intåget av IT i hemmen.²⁸⁷

Jane Jacobs har valt att studera staden. Hennes teorier byggs upp av tre viktiga begrepp som krävs för att en stad dels skall vara en stad och dels att den skall vara en fungerande stad. Dessa begrepp, vilka tur och ordning kommer att behandlas, innefattar: variationsrikedom, främlingar samt trygghet och säkerhet.

En väl fungerade stad karaktäriseras av mångfald och *variationsrikedom*. Detta går tyvärr inte att planera fram utan utvecklas över tid. Det existerar fyra villkor för att tillräcklig variation skall kunna uppnås. Den första förutsättningen är att staden, eller stadsdelen måste fylla flera olika funktioner det vill säga mer än primärfunktionen. Detta är viktigt eftersom det medför en kontinuerlig närvaro av människor, dessa befinner sig i området av olika orsaker, men kan ändå utnyttja det gemensamt. Det måste finnas lokaler för andra ändamål än boende. Mångfalden och variationen kräver att bostäder blandas med butiker, restauranger, hantverkslokaler, biografier med mera. Den andra förutsättningen är att kvarteren måste vara relativt korta, det måste finnas ett stort antal gator och frekventa möjligheter att runda ett gathörn. Detta verkar positivt på den första förutsättningen bland annat eftersom varje given punkt kan nås på ett flertal olika vis. Ett exempel kan vara människor som rör sig på gator och torg. De känner inte varandra och de har heller inte samma syfte med sin närvaro. Men just det faktum

²⁸⁶ Grosz 1992: 244

²⁸⁷ Persson 2001: 146 ff.

att de närvarar medför att en ”offentlig blick” ser vad som sker vilket ger en social kontroll och en känsla av trygghet. Den tredje förutsättningen är att byggnaderna måste variera i ålder, lägenheterna i storlek och även dess kondition. Detta leder till skillnader i hyra vilket i sin tur medför en rik variation i befolkningens åldersmässiga och sociala sammansättning, både vad det gäller boende i området och främlingar. Den fjärde och sista förutsättningen innefattar att den rådande koncentrationen av människor är tillräckligt tät, både av boende i området och av främlingar. Alla dessa fyra förutsättningar måste vara uppfyllda annars riskerar stadsdelen att på sikt utarmas ekonomiskt, socialt, psykologiskt och estetiskt.²⁸⁸

Nästa viktiga punkt är *främlingen* och hans närvaro. Staden kan betraktas som en anhopning av främlingar, och den kan endast fungera som en stad om den fortsätter att vara det. När främlingarna blir vänner med varandra, eller i alla fall bekanta, kan staden ej längre refereras till som stad, utan snarare som by eller små stad. Det normala i en storstad är att främling möter främling; det normala i en småstad eller by är att bekant möter bekant. För att staden skall fungera måste även främlingarnas inramning vara varierande, ju mer desto bättre. Staden maximerar således (eller bör maximera) variation och mångfald och består av en samling främlingar.²⁸⁹

Den sista punkten behandlar trygghet och säkerhet i staden, eller kanske snarare upplevelsen av det. I den välfungerande staden är det tryggt och säkert även om den är av en annan natur än den som förekommer i ett *Gemeinschaft*²⁹⁰. Den bygger nämligen på stadens anonymitet och upprätthålls av främlingar bland främlingar. De offentliga platserna är ständigt övervakade av alla de människor som rör sig där. Det handlar således inte om en känsla av ansvar, utan sker snarare oavsiktligt.²⁹¹ Denna kontroll räcker dock inte till, delvis eftersom staden inte är optimalt fungerande, och negativa handlingar, så som våld, förekommer. Detta våld skapar begräsningar i det offentliga rummet.²⁹² Till exempel blir människor osäkra och undviker därmed vissa typer av miljöer så som mörka och skuggiga platser, höga murar, tomma områden, ställen med endast en in/ut gång samt höga häckar.²⁹³ Trygghetsaspekten styr således urbana mönster, speciellt under kvällar och nätter, och valmöjligheter i fråga om arbete, nöje, bostäder och transportmedel minskar. Detta sker ofta omedvetet utifrån den tysta kunskap som finns om den egna kroppens utsatthet och om var, när och på vilket vis det offentliga rummet är otryggt. Dessa begräsningar påverkar kvinnor i första hand dels eftersom det medför att vissa miljöer i realiteten blir onåbara för dem, och dels eftersom kvinnans roll innefattar ansvar för att minimera våldet genom att undvika (potentiellt) farliga rum.²⁹⁴

Förekomsten av våld (eller i alla fall rädslan och respekten) är således en faktor som påverkar sexualiseringen av rummet.²⁹⁵ För den heterosexuella kvinnan är säkerhet och legitimitet två önskvärda mål. Kvinnor (av alla sorter) rör sig alltid med en inventering av olika rum genom att använda diverse strategier för att minimera hot. De flesta kvinnor lär sig att de inte hör hemma i majoriteten av de offentliga områden, att platsen inte är till för dem. Även om heterosexuella kvinnor skulle önska göra spatiala krav är det mindre troligt att de har tillgång till ekonomiskt och socialt kapital vilket krävs för att de skall kunna skapa egna sociala rum. Diskurser av respektabilitet är centrala i kvinnors känsloupplevelser kring att besitta rum, därav familjens rörelse mot förorter. De rättsliga reprimanderna vilka används mot kvinnor som rör sig från ”säkra” rum existerar för att påminna dem om deras försumlighet, deras oansvariga

²⁸⁸ Jacobs 2004, Elander & Åquist 2001: 22, Asplund 1991:54 ff.,

²⁸⁹ Jacobs 2004, Asplund 1991:52 f.

²⁹⁰ Se kapitel 1 om begreppet är oklart.

²⁹¹ Asplund 1991:56 f.

²⁹² Andersson 2005: 69 ff.

²⁹³ Skeggs 1999: 215

²⁹⁴ Andersson 2005: 69 ff , Forsberg 2005: 22

²⁹⁵ Andersson 2005: 69 ff.

handlande som gör att de befinner sig vid fel plats vid fel tidpunkt, snarare än att lägga ansvaret på den som till exempel attackerar dem.²⁹⁶

Den urbana människan som växte fram med det moderna samhället antogs vara en man, eftersom staden därmed tydligt är genderiserad är den även sexualiserad. Staden är en plats där (vanligtvis vit) heterosexuell maskulinitet fortsätter att vara spatialt intakt. Man kan gå så lång som att säga att alla rum är heterosexuella rum. Trots detta kan heterosexuella kvinnor, vilket visats, inte kräva tillgång/rättigheter till det offentliga rummet i samma utsträckning som heterosexuella män kan. Kodningen av staden som tillhörande specifika grupper som har större rättigheter till utrymmet produceras historiskt genom kämpande för legitimitet, kamp som blir institutionaliserat i kontrollen över rummet.²⁹⁷ Flanören, som strövade omkring och iakttog händelser, kunde till exempel svårligen vara en kvinna eftersom det agerandet skulle innebära att de var ”lösaktiga” eller togs för prostituerade. Kvinnorna hänvisades till andra platser och varuhusen gav kvinnorna en möjlighet att umgås i halvoffentliga miljöer. Än idag ifrågasätts kvinnor som tillbringa för mycket tid utomhus om kvällarna och som rör sig ute nattetid.²⁹⁸ Detta eftersom staden erbjuder erfarenheter av sexuell natur. I staden blir det förbjudna – det mest fruktade och önskade – möjligt. Kvinnor i staden blir fresterskor, som horor, som fallna kvinnor, som lesbiska. Sexualiteten var således en källa (av flera) som hotade ordningen i staden.²⁹⁹ Samtidigt har västvärldens städer och hus har inte gått i takt med hushållens förändrade behov. Kvinnor har blivit en del av den betalda arbetskraften i högre och högre utsträckning, Trots detta har hus, kvarter och städer fortsatt att designas för hemmafruar. Denna situation hindrar kvinnor fysiskt, socialt och ekonomiskt och förstärker deras beroende i samhället.³⁰⁰

Jacobs framstår utifrån detta som utpräglat ”modern” och ”urban”. Hon studerar hur ordning oavsiktligt kan uppkomma ur oordning. Till synes vill hon låta storstaden vara rent Gesellschaft.³⁰¹ Sammanfattningsvis är en välfungerande storstad är ett rent Gesellschaft; varje försök att omvandla den till ett Gemeinschaft leder bara till ett pseudogemeinschaft.³⁰²

---

²⁹⁶ Skeggs 1999: 214, 222 f.

²⁹⁷ Skeggs 1999: 216

²⁹⁸ Ganetz 2005: 38 f.

²⁹⁹ Wilson 2000: 150

³⁰⁰ Jfr. Hayden 2000: 266

³⁰¹ Asplund 1991:49

³⁰² Jacobs 2004, Asplund 1991:54 ff.

Gatan

*Giva om vägen besked, därpå skiljas i fred:
sådant var främlingars möte enligt uråldrig sed.
Byta ett ord eller två gjorde det lätt att gå.
Alla människors möte borde vara så. // Hjalmar Gullberg*

En gata och dess trottoarer är i sig själva ingenting. De är abstraktioner som får sin mening först i förhållande till omkringliggande byggnader och funktioner som den gränsar till, eller dessa funktioners närliggande gator. Att upprätthålla säkerheten i staden är en grundläggande uppgift för gatorna och trottoarerna i en stad. För att denna gata skall vara trygg (och därmed det offentliga rummet) måste gator avgränsas där det offentliga rummet är entydigt offentligt. Det innebär att de är klara och effektiva gränser mellan privata och offentliga rum. Ytan som övervakas har därmed tydliga skiljelinjer och utifrån detta kan man se till att dessa offentliga rum har ögon på sig så kontinuerligt som möjligt, vilket bl.a. sker genom ett basutbud av aktiviteter.³⁰³ Ordningen upprätthålls således av ett invecklat, omedvetet, nätverk av oskrivna lagar, regler och normer skapade och upprätthållna av människor själva.³⁰⁴

På Drottninggatan i Stockholm är kommersen i full gång och människor rör sig fram och åter, ständigt skapande ny möten, ständigt interagerande.³⁰⁵

---

³⁰³ Jacobs 2004: 51 ff

³⁰⁴ Jacobs 2004: 53 Även om Jacobs aldrig, till min vetskap, uttalar sin om Foucault så har hennes teorier stora likheter med Foucaults tankar om den hierarkiska övervakningen. Se Foucault 2003: 172 ff.

³⁰⁵ Bild 1 (se referensförteckning)

Torget

Det offentliga rummet är fyllt av olika element varav torget är ett. Det fyller en synnerligen viktig funktion eftersom det genom själva sin existens har en symbolisk roll och utgör en viktig komponent för stadens identitet. Torget kan nyttjas för ett flertal olika aktiviteter. Det kan vara representativa funktioner, kommers och även nöje. Efter trånga gatusystem med dess biltrafik kan de ge en stillhet och en öppenhet. Ett torg ägs av det allmänna och därmed har människor tillträde dygnet runt, även om dess funktion varierar något. Torget kan fungera som en spontan mötesplats för människor med olika ålder, kön, social tillhörighet, etnicitet och så vidare, och även som en mötesplats i mer traditionell bemärkelse, där vänner kan finna varandra vid en förutbestämd position. Det kan även vara en plats för avkoppling som att sitta på en bänk i solen eller fika på ett café. Kommersen tenderar att inbegripas av diverse marknadsstånd, vilka kanske inramas av musikanter och andra typer av gatuartister. Torget kan också spela en samhällelig eller politisk roll. Firandet av det nya året eller sportsprestationer enar många människor och demonstrationståg eller olika typer av tal kan skapa engagemang. Många torg har dock i dag tagits över av trafik, de är inte så allmänt förekommande som de en gång var.³⁰⁶

Övre: På Hötorget i Stockholm pågår kommersen för fullt.

Nedre: Hötorget med konserthuset till vänster. Dess trappa är möjligen en av Stockholms mest frekventa mötesplatser.³⁰⁷

Parken

*”En vacker morgon i maj red en elegant amazon [sic]
på en magnifik fux genom Bois de Boulogne’s
blommande alléer.” //Albert Camus*

Stadens parker och grönområden kallas med ett gemensamt namn för grönsstruktur. De innefattar ett systemperspektiv, det vill säga att de kan fylla många olika funktioner samtidigt.³⁰⁸ Dessa möjligheter gör att parker tenderar att antingen vara extremt populära eller extremt im-

³⁰⁶ Jfr. Åström 2000: 43 ff.

³⁰⁷ Bild 2 och 3 (se referensförteckning)

³⁰⁸ Sandström 2001: 120 f.

populära. Det gör dem även mycket sårbara för växlingar beroende på publikens önskemål och preferenser.³⁰⁹

Dessa multipla funktioner förmedlar sammantaget olika sociala, kulturella och ekologiska värden. Grönstrukturen har betydelse för människors rekreation, fritid och hälsa. Det är en betydelsefull del av stadsbyggnadselementet (dvs. stadsstrukturen) och den kulturella identiteten. Ur ett ekologiskt perspektiv fyller de funktionen av bevarandet av den biologiska mångfalden, påverkar stadens hälsa positivt genom att fungera klimatförbättrande (genom t.ex. luftrening, bullerdämpande) och medger den biologiska lösningar på kommunaltekniska frågor.³¹⁰

Parkens betydelse och funktion förändras även över dygnet. På dagtid kan en park kanske bäst beskrivas utifrån epitetet "trevlig". Det är ett vänligt område för rekreation och social samvaro, kanske framförallt mellan föräldrar och barn. Man kan sola, läsa, leka och ha picknick. Ibland kan man också bada. Parkerna fyller ett behov av naturupplevelser och avkoppling. Utformningen kan variera, men syftet är ungefär likartat.³¹¹ Parken var den första offentliga miljöer som det var möjligt för kvinnor att själva besöka utan manlig eskort. Parken kan således betraktas som en sorts fristad.

På natten kan samma park uppfattas som hotfull och associeras till skräckfilmer och kanske framförallt, den i media så framträdande våldtäktsmannen lurande i buskarna. Det som gör parken mysig och lummig på dagen, gör sikten skynd och skapar osynlighet på natten. Parken går således från fristad till riskzon med mörkrets inträdande.³¹² Denna rädsla och upplevelse av en riskzon återspeglas även i realiteten. Brottsstatistiken visar att det i parker och liknande områden sker det mycket brott, framförallt eftersom det inte finns några samhällliga ögon där på kvällstid.³¹³

T. v. Humlegården en varm sommardag. I förgrunden går en barnfamilj och längre bort syns solande människor. T. h. Körsbärsträden blommar i Kungsträdgården. Människor rör sig fram och tillbaka i olika riktningar över den öppna platsen³¹⁴.

³⁰⁹ Jacobs 2004: 113

³¹⁰ Sandström 2001: 123

³¹¹ Jfr. Forsberg 2005: 21

³¹² Forsberg 2005: 21 f.

³¹³ Jacobs 2004: 101

³¹⁴ Bild 3 och 4 (se referensförteckning).

Det kommersiella rummet

Varuhus och gallerier är att betrakta som semiorganiserade fält. Samtidigt så ägs de ofta av privata intressen och inte av de allmänna, därmed kan vissa kategorier av människor uteslutas.

Ur ett historiskt perspektiv har det kommersiella rummet (dvs. varuhuset) fungerat som en kvinnlig tillflyktsort i en manligt dominerad urban offentlighet. Varuhuset utvecklades under det senaste århundradet till en plats där köparen i princip är att betrakta som anonym. Storleken har gjort att individen blir mer och mer osynlig och blivit en del av gruppen konsument eller kund. Detta har också medfört att personalen har minskat. På senare år har dock individualiteten i hög grad påverkar utvecklingen, människor söker i första hand traditionell och personlig service i intima omgivningar. De vill helt enkelt känna sig sedda. De anonyma varuhusen kanske har spelat ut sin roll? Det har även skett en process från tydligt könsuppdelade varuhus till dagens tvåkönade köpcentrum. Denna process kan beskrivas som en heterosexualisering av det kommersiella rummet.³¹⁵

Nordiska Kompaniet (NK) i Stockholm. En av Stockholms äldsta och exklusivaste butiker³¹⁶.

På lokal

”De flyttade lekarna utanför tornrummet. Gick på lokal, tappade bestick under bordet och passade på att röra vid varandras kön när de plockade upp det nedtappade. Slog världsrekord i fumlighet, skrattade, bytte bord och satte sig bredvid varandra med ryggarna mot väggen och smekte varandra i skydd av bordsduk och lanneservetter.” // Kihlgård

Krogar, restauranger och caféer är platser dels för att fylla det basala behovet av näring, men också för olika typer av social samvaro. Det finns en myriad olika typer, vilka alla har olika typer av kodningar och betydelser. Det som är gemensamt är att de är att betrakta som semiorganiserade fält.³¹⁷

På många av dessa platser serveras alkohol. Alkohol är en främjande omsändighet för ”otillåtna” sexuella handlingar, eftersom alkoholen tenderar att få människor att bryta mot olika typer av normer, eller i alla fall luckra upp dem.³¹⁸ Samtidigt är den manliga heterosexuella

³¹⁵ Ganetz 2005: 37 ff.

³¹⁶ Bild 5 och 6 (se referensförteckning)

³¹⁷ Ahrne, Roman & Franzén 2003: 51 ff.

³¹⁸ Jfr med Arne Nilssons som behandlar alkohol som en främjande faktor i samband med homoerotik på amerikabåtar (2005: 106, främst).

puben kanske det mest extrema exemplet på kodningen av staden som tillhörande specifika grupper. Gruppen män anses alltså ha större rätt till utrymmet, och denna rätt produceras historiskt genom kämpande för legitimitet, kamp som blir institutionaliserad i kontrollen över rummet. Eftersom den heterosexuella maskuliniteten ofta är formad kring våld, är våld också avgörande för att kräva tillgång till heterosexuellt manligt utrymme, på till exempel pubar.³¹⁹ Barer har också många gånger dåligt rykte eftersom de tenderar att dra till sig främlingar, vilka på grund av alkoholhalten knappast fungerar som en tillgång.³²⁰

DET MEST PRIVATA

Hemlighuset

Redan på 1200-talet fanns det, precis som i dag, tabun kring toalettbestyren. Själva toaletten (även om den hade mycket lite att göra med dagens moderna) kunde till exempel benämnas som "en så äcklig plats att man inte kan nämna den vid namn".³²¹ Idag verkar dock tabureglerna gälla något annat nämligen segregandet av kön. Dörren med kvinnan på signalerar något helt annat än dörren med den manliga figuren, och detta trots att interiörerna många gånger är mer eller mindre identiska.³²² Toaletternas krav på utformning är kulturellt bestämd och beror på samhällets och kulturens uppfattningar om anständighet och moral.³²³

Case visar till exempel att det anses vara ett så hårt straff för de manliga internerna att det strider mot lagen att låta kvinnliga väktare övervaka dem när de går på toaletten. Hon presenterar även ett flertal (amerikanska) exempel där människor blivit bötfällda för att ha använt det motsatta könets toalett. Detta gäller kanske främst kvinnor eftersom det oftast är förhållandevis långa köer till de kvinnliga toaletterna.³²⁴

Toaletter är således sexualiserade manliga eller kvinnliga eftersom de används av män eller kvinnor, till skillnad från köket vilket ses som feminint eftersom aktiviteten att laga mat är socialt förknippat med kvinnor.³²⁵ Utifrån omtanke om könen och det kvinnliga könet i synnerhet, är många arbetsplatser och offentliga och/eller offentliga byggnader utrustade med två olika uppsättningar med toaletter, en för män och en för kvinnor.³²⁶ Golvytan som anslagits till män respektive kvinnors toalettområde är i allmänhet lika stort, i enlighet med någon jämställdhetstanke. Att ha det på något annat vis skulle antingen vara diskriminering eller omvänd diskriminering. På samma sätt konstrueras själva toaletterna (dvs. båsen) på

³¹⁹ Skeggs 1999: 216, 223

³²⁰ Jacobs 2004: 63

³²¹ Jfr. Duerr 1997: 190

³²² Bloomer 1992: 172

³²³ Molotch 1988: 130

³²⁴ Case 2001: 335 f.

³²⁵ Rendell 2000b: 101

³²⁶ Goffman 1977: 315. Observera dock att a) Goffman inte utgår från svenska förhållanden om än västerländska och b) artikeln är skriven för närmare 40 år sedan. Situationen är förmodligen inte lika differentierande idag, men man kan anta att motiveringarna är ungefär dem samma.

exakt samma vis, med samma mått. Dock tenderar det att finnas pissoarer hos männen. Problemet med detta är att det missar skillnader mellan kvinnor som grupp och män som grupp. Ett exempel är att kvinnor menstruerar och därmed behöver använda toaletterna oftare (och möjligen även på ett annat vis), samtidigt som den manliga fysiken gör det möjligt för män att använda urinoarer.³²⁷ Samtidigt så finns det betydligt färre offentliga toaletter som kvinnor kan använda sig av än offentliga urinoarer. Dessa toaletter tenderar även att vara avgiftsbelagda. Kvinnor har därmed sämre tillgång till sådana inrättningar eftersom deras toalettbesök anses vara privata, i kontrast till män urinerande som ses som en "offentlig" handling. Att kvinnors toaletter också för det mesta varit bemannade har inneburit att de hållits rena och dess användning kontrollerats. Urinoaren kan därmed betraktas som ett könsmärkt hjälpmedel för männens vistelse i det offentliga rummet och som en representant för uppfattningen om den offentliga miljön som en manlig värld.³²⁸

Det skall påpekas att det inte är fysiskt determinerat att kvinnor behöver sitt eget privata utrymme eller en egen toalett, eller att hon skall sitta snarare än huka sig. Inte heller är det något annat än ett kulturellt krav som gör att hon "tvingas" spendera mer tid på toaletten för att sköta om sitt utseende, för att leva upp till samhällets krav på dem.³²⁹ Likaså existerar det inte en biologisk faktor förespråkande segregationen mellan könen. En segregation som således är helt och hållet samhälleligt bestämt. Toalett segregeringen tenderar att presenteras som en naturlig konsekvens av skillnaderna mellan könen, när det i själva verket snarare hedrar (om inte reproducerar) dessa skillnader.³³⁰

Detta avsnitt har endast rört endast toaletter i det offentliga rummet, alltså på olika typer av semiorganiserade platser. Det finns givetvis toaletter i det privata rummet också. Av någon anledning är dessa dock ej könskodade i samma utsträckning, vilket vi skall ha i åtanke, men ej gå närmare in på.

I bara mässingen

Det finns många olika typer av omklädningsrum. Först varierar de med avseende på vilken aktivitet som man skall byta om inför, till exempel bad eller gymnastik. För det andra varierar de med avseende på privatliv, alltså: hur privat tillåts kroppen att vara? Detta varierar med avseende på dels själva området är kläder tas på och av och dels gällande duschutrymmet.³³¹ För det tredje existerar det dessutom två olika i allmänhet mer eller mindre identiskt lika rum (i alla fall med avseende på funktion) där det ena rummets dörr är märkt "Herrar" och den andra "Damer". Trots att dessa omklädningsrum (inklusive dörrar) i princip är att betrakta som identiska objekt så signalerar de ej samma sak.³³² Omklädningsrum kan ses som rum för periodisk segregation mellan könen.³³³

I rådande moderna tid så är par så som gifta och sambos, ibland nakna tillsammans eller till och med använder badrummet samtidigt. Förutom detta så är genitalierna på den vuxne inte avsedda att beskådas av någon av motsatt eller samma kön.³³⁴ Kvinnor och män skall hållas isär och detta är exempel på att den manliga är normen i samhället tar sig rumsliga uttryck.³³⁵ Samtidigt förhåller det sig så att även genitalierna på individer tillhörande ens eget kön ej bör beskådas. I omklädningsrummet utövas det som Goffman benämnt för taktfull

³²⁷ Molotch 1988: 128 f.

³²⁸ Forsberg 2005: 30

³²⁹ Molotch 1988: 129 f.

³³⁰ Goffman 1977: 316

³³¹ Case 2001

³³² Bloomer 1992: 172

³³³ Goffman 1977: 316

³³⁴ Goffman 1977: 315

³³⁵ Jfr. Forsberg 2002: 26

ouppmärksamhet. Blicken glider förbi de nakna kropparna, eller ser rätt igenom dem: individen ”ser” men varseblir inte medvetet.³³⁶

En grundförutsättning i den västerländska kulturen är alltså att individen har rätt att vara fredad från blickar av det motsatta könet. Detta leder till problem i och med att kvinnor får möjlighet att söka sig till yrken som tidigare varit manliga, just på grund av möjligheterna till omklädningsrum. Ofta har situationen varit sådan att alla delar på ett gemensamt utrymme. I och med kvinnornas inträde måste de dock antingen skapa nya fysiska rum för kvinnorna, eller så måste de befintliga byggas om, till exempel med separata duschkabiner för varje dusch.³³⁷

Nattfjärilens rike

*"Jag är en främling i detta land
Men detta land är ingen främling i mig
Jag är inte hemma i detta land
Men detta land betar sig som hemma i mig "*
// Gunnar Ekelöf³³⁸

Den är välkänd kunskap att till exempel gatuprostitution och liknande aktiviteter tenderar att koncentreras i distinkta områden i staden.³³⁹ Malmskillnadsgatan i Stockholm representerar därmed ej endast ett finansiellt maktkvarter, ett ekonomiskt maktcentrum med banker, försäkringsbolag, och redovisningsbyråer och konsultbyråer. Utan det finns även en baksidesatmosfär med anonymitet och avskildhet vilket skapat fysiska förutsättningar för sexhandel.³⁴⁰

Hubbard pratar om tre, i sammanhanget relevanta, saker. För det första genom kampen att införa en specifik moralisk ordning i den offentliga sfären blev den kvinnliga prostituerade konstant den Andre, använd av lokalbefolkning, press och polis för att definiera uppfattningar gällande respektabel sexualitet, monogami och medborgarskap.³⁴¹ Föreställningen om specifika platser associerade till sexarbete är viktigt genom att identiteten för den kvinnliga gatuprostituerade som Andre är producerad och upprätthålls via dessa. Konstruktionen av prostituerade som den Andre är för dominerade heteropatriarkla normer hänger samman med den inbillade och diskursiva identifikationen med specifika områden till exempel Malmskillnadsgatan³⁴² som områden för den Andra (eller alternativa) moralen.³⁴³ Malmskillnadsgatan och liknande områden tenderar därför att vara lokaliserade i innerstaden och inte i trevliga förorter, vilket reflekterar en pågående process involverande separation av

³³⁶ Jfr. Duerr 1997: 109

³³⁷ Case 2001: 333 ff.

³³⁸ I dikten *Non servian* (jag skall icke tjäna), ur samlingen med samma namn. Samlingen är en hyllning till de utsatta, de utstötta och udda som inte passar in i samhället. Vid Malmskillnadsgatans tunnelbaneuppgång finns en staty med namnet Non servian, statyns skall vara en illustration av nämnda dikt och därmed en symbol för kvinnors utsatthet för förtryck och kränkningar.

³³⁹ Hubbard 1998: 56

³⁴⁰ Forsberg 2005: 29

³⁴¹ Hubbard 1998: 67

³⁴² I den ursprungliga texten används ”Red-light districts” som det område som benämns. Motsvarande område existerar ej riktigt i Sverige. Dock finns det en plats framför andra som associeras med sexhandel, nämligen Malmskillnadsgatan i Stockholm. Därför används denna, och det faktum att översättningen haltar lite kompenseras med att textens begriplighet ökar för den svenske läsaren.

³⁴³ Jfr Hubbard 1998: 56

ordningsam sexualitet från oordnad och farlig prostitution. Detta implicerar i sin tur separerandet av ”fina flickor” från ”dåliga flickor”.³⁴⁴

För det andra: När samtida västerländsk uppfattningar om respektabel femininitet inte längre nödvändigtvis innefattade att kvinnans sexuella aktiviteter skulle vara begränsade endast till relationer med deras makar i det slutna hemmet, kom idén av kommersiella kön att begrundas utanför gränserna gällande det respektabla. För det tredje: konstruktion och reglering av sexual- och könsidentitet är obönhörligen rumslig.³⁴⁵

När sexköparen stannar bilen bredvid den prostituerade blir således bilen, gatan och den eventuella platsen som de besöker, hennes rum. Ett rum som definieras av deras interaktion.³⁴⁶ Prostituerade förolämpar den estetiska sensibiliteten av den som upprätthåller och reproducerar den spatials dikotomin mellan det privata och det offentliga. Därmed hotas uppfattningen om det ”respektabla” och ”ordande” och därmed även accepterade agerandet för kvinnor.³⁴⁷

Giddens flanör, som strövade omkring och iakttog staden, kunde näppeligen vara en kvinna eftersom detta agerande skulle innebära att de antingen var ”lösaktiga” eller togs för prostituerade. Termen ”offentlig kvinna”³⁴⁸ till exempel har traditionellt tolkats som en ”icke-respektabel kvinna”, medan den manliga motsvarigheten har tolkats som en statsman.³⁴⁹ Än idag ifrågasätts kvinnor som tillbringar för mycket tid utomhus om kvällarna och som rör sig ute nattetid. En ensam kvinna i en avsides miljö tolkas lätt som en prostituerad, och en kvinna bör nattetid vara eskorterad i offentliga områden.³⁵⁰

Mellan privat och offentlig sfär: Internet

I Internet gryning skapades det för att hjälpa forskare och ingenjörer till kontakt, nätverken spreds över universitet och tekniska organisationer, sedan till företag och affärsverksamheten och sist till allmänheten. I dag finns det en otrolig spridning av datorer och Internet i samhället och begreppet Internet har sin givna plats i det vardagliga språkbruket.

Vad som gör Internet så speciellt är inte teknologin per se utan de sociala interaktioner som det inspirerar till. Internet är en till synes gränslös resurs för personlig kontakt och utforskning. Nätverken är alltid tillgängliga för interaktion och informationsutbyte mellan individer och grupper. Som ett kommunikationsmedium medger Internet ej enbart att människor pratar med människor som de känner och önskar känna utan även handel och spel i hundratals virtuella forum.³⁵¹ Internet tillåter användare en möjlighet att ladda ner information, bilder och så vidare samt interagera utan att lämna tryggheten, bekvämligheten och privatlivet i sina egna hem och kontor. Detta försäkrar användarnas anonymitet när de eftersöker specifikt (och möjligen kontroversiellt) material så som pornografi. Mellan den privata och den offentliga sfären så befinner sig Internet och kan därmed ses som en kvasipublik informationsmotorväg.³⁵²

Den digitalt arkiverade pornografin tar upp mycket mindre fysiskt utrymme, därmed är det lättare att gömma och man behöver inte heller göra sina inköp i en offentlig miljö. Eller med Readings ord³⁵³: ”*There is no need for magazines to be kept down the back of the sock*

---

³⁴⁴ Jfr Hubbard 1998: 60

³⁴⁵ Hubbard 1998: 67

³⁴⁶ Chaney 1994: 150

³⁴⁷ Ducan 1996: 139

³⁴⁸ I originaltexten används det engelska orden ”public woman”.

³⁴⁹ Ducan 1996: 139

³⁵⁰ Ganetz 2005: 38 f, Forsberg 2005: 22, Ducan 1996: 139

³⁵¹ Kiesler 1997: ix f.

³⁵² Mehta & Plaza 1997: 54 f.

³⁵³ Reading 2005: 126

drawer, or videos in the garden shed.” Samtidigt är det knappast givet vad som är att betrakta som pornografi. En bild av en naken kvinna kan i ett sammanhang betraktas som stor konst, i ett annat sammanhang som pornografi och/eller objektifiering.³⁵⁴

DET OFFENTLIGA RUMMET: EN SAMMANFATTNING

Den konkreta staden skapas av dess platser, i huvudsak de offentliga rummen. Dessa platser formar människans liv och representationer. Ordningen i det offentliga rummet upprätthålls av ett invecklat, omedvetet, nätverk av oskrivna lagar, regler och normer skapade och upprätthållna av människor och där möjliga beteende synliggörs och där främlingar möts på en gemensam arena, det offentliga rummet. Det skapar en känsla av människors offentliga identitet och bildar ett nätverk av offentlig respekt och tillit, vilket ej kräver enskilda åtaganden. Samtidigt är avskildheten dyrbar i staden eftersom den är outhärlig.

Det existerar tre olika typer av relationer eller interaktionssfärer i vardagsverkligheten mellan vilka människors rör sig: organisationer (t.ex. hemmet, arbetsplatsen), nätverk (vänner, grannar) och semiorganiserade fält (varuhus, biografier, trafiken). I semiorganiserade fält är människor anonyma och där finns en vardaglig valfrihet.

Uppdelandet i det privata och det offentliga är en ideologisk konstruktion, vilket influerat många människors upplevelse av stadens offentlighet och möjligheter till att delta i det offentliga livet. Denna framställning utgår från det offentliga rummet i allmänhet och de semiorganiserade fälten i synnerlighet. Dessa har betraktats utifrån två olika kategorier. Den ena kategorin, innehållande fem stycken kategorier, var gatan, torget, parken, affärer samt lokaler för mat, alkohol och samvaro. Dessa miljöer har ingen direkt koppling till kön, kropp och sexualitet. Bilden av dessa områden varierar också mycket med tidpunkt. Den andra kategorin innefattade offentliga toaletter, omklädningsrum och prostitution. Dessa platser är initialt tydligt könskodade och uppdelade med avseende på kön. Dessa rum är ej lika beroende av tidpunkten för att avgöra dess kodning som den första kategorin. Samtidigt är alla dess platser direkt kopplade till kön, kroppar och sexualitet. Slutligen betraktades på Internet, vilket är att betrakta som en blandning mellan privat och offentligt. Även här finns en koppling till sexualitet.

---

³⁵⁴ Forsberg 2005: 27

V.

Sexualitetens konstruerande

När vi nu närmar oss uppsatsens upplösning kommer det i detta, det näst sista, kapitlet redovisas de sociala miljöerna tematiserat med avseende på dess påverkan på konstruktionen av sexualitet. Den differentierade utgångspunkten är kroppen som i tur och ordning betraktas när den är avklädd, påklädd samt som handelsvara.

INLEDNING

Detta kapitel är uppbyggt efter tre olika kategorier, den påklädda kroppen, den avklädda (nakna) kroppen och kroppen som handelsobjekt i bokstavlig bemärkelse. Den första kategorin, innehållande fem stycken miljöer, är gatan, torget, parken, affärer samt lokaler för mat, alkohol och samvaro. Dessa miljöer har ingen given och självklar, utan endast indirekt, koppling till kön, kropp och sexualitet. Bilden av dessa områden varierar också mycket med tidpunkt. Den andra kategorin innefattar offentliga toaletter och omklädningsrum. Dessa platser är initialt tydligt könskodade och uppdelade med avseende på kön. Dessa rum är ej lika beroende av tidpunkten för att avgöra dess kodning i jämförelse med den första kategorin. Alla dessa platser är dock direkt kopplade till kön, kroppar och sexualitet. Slutligen har Internet varit en källa, som får betraktas som en blandning mellan privat och offentlig sfär. Även här finns en koppling till sexualitet.

DEN PÅKLÄDDA KROPPEN

Kroppar och sexualitet kan aldrig undersökas som fristående utan måste betraktas utifrån den kontext inom vilken de befinner sig. Utifrån detta behandlas här fem olika miljöer, vilka tidigare nämnts där aktörerna (i allmänhet) är påklädda: gatan, torget, parken, affären och restaurangen (och motsvarande).

Gatan och torget har mycket tydliga och klara gränser vilket gör att de är att betrakta som offentliga rum. Samtidigt så övervakas det i mycket hög grad av den offentliga blicken (även om denna övervakning varierar utifrån den specifika plats som refereras till). Även parken övervakas av den offentliga blicken, om än i något lägre grad eftersom dessa inte besöks lika frekvent som de både andra miljöerna och även kan vara skydd från människor som befinner sig på gator och liknande.

Eftersom en park är att betrakta om en förhållandevis avslappnad miljö, då den betraktas som en plats för rekreation och vila, är den också mer tillåtande, till exempel med avseende på nakenhet. Det är exempelvis inte ovanligt att människor använder parken för att sola eller bada, och därmed klär av sig på ett sätt som inte är lika acceptabelt på gatan eller torget. Vad som är tillåtet beror till stor del på varje specifik parks utformning. I parker finns det även en hög grad av brottslighet, speciellt nattetid, eftersom den offentliga blicken saknas. De buskar och träd som på dagtid skapar trevnad, kanske till och med en illusion av att befinna sig på landet, blir på natten potentiella gömställen för diverse kriminella samtidigt som de hindrar insyn från de gator kring parken som i högre utsträckning frekventeras.

Gator och torg handlar mycket om kommers och det förekommer dels stora, öppna skyltfönster för att butikerna skall ses som (semi-)publika rum, samtidigt med de mindre, mer privata fönstr. Samtidigt fyller även dessa en roll för den samhälleliga blicken.

Gatan, torget och parken är tillgängliga dygnet runt, till skillnad från de andra miljöer som diskuteras i detta avsnitt. Detta gör att de är mer kontextbundna, det vill säga dess funktion och tolkningen därav, är i högre grad beroende av faktorer så som tidpunkt och årstid.

Det kommersiella rummet och olika typer av lokaler för social samvaro är delvis att betrakta som offentliga platser (detta under förutsättning att alla verkligen har tillåtelse att vistas där). I realiteten förhåller det sig dock så att alla inte har tillåtelse att uppehålla sig på dessa platser, och framförallt inte på valfria premisser. Detta eftersom tillgängligheten är reglerad på olika vis, dels av samhällets lagar (t.ex. alkohollagar) och dels av ägaren till etablissemang. För att dessa regleringar skall upprätthållas, och även för att exkludera icke önskvärda element, existerar det i lokaler och butiker gate-keepers så som väktare, dörrvakter och så vidare.

Denna personal har till syfte att (direkt eller indirekt) upprätthålla den önskade ordningen. Även vem som får exkluderas och på vilka grunder är delvis reglerat enligt lag, det vill säga samhällsligt sanktionerat. Detta återfinns ej i de andra miljöerna och därmed är kommersiella rum och lokaler att betrakta som kvasiprivatiserade rum eller semiorganiserade fält. Samtidigt så finns det på dessa platser, subplatser, så som toaletter och omklädningsrum, vilka följer något andra regler och som kommer att behandlas mer ingående nästföljande avsnitt. En del av dessa regleringar innefattar dels vilka kroppar (påklädda, avklädda, nakna osv.) och dels vilka uttryck för sexualitet som är önskvärd inom dessa platser. I allmänhet innebär detta implicit, osynlig, sexualitet och relativt påklädda kroppar. Detta eftersom de inte är att betrakta som sexuella miljöer. En intressant faktor i sammanhanget är alkoholen vars närvar medger en viss utökning av handelsmöjligheter för aktören förutsatt att detta sker i en kontext där alkohol är accepterat (påbjudet), nämligen på lokal. Berusade individer i denna kontext får utökade möjligheter att agera sexuellt, medan berusade människor i en butik betraktas som smuts och inte är välkommet, i än mindre grad om det förekommer synliga tecken på avkläddhet/nakenhet eller sexualitet.

Gatan är huvudsakligen att betrakta som mannens. Både parken och det kommersiella rummet har därmed historiskt fått fungera som kvinnliga tillflyktsorter. Det har dock skett en heterossexualisering av det kommersiella rummet eftersom det i dag är tvåkönt och ej enbart kvinnligt.

Normalitet, genitalskam och heterossexualisering

En del i rummets sexualisering är beroende av vilket kön som använder den specifika platsen och vilka typer av aktiviteter som den används till. I allmänhet är det offentliga rummet att betrakta som heterossexuellt. I och med att heterossexualitet (i sin "normala" form) är osynlig så kodas rummet snarast som asexuellt. Det normerande i heterossexualiteten gör att dess förekomst osynliggörs. Detta sker även delvis då sexualitet antas vara begränsat till privata rum och därmed tolkas sexuella akter inte alltid som sexualitet (i första hand).

Den offentliga miljön brukas i dag i allmänhet av båda könen. Eftersom både män och kvinnor teoretiskt sätt kan vistas på gatan så är det på sätt och vis ett heterossexualiserat rum. Samtidigt så vistas de inte där på samma villkor, man kan tänka sig att specifika gator används mer eller mindre ett specifikt kön, till exempel mindre av kvinnor som upplever de som otrygga. Detta är speciellt tydligt på natten när alla offentliga rum (parker, gator, torg) övergår till att vara, i första hand, manliga. Detta eftersom de sociala representationerna inte medger att kvinnor vistas där i samma utsträckning som män.

Ett annat exempel är att olika typer av barer kan ha olika inriktningar vilket attraherar olika typer av publik (t.ex. en sportbar), där finns det inga formella hinder för kvinnor att inträda, men det kan ändå föreligga informella regler (kutym) och representationer som gör att kvinnor utestängs. En helt annan typ av utestängande är det faktum att både butiker och lokaler håller stängt vissa tidpunkter på dygnet.

Den utbredda genitalskammen, bland annat, medför att människor i allmänhet inte vill klä av sig kläderna eller visa sina könsorgan. Offentliga platser saknar i allmänhet specifika utrymmen där människor skall kunna klä av sig (undantaget i viss mån omklädningsrum och toaletter). Eftersom det offentliga samhället inte är konstruerat för att sexualiteten skall få utrymme som utövas till exempel inte samlag publikt. Däremot så tillåts utövandet av offentliga ömhetsbetygelser. Dessa kan vara att hålla varandra i handen när man går ned för gatan eller kyssen på krogen. Detta förutsätter, som tidigare påpekats, att sexualiteten är heterossexuell,

men även att den inte får andra ”avvikande” uttryck. Dessa ”normala” handlingar är av sådan art att de inte innefattar genitalierna.

Den heterosexuella kodningen av det offentliga rummet förekommer även i mer subtila former så som den heteronormativa musik som spelas i bakgrunden på varuhusen eller på lokalen samt den uppdelning i manliga och kvinnliga avdelningar som återfinns i klädbutikerna.

Tillåtet och otillåtet på offentlig plats

Ordningen i det sociala rummet upprätthålls via nätverk av normer och regler. Dessa olika typer av organiseringar av den fysiska miljön skapar den kontext inom vilka dessa sociala regler existerar. De performativa handlingar som sker är att betrakta som normerande, normaliserande och reproducerande av de regler för sexualitet som är rådande.

Detta kan exemplifieras med föräldrar som går med sitt barn till parken. Eftersom dessa föräldrar (vanligtvis) är heterosexuella så består paret av en man och en kvinna. Detta agerande fungerar performativt och visar delvis vilka som kan leva tillsammans (man och kvinna) och dels hur en familj ser ut (man, kvinna och barn). Därmed konstruerar parken heterosexualitet (men även kärnfamiljen som norm understöds). Detta innebär dock inte att denna heterosexualitet alltid kommer att vara den rådande. Denna normerande praktik kan rent teoretiskt brytas ned om tillräckligt många går till parken och agerar icke-heterosexuellt (t.ex.), vilket skulle innebära en subversiv förändring av sakernas tillstånd. Heterosexualiteten omskapas då och blir mindre tvingande.

För att återgå till barnet i detta exempel så konstrueras barn i allmänhet inte som sexuella, även om de sexualiseras eftersom samhället konstruerar deras könstillhörighet som relevant. I och med att barn inte ses som sexuella så ses ett barn utan kläder inte som avklätt utan som naket, detta i kontrast till en vuxen utan kläder.

Att parken än dock, trots många gånger mer eller mindre synliga kroppar, i första hand inte konstrueras som sexuell torde bero på det faktum att den sexuella eggelsen tenderar att bli starkare i ett slutet rum än under bar himmel. Detta kan synas något märkligt, men beror på det faktum att under bar himmel brukar vara ett offentligt rum medan slutna rum i högre utsträckning är privata. Eftersom privata rum i allmänhet tolkas som platser för sexualitet än de offentliga rummen, blir alltså eggelsen större i hemmet än i parken. En person som i sitt allra mest privata, sovrummet, klär av sig kläderna tillsammans med en annan vuxen människa av motsatt kön, skapar med stor sannolikhet en sexuell spänning, medan samma avklädande i parken kan ses som helt avslappnat och naturligt.

Det finns alltså många olika saker som är att betrakta som smuts och oönskat i de offentliga miljöerna. Dessa normer varierar med vilket miljö, vid vilken tidpunkt, vilket kön man har och även huruvida det förekommit alkohol. Eftersom staden kan ses som en zon för potentiellt subversiv individuell frihet, i förhållande till landet, är det viktigt att sexualiteten kontrolleras. I staden medges dock även större möjligheter till skapandet av sexuella subgrupper innefattande egna normer och värderingar. Ett tydligt förekommande fenomen är de klubbar för homosexuella som existerar, och som innefattar krav på homosexualitet och därmed bidrar till att omskapa den rådande sexualiteten. Å andra sidan kanske dessa klubbar tillåts eftersom de inte ”syns”, och därmed egentligen inte stör den heterosexuella ordningen. Detta skulle i så fall även kunna vara applicerbart på prostitution respektive pornografi (vilket skall undersökas närmare längre fram). Eftersom porrklubbarna har sina egna lokaler som inte tvingas på staden, så försiggår ”smutsen” i det fördolda, på samma vis som när de prostituerade håller sig i ett specifikt område. De tillåts alltså för att de inte inkräktar i tillräckligt hög grad på renlighetens område. Samtidigt så innebär mer slutna miljöer mer normer, vilket kan göra det svårt

för vem som helst att beträda dessa subkulturella områden. Därmed skapas det två helt olika kategorier av områden.

Sex i det sociala

Organiseringen av det fysiska rummet konstruerar den sociala ordningen. Att utföra sexuella akter är inte acceptabelt i det offentliga rummet, men sexualiteten är ständigt närvarande, främst som ett uttryck för den heterosexuella, ”rätta,” sexualiteten.

Det är givetvis inte platserna i sig som avgör huruvida sexualitet är acceptabelt eller inte utan människorna. Detta blir tydligt eftersom människor har konstruerat platserna på ett sådant vis att det blir svårt att utöva vissa typer av sexuella handlingar utan att bryta mot sociala, tvingande, normer, så som att visa genitalierna. Eftersom platserna i vardagen byggs upp dels av främlingar och dels av lokala människor, finns det i allmänhet många, med olika funktioner, som övervakar platserna. Parken medger möjligheter till skydd (t.ex. stora buskar), och därmed ett visst mått av privatliv. På trafikerade gator är man dock oskyddad. Människor befinner sig ofta mycket nära varandra i staden. Allt detta gör det än svårare att bryta mot olika typer av tabun. En förklaring av mer praktisk natur är att det i Sverige ofta är för kallt för att klä av sig alla kläderna utomhus.

DEN NAKNA KROPPEN

Det får vid detta lag anses vara väl motiverat att påstå att samhällets rumliga struktur är organiserad efter heterosexualiteten. Ett tydligt exempel på att detta är de rum inom vilka individer förväntas separeras från varandra med avseende på vilket kön som de tillhör. Detta förekommer bland annat på offentliga toaletter och omklädningsrum. Denna uppdelning har förvisso förekommit under lång tid och på ett flertal olika vis men är trots detta att betrakta som en socialt bestämd uppdelning. Detta har delvis att göra med genitalskammen och det faktum att individen inte skall behöva riskera att utsätta sig för blickar från det motsatta könet i vad som kan uppfattas som potentiellt skamfyllda och privata situationer. Detta gäller i högre grad för omklädningsrum än för toaletter, och det är mer vanligt förekommande med unisextoaletter än unisexomklädningsrum. Detta har visst genomslag även i det privata där familjemedlemmar av motsatt kön, i alla fall vid den tidpunkt när barnen närmar sig puberteten, undviker nakenhet tillsammans (detta torde dock även hänga samman med incesttabu). Emellertid är inte toaletter könskodade på detta vis i det privata.

Huruvida dessa rum sexualiseras manliga eller kvinnliga beror på vilket kön som använder dem, vilket i sin tur är beroende av den allmänt förekommande lilla figuren på dörren vilken symboliserar antingen män eller kvinnor. Att separera könen på detta vis är viktigt ur ett socialt perspektiv eftersom det är en förutsättning för att heterosexualiteten skall uppfattas som det naturliga, vilket i sin tur uppfattas som en garant för samhällets fortbestånd. Detta får till följd att nakenhet mellan individer av samma kön i denna kontext konstrueras som icke-sexuell, medan nakenhet mellan individer av samma kön klassificeras som sexuell. Till exempel så duschar kvinnor med andra kvinnor i badhusens omklädningsrum, och kan därför med nödvändighet inte vara homosexuella, eftersom de då skulle ha separerats från varandra. På detta vis osynliggörs homosexualiteten.

På samma gång kan nakenhet och/eller vissa typer av beteenden konstrueras olika beroende på om den rådande sociala miljön upplevs som privat eller offentlig. Agerande i de här berörda typer av miljöer kan konstrueras som allt från icke-erotisk, till erotiskt, till patologiskt. Vad som passar sig (är tillåtet) i olika sociala miljöer och hur detta tolkas varierar således och tillhör grunderna för samhällets uppbyggnad. Beroende på den fysiska kontexten så förväntas och accepteras således olika typer av sexuellt agerande. En puss på kinden kan i ett offentligt

sammanhang konstrueras som en sexuellt oladdad hälsning medan det i ett mer privat sammanhang kan konstrueras som en sexuell invit. Utifrån samma resonemang kan avklädande eller nakenhet i det offentliga rummet tolkas i allmänhet som patologiskt beteende, medan det i dessa sammanhang kan ses som normalt eller som en avslappnad icke-sexuell handling. Beröringar och handlingar definieras således som sexuellt eller icke-sexuellt utifrån kontext och aktörer. Således kan konstateras att det existerar en sorts reflexivitet där handlingar konstrueras olika beroende på själva kontexten, typ av kontext och medverkande aktörer.

Naken eller avklädd?

I omklädningsrum tenderar individen att betraktas som naken snarare än avklädd, detta eftersom blicken från det motsatta könet saknas och därmed finns ingen att klä av sig för. Samtidigt finns den (teoretiskt) blicken från andra vilket medför en tendens till avkläddhet. Denna är dock svag eftersom själva rummet i bygger på ett antagande om heterosexualitet som det enda möjliga.

Som tidigare nämnts tenderar den enda fysiska skillnaden mellan manliga och kvinnliga omklädningsrum att vara den lilla skylten på dörren vilken avgör vilket kön som får inträda i just det rummet. Skillnaden är därmed större inom olika typer av omklädningsrum, både med avseende på funktion och konstruktion, vilket avgör i vilken grad som den nakna kroppen är privat eller inte. Utifrån detta är alltså den nakna kroppen olika mycket privat. Det är för det första en skillnad i avseende på hur mycket kläder som tas av, nakenheten är ofta fullständigt på ett badhus, medan det i butikens omklädningsrum är förväntat att åtminstone underkläderna behålls på. För det andra varierar möjligheterna till att hålla kroppen privat utifrån huruvida de finns individuella delrum inom omklädningsrummet eller om alla förväntas klä av sig tillsammans och synliga för varandra. Slutligen kan områden som duschar och så vidare vara mer eller mindre avskärmade.

På samma vis existerar det skillnader mellan toaletter, även om det i detta fall existerar en tydligare skillnad med avseende på kön. På kvinnornas toalett är alla toaletter omgärdade av väggar och dörr med lås, för total avskildhet. På de manliga toaletterna förekommer denna form, men de tenderar även att ha tillgång till pissoarer. Utifrån detta kan man möjligen dra slutsatsen att mannens genitalier är mindre skamfyllda än vad kvinnans är, i alla fall i en situation där man urinerar. Samtidigt så är det inte ovanligt att väninnor tar sällskap in på toaletten vid urinering, vilket möjligtvis talar mot ovanstående tes.

Könsorganens skillnader är underförstådda och därmed självklara, emedan andra saker understryks.³⁵⁵ De avgörande skillnaderna mellan könen ses istället som den kvinnliga kroppens mjukhet i förhållande till den manliga. En konstruktion av den kvinnliga kroppen som mjukare, renare, finare och mer estetiskt tilltalande, helt enkelt mer sensuell. Mannen behöver vara hård och stark för att beskydda den lilla feminina kvinnan. Mannen konstrueras i större utsträckning som en individ som är som "han är" medan kvinnan är en individ som måste skapas, kvinnlighet finns där inne och måste "plockas fram".

---

³⁵⁵ Det är således självklart att det är könsorganen som avgör vad som är en man respektive kvinna. Huruvida dessa kategorier är de enda möjliga att dela in människor efter ifrågasätts inte, utan denna skillnad människor emellan konstrueras som en naturlig sanning. Som kontrast hade vi kunnat välja att dela in individer efter ögonfärg, till exempel alla med blå ögon är kvinnor och det med bruna ögon är män. Till viss mån finns det dock en annan rådande indelning. Indelningen efter människor med avseende på hudfärg, där färgade människor tillskrivs ett lägre värde. På samma vis som människor med vagina tillskrivs ett lägre värde än människor med penis. Att dela in människor efter hudfärg anses dock vara rasistiskt, och anses bero på okunskap och fördomar, medan att dela in människor efter könstillhörighet ses som något naturligt. Det är en skillnad som görs signifikant, och påstås säga något om individen.

Taktfull ouppmärksamhet och direkta blickar

I omklädningsrum och på pissoarer tillämpas i allmänhet en princip om taktfull ouppmärksamhet. Det innebär att människor väljer att inte direkt titta på de nakna kroppar och blottade könsorgan som finns runt omkring dem. Detta beror på den rådande genitalskammen, vars existens beror på genitaliernas betydelse för sexualiteten. Genitalierna bör inte visas upp för andra människor, framförallt inte människor av det motsatta könet. Detta är som tidigare nämnts en av orsakerna till uppdelandet mellan könen i dessa situationer. Eftersom män och kvinnor har sex med varandra hålls de åtskilda i det offentliga rummet, och det är en viktig rättighet att få vara fredad från blickar från det motsatta könet i situationer som är konstruerade asexuellt.

Ytterligare en förklaring till de asexuella omklädningsrummen är att det konstrueras som heterosexuellt och därmed osynliggörs sexualiteten. Den typ av sexualitet som faktiskt förekommer syns inte genom vår blick som är färgad av det heterosexuella. Detta får till följd att det till exempel går bra att ha ett antal nakna kvinnor i ett rum, då blickar från samma kön är helt ofarliga. Homosexualitet finns inte. Omklädningsrummen (och toaletterna) osynliggör homosexualiteten, eftersom det könsliga avskiljandet bygger på att människor av samma kön inte har ett sexuellt intresse av varandra.

En sista orsak kan vara omklädningsrummens fysiska miljö. De tenderar att vara förhållandevis kliniska med ett minimum av utsmycknad. Funktionellt framför sensuellt. Detta torde leda tankarna bort från sexualitet, å andra sidan så kanske dessa fysiska miljöer ses som icke-sexuella eftersom dess miljöer konstruerats som icke-sexuella.

Syns inte – finns inte

Beroende på den könsliga kontexten konstrueras således nakenhet som erotisk eller som avslappnad och naturlig. Homosexualitet konstrueras som icke-existerande eller som smuts, och dess osynlighet är tydlig framförallt i omklädningsrum. Ett samhälleligt erkännande i högre utsträckning i paritet med heterosexualitet torde medföra att individer av samma kön upplevs som potentiellt erotiska. Detta faktum har inte fått genomslag i den rumsliga eller sociala konstruktionen av toaletter eller omklädningsrum. Ett faktum är dock att ett genomslag i ena typen skulle tvinga in ett genomslag i den andra. I det övergångskede som möjligtvis råder, där homosexualitet i alla fall till en viss nivå, börjar synliggöras kan detta medföra förvirring i hur olika typer av agerande skall bedömas eftersom kunskap om en individs kön inte längre är tillräcklig för att avgöra om en situation är erotiskt respektive icke-erotisk. I stället krävs det kunskap om individens sexuella preferenser. Det något ologiska i konstruktionen blir därmed också synlig eftersom en situation upplevs som icke-erotisk tills en individs preferens för sitt egna kön blir medvetandegjort, då situationen övergår till att konstrueras som erotisk. Det ska bli intressant att se hur problematiken löses framöver.

Den kvinnliga kroppen sexualiseras dock i viss mån även i enkönade sammanhang, vilket möjligtvis skulle kunna ha sin grund i pornografin, även om detta vid det är skeendet är mycket osäkert. Ett exempel på detta är att toalettbesök mellan två kvinnor kan uppfattas som lite spännande (och *eventuellt* erotiskt). Samtidigt upplevs män som besöker pissoarer tillsammans som någonting helt icke-erotiskt. En möjlig förklaring till denna skillnad är även det faktum att när kvinnor går på toaletten tillsammans så är de i avskildhet. Huruvida det förekommer något erotiskt vet endast de kvinnorna, medan män på en pissoar är iakttagna av andra män.

KROPPAR TILL SALU

Den manliga sexdriften och hierarkier i det offentliga (?) rummet

Ordningen och representationen av den sociala platsen i allmänhet, och den mer konkreta urbana platsen spelar en avgörande roll för den sexuella identiteten. I allmänhet antas sexualiteten vara begränsade till privata rum och vanligtvis som naturligt heterosexuellt. Förekomsten av prostitution och pornografi bidrar till heterosexualiseringen av det sociala. Vad människor åtrår (t.ex. pornografi) beror på den rumsliga kontexten (t.ex. Internet). I grunden handlar detta om hierarkier: vem köper vems kropp? Det är i allmänhet det ena könet som deltar i produktionen (prostituerade och pornografiska modeller) och det andra som konsumerar och distribuerar.³⁵⁶ Även om Butler, enligt tidigare resonemang³⁵⁷, inte uppskattar uppdelningen och menar att den inte har sin grund i biologiska skillnader, torde det handla om hur denna uppdelning konstruerar heterosexualitet. En annan möjlighet är att datorer är teknik och att det därmed är en manlig sfär. På samma sätt som datorn möjliggör tillgången på pornografi (och konstruerar det som pornografi) utan att det direkt lämnar synliga och konkreta spår så möjliggör det även motsatsen, att ha och inte ha i konkret bemärkelse.

Utifrån ett likartat resonemang är gatan också i första hand manlig, framförallt efter mörkrets inbrott.

Gatan är på sätt och vis att betrakta som ett semiorganiserat fält, eftersom både den offentliga blicken och myndigheter utövar en viss kontroll. Det finns även sociala gränser för vilka aktiviteter som är lämpliga att utföra på specifika respektive allmänna gator. I allmänhet är gatan att betrakta som en manlig miljö, snarare än kvinnlig, vilket delvis hänger samman med att gatan är en offentlig plats. Malmskillnadsgatan är delvis offentlig, man samtidigt är den kanske inte totalt offentlig eftersom det är en gata med viss social betydelse. Vem som får tillträde på Malmskillnadsgatan och på vilka villkor detta sker varierar. Å ena sidan kan man prata om att det är kvinnans rum eftersom det är hon som är mest hemma i det, samtidigt så är det den manliga blicken som ser hennes (avklädda) kropp och konsumerar den.

Eftersom utgångspunkten, i enlighet med Foucault, är att sexualitetens uttryck är socialt konstruerade snarare än essentiellt och naturligt, blir bilden av en manlig, biologisk, tvingande sexdrift inte en acceptabel förklaring till det faktum att män i allmänhet är det som köper kroppar. En mer rimlig förklaring är snarare samhällets heteropatriarkaliska konstruktion. Utifrån den är det inte annat än logiskt att det är mannen som köper den kvinnliga kroppen eftersom detta antas reproducera den manliga dominansen. Här finns även ett tydligt historiskt inslag, i ett genealogiskt historiskt perspektiv där kvinnan antagits ha svagare sexdrift än mannen, och därför är hennes "behov" av pornografi mindre. Behovet av pornografi och prostituerade är således knappast att betrakta som råa fakta i stil med sexualiteten som sådan. Snarare handlar det om institutionella fakta som inbegriper att vissa typer av föreställningar och handlingar är erotiserade. Detta kan även kopplas till Bourdieus³⁵⁸ resonemang enligt vilket kvinnor i allmänhet och sådana som säljer sina kroppar i synnerhet kan antas ha ett lägre socialt kapital än männen.

Den rådande dubbelmoralen har sin grund i denna föreställning om den manliga och den kvinnliga sexdriften och mannens roll som producent, han behöver den kvinnliga kroppen för att tillfredsställa sina egna begär. Samtidigt anses män ha en obetvinglig sexdrift, som de måste få utlopp för, vilket är en sorts samhällelig motivering till förekomsten, av prostituerade kvin-

---

³⁵⁶ Detta är givetvis inte sant i alla situationer. Det finns ett antal konkreta undantag, men eftersom det här är tendenser som diskuteras snarare än konkreta fall, så diskuteras inte denna självklarhet vidare.

³⁵⁷ Se kapitel 3

³⁵⁸ Se kapitel 3

nor och kvinnor i pornografin, som också, uppfyller kravet på heteronormativitet. Det går svårigen att tänka på henne som köpt av en annan kvinna. Samtidigt som den kulturella konstruktionen av det kvinnliga könet gör det möjligt att vara prostituerad, men det passar svårigen in på mannen.

Sexualiteten konstrueras på ett specifikt sätt på Internet, där alla deltagare, utom de avbildade kropparna är anonyma. Den offentliga blicken saknas på Internet, till skillnad från Malmskillnadsgatan där individen riskerar att bli sedd på ett helt annat vis. Därför öppnas också möjligheten att agera på ett specifikt vis på Internet, som (möjligen) inte skulle accepteras och därmed inte sker i det offentliga rummet.

Den avklädda kroppen

Eftersom kroppen är till salu, så är de också till salu som objekt för betraktelse, eller till och med nyttja den direkt och konkret i sexuella syften. Både den prostituerade och kvinnan i pornografin ses därmed i första hand som avklädd snarare än naken, eftersom hon har en betraktare (även om prostituerade knappast är helt utan kläder, i alla fall inte i det inledande skedet).

De bilder som pornografi består av är skapade av staden. Genom pornografin (och på sätt och vis prostitutionen) sexualiseras könet och den avklädda kroppen. Samtidigt är det endast möjligt i dessa specifika kontexter. De som medverkar i pornografi skulle med all sannolikhet inte lika otvunget utföra samma handlingar/ställningar i en normalt offentlig situation till exempel ett varuhus, och en prostituerad skulle troligen inte agera rollen av prostituerad i en förskola. En viss paradoxal genitalskam förekommer, som innebär att det är felaktigt att visa upp sina genitalier, samtidigt som det är sexuellt att betrakta genitalierna på en person av motsatt kön. Kvinnan i pornografin bryter mot genitalskammen och blir därmed att betrakta som en prostituerad. Hon bjuder ut sig till alla som tittar på bilderna.

Möjligen finns det en koppling mellan erotiseringen av den avklädda kroppen och den förnedring som den avklädda kroppen kan uppleva, detta eftersom den manliga makten möjligen är att betrakta som erotiserad, och därmed även förnedringen.

Horor och madonnor

Det samhälleliga antagandet om den "naturliga" sexualiteten innefattar att det huvudsakliga syftet är reproduktion. I handeln med kroppar (både pornografi och prostitution) uppfylls detta krav ej, och därmed är det inte att betrakta som "bra" sexualitet. Den rådande dubbelmoralen sätter gränser för det kvinnliga könet i förhållande till det manliga. Denna dubbelmoral visar även hur könen (eg. könsorganen) konstrueras som relevanta. Den kvinnliga prostituerade kan ses som ett hot eftersom hon utifrån rådande konventioner kan anses vara antietisk då femininet förväntas vara det samma som passivitet. Samtidigt befinner sig kvinnan i ett offentligt område vilket hennes närvaro konstruerar som (semi-)privat eftersom hon väljer att ha sex där och hon till viss del styr territoriet. Rummets sexualisering beror på vilka faktiska aktiviteter som föregår i det, det är samtidigt svårt att reglera sexualiteten. Delvis följer det dock regeln om att sexuell aktivitet bör förekomma i det privata rummet samtidigt som det sker ett samhälleligt intrång i det privata rummet, både via Internet och via TV. Det finns även konkreta öar, så som Malmskillnadsgatan där sexualiteten tydligt förekommer, och tillåts, i det offentliga rummet.

Douglas menar att smuts kan accepteras så länge det inte inkräktar på renlighetens område. Detta innebär att prostitution och pornografi kan accepteras i de specifika områden som är

avsatta för den, men ingen annanstans. Därför tenderar gatuprostitutionen att koncentrera sig till specifika delar av staden till exempel Malmskillnadsgatan där det är synnerligen mer acceptabelt än i den fina villaförorten. Denna rädsla kan verka överdriven, men handlar i grunden om risken för samhällets nedbrytande. Sexualiteten måste således tvingas in i vissa rum/platser eftersom den annars riskerar ha en subversiv effekt på människorna i staden. Att gatuprostitution och pornografi är ”tillåten” i en social betydelse torde bero på att den dels upprätthåller den heterosexuella normen och dels reproducerar bilden kring den manliga sexualdriften. Detta eftersom denna typ av sexualitet tenderar att bryta mot de normer som finns gällande sexualitet. Prostitution är ej helt normlöst eftersom det annars inte skulle ha funnits, men det är bara tillåtet på specifika platser som redan har definierats utifrån detta. Detta är också relevant för att den ”vanliga” kvinnan skall kunna fjärma sig själv från den prostituerade. Att prostitutionen är lokaliserade till innerstaden och inte till (trevliga) förorter handlar just om att separera ”bra” kvinnor från ”dåliga” och bra sexualitet från dålig sexualitet.

Ovanstående kan även kopplas till det faktum att det offentliga rummet inte alltid är en offentlig plats för kvinnan, relativt mannen, eftersom hon riskerar att tolkas som en prostituerad om hon befinner sig vid fel plats vid del tidpunkt. Vilka platser som omskapar kvinnor till prostituerade, eller i alla fall lösaktiga, beror med tidpunkt. En kvinna i en park dagtid ses i allmänhet inte som en prostituerad medan hon riskerar detta nattetid. Samtidigt som samma kvinna på Malmskillnadsgatan (oavsett tidpunkt) riskerar att klassificeras som en prostituerad. Utifrån detta är det också tydligt att det offentliga rummet nattetid inte är så offentligt eftersom kvinnor inte har tillträde till det på samma premisser som männen.

Saker och ting är smuts eftersom de inte accepteras i det offentliga rummet, eftersom det inte är accepterat i det offentliga rummet, reproduceras/konstrueras det därmed som smuts.

Den prostituerade måste ses som smuts, som en motsats, till den normativa och ”rätta” sexualiteten. Utifrån det har hon en smutsig, tabubelagd sexualitet och riskerar därmed att sjunka i samhällets ögon. Eftersom hon inte önskar detta blir hon begränsad i rummet. I enlighet med Bourdieu³⁵⁹ kan man också prata om kapital rådande i situationen. Den prostituerade har lågt symboliskt/socialt kapital vilket samverkar med åsikten att hon är att betrakta som smuts.

En kropp utan kläder eller en tydligt sexuell kropp i fel kontext blir smuts och därmed prostitution eller pornografi. Det är därmed inte heller givet vad som är pornografi. Ett konstverk av en naken kvinna kan därmed i ett sammanhang konstrueras som konst och i ett annat som pornografi.

Åtrå, kontext och sexualiseringen (och konsekvenser)

Den typ av agerande som är möjligt i den offentliga sfären är i allmänhet accepterat beteende. Ett tydligt exempel på kontextens betydelse för konstruerandet är de fotografier av kvinnor iklädda underkläder som till exempel förekommer på reklampelare respektive kvinnor i så kallade herrtidningar bedöms olika eftersom de befinner sig i olika kontexter. Underklädesmodellen konstrueras möjligen som sexig eller sexuell men inte pornografisk eftersom hon annars inte hade fått något utrymme i det offentliga rummet. Per definition blir hon där med konstruerad efter den kontext som hon befinner sig inom. Om material medtas in i det offentliga rummet så måste det antingen konstrueras som icke-pornografiskt eller så blir det pornografiskt och därmed smuts. På samma sätt blir den kvinnliga prostituerade smuts på fel plats, och en kvinna kan antingen ses som en ”hora eller madonna” (se föregående text). Detta är något paradoxalt eftersom det förmodligen hjälper till att upprätthålla ordningen i staden då de är att betrakta som samhällets ögon, samtidigt som smuts.

---

³⁵⁹ se kapitel 3

Kodningen av rummet blir en kodning av människan i detta rum.³⁶⁰ Rummets (gatans) sexualisering sker dels genom vilket kön som använder platsen och vilka typer av aktiviteter som försiggår i miljön. Gatan i allmänhet och platsen (Malmskillnadsgatan) i synnerhet bär sin egen identitet. Gatan reflekterar den sociala organisationen av samhället genom olika processer, det vill säga hur man rör sig i rummet, hur rummet representeras (diskurs) och den vardagliga upplevelsen av rummet. Svaret på dessa frågor handlar till exempel om vid vilken tidpunkt som man befinner sig där.

Samtidigt så är pornografi inte tillåtet i alla rum. På grund av Internet har pornografin kommit att bli mer offentligt än tidigare (rör sig mot det offentliga rummet). Pornografi förekommer således i den privata sfären och då via någon form av medium, i dag ofta Internet. Internet är samtidigt att betrakta som publikt då allt (pornografiskt, sexuellt) material är tillgängligt i en form av semipublikt rum. Samtidigt så säljs porr i vissa butiker. Det är visserligen smuts, men ganska accepterad sådan inom ”rimliga” gränser.

Därmed förändrar Internet hur sexualitet är artikulerad inom och mellan privat och offentligt rum. Detta omskapar även sexualitetens förhållande till tid och rum och likaså platsen för sexualitet och lust. Sexualitet är representerat i pornografi genom en hierarkisk könsdiskurs som inkluderar element av objektifiering, underkastelse och våld, även i mainstream pornografi. Den digitalt arkiverade pornografin upp mycket mindre fysiskt utrymme, därmed är det lättare att gömma och konsumenten behöver inte heller göra sina inköp i en offentlig miljö. Detta skapar dock en förskjutning i gränsen för vad som är att betrakta som acceptabel sexualitet. Det vill säga det hegemoniska argumentet gällande pornografi innefattar att om det är pornografiskt och på Internet, är det tillåtet i den offentliga sfären och därför är det att betrakta som acceptabelt. Människor som använder Internet för pornografi förskjuter även gränsen mellan offentliga och privata sfärer, mellan det privata sexuella och det offentliga sexuella. Pornografi har rört sig mot den offentliga sfären,³⁶¹ och enbart genom att påstå detta, är det värt att diskuteras hur pornografi är ett känsligt ämne och ej har sin givna plats i det offentliga rummet.

Sammantaget visar detta att pornografi och prostitution varesig kan eller bör förekomma överallt. Att det är beroende av kontext och rum och delvis eftersom det finns en osäkerhet i heterosexualiteten, som tvingar på sexualiteten alla dessa normer och regler.

Det finns utifrån detta en sorts dialektik där det som är möjligt i det offentliga blir det rätta, samtidigt som det som är i de offentliga konstrueras som det rätta.

SEXUALITETENS KONSTRUERANDE: EN SAMMANFATTNING

Kroppar och sexualitet konstrueras olika beroende på inom vilken kontext som det återfinns. Inom offentliga och semioffentliga miljöer i allmänhet finns det ingen direkt koppling till sexualitet. Dessa områden är dock tydligt heterosexuellt organiserade, vilket innebär att de är konstruerade runt heterosexualitet, implicit eller explicit och annan sexualitet, eller för överdrivna uttryck för sexualitet ses som smuts och bestraffas företrädesvis med begränsad tillgång till rummet eller med offentligt fördömande. Dessa typer av rum omsexualiseras även under dygnet.

Den andra kategorin av områden innefattar omklädningsrum och toaletter där individen helt eller delvis klär av sig och blottar sina genitalier. Här är heterosexualiseringen om möjligt ännu tydligare. Detta eftersom dessa områden har en explicit könskodning innebärande att det på förhand är givet och tvingande vilket kön som får använda faciliteterna. Detta hänger samman med en tydlig genialskam och även med den tvingande heterosexuella

---

³⁶⁰ Forsberg 2002: 22

³⁶¹ Mehta & Plaza 1997: 56, Reading 2005: 124 ff

konstruktionen. Eftersom denna uppdelning sker avsexualiseras kroppen, så tillvida att den inte konstrueras som sexuell i dessa kontexter. Detta medför även osynliggörande av homosexualitet. Det förekommer även en form av taktfull ouppmärksamhet.

Slutligen kan konstateras att kroppar är till salu, utifrån samma regler som existerar för alla kroppar och alla sexualitet. Detta har dock ingen biologisk förklaring utan är en strikt social konstruktion, så även huruvida dessa kroppar skall betraktas om sexuella eller snarare sensuella (t.ex.).

Utifrån detta existerar det även en sorts dialektik där det som är möjligt i det offentliga blir det rätta, samtidigt som det som är i de offentliga konstrueras som det rätta.

VI.

Acta est fabula, plaudite!

I detta kapitel presenteras en avslutande sammanfattning av arbetet och dess slutsatser, med utgångspunkt i uppsatsens grundläggande utgångspunkter innefattande syfte och frågeställning. Även ett resonemang om intressanta aspekter liggande utanför arbetet och idéer om framtida forskning redovisas.

AVSLUTANDE SAMMANFATTNING

Denna uppsats tog sin utgångspunkt i att *sexualiteten* är att betrakta som socialt, kulturellt och spatialt konstruerat och rummet som socialt och kulturellt producerat. Detta ledde till två grundläggande frågor nämligen: *Hur är sexualitet manifesterad i rummet* och *hur är spatiala relationer manifesterade i konstruktionen av sexualitet?* Den beteende vetenskapliga synvinkel som applicerades på problematiken innebar att människors sociala (och sexuella) liv konstrueras utifrån den sociala kontext inom vilken de befinner sig. Mer precist reflekteras över det fysiska rummet ur ett sexualitetsperspektiv med fokus på det offentliga rummet, i detta fall staden. Den huvudsakliga frågeställningen löd: ***Hur konstrueras sexualiteten utifrån stadens rumsliga kontext?***

Uppsatsens grund konstruerades utifrån tre separata men ändå integrerade perspektiv. Den första perspektivet innefattar en konstruktionistisk epistemologi, det vill säga samhället i allmänhet och sexualiteten i synnerhet, betraktas som en social konstruktion. Det andra perspektivet var en hermeneutisk ontologi vilket innefattar en önskan om att ge både en deskriptiv bild av fenomenet och en tolkning. Det sista perspektivet bygger på Foucaults tankar om samhällsvetenskaplig analys med avseende på sexualiteten. Med utgångspunkt i socialkonstruktionismen hävdar han att sexualiteten inte är essentiellt utan en form av socialt och kulturellt konstruerad kunskap, specifik för kontexten. Hans sexualhistoriska forskning visar att begrepp som normalt/onormalt, naturligt/onaturligt förändras över tid och med varierande kulturella och sociala värderingar.

Nästföljande del av arbetet hade som syfte att presentera det konstruerade samhällets natur med den givna förutsättningen att den rumsliga konstruktionen av staden föregår och danar sexualiteten. Detta undersöktes primärt utifrån ett queer-teoretiskt angreppssätt vilket innebär ett problematiserande och dekonstruerande av representationer om kön och sexualitet. Butlers teorier kring kön och genus infogades vilket innebär att kön är att betrakta som en effekt av genus. Sammantaget betraktades således sexualiteten som inlärd och konstruerad, påverkad av kultur, socialisation och kontext, det vill säga: sexualitetens konstruktion, beror på den rumsliga kontexten. Det offentliga respektive det privata rummet undersöktes på en teoretisk nivå. Dikotomi dem emellan används för att konstruera, kontrollera och disciplinera skillnader med avseende på kön och sexualitet för att bevara patriarkala och heterosexuella maktstrukturer. Dessa regleringar sätter även gränser för vad som är att betrakta som ”normal” och önskvärd sexualitet. Det offentliga rummet konstrueras heterosexuellt genom performativitet, vilken gör denna heterosexuella konstruktion osynlig. Staden är ett rumsligt begrepp och en av de avgörande faktorerna i den sociala produktionen av sexualiteten. Kulturella föreställningar reproduceras genom sociala representationer vilka konstrueras olika över rum och kontext. Detta innebär att beskådandet av kroppen inom staden, hur den tolkas och vilken funktion den fyller, när, hur och på vilket vis den betraktas som sexuell respektive neutral varierar över tid och inom kontext och måste därför undersökas inom denna. Kroppsliga, könsliga och sexuella identiteter konstrueras därför genom upprepade definitioner av utrymmen i staden på specifika vis. Ordningen och representationen av urbana platser spelar således en avgörande roll i (re)producerandet av sexualiteten. Med detta som utgångspunkt undersöktes några platser i staden närmare.

Den konkreta staden skapas av dess platser, i huvudsak de offentliga rummen. Dessa platser formar människans liv och representationer. Uppdelandet i det privata och det offentliga är en ideologisk konstruktion och denna framställning utgår från det offentliga rummet i allmänhet och de semiorganiserade fälten i synnerhet. Dessa har betraktats utifrån två olika kategorier.

Den ena kategorin, innehållande fem stycken platser, var gatan, torget, parken, affärer samt lokaler för mat, alkohol och samvaro. Dessa miljöer har ingen direkt koppling till kön, kropp och sexualitet och bilden av dessa områden varierar mycket med tidpunkt. Den andra kategorin innefattade offentliga toaletter, omklädningsrum och prostitution. Dessa platser är initialt tydligt könskodade och uppdelade med avseende på kön. Dessa rum är ej lika beroende av tidpunkten för att avgöra dess kodning som den första kategorin. Samtidigt är alla dess platser direkt kopplade till kön, kroppar och sexualitet. Slutligen tittades på Internet, en blandning mellan privat och offentligt, som har en tydlig koppling till sexualitet.

I uppsatsen näst sista del undersöktes den konkreta konstruktionen av sexualiteten. Där tydliggjordes hur kroppar och sexualitet konstrueras olika beroende på inom vilken kontext de återfinns. Detta visade hur, i princip, alla miljöer är heterosexuellt konstruerade, vilket även innebär att andra typer av sexualitet osynliggörs eller bestraffas. Alla rum omsexualiseras även under dygnet. När människor väljer att klä av sig nakna eller blotta genitalierna i det offentliga differentieras de fysiskt på grundval av kön, även detta ett tecken på heterosexualiserings tvingande norm. Det verkar även existera en storts dialektik: där det som förekommer i det offentliga tolkas eller konstrueras som det rätta, samtidigt som det inte kan förekomma i det offentliga om det är smuts.

NÅGRA TANKAR PÅ VÄGEN...

I mina uppsatser inom socialpsykologi (Grensman 2005, 2006) har jag således dragit det föga kontroversiella slutsatserna att samhället är organiserat kring heterosexualitet både gällande institutioner, diskurs (tal) och rumslig konstruktion. Detta skulle vara intressant att bygga vidare på genom att närmare studera olika institutioners organisering kring heterosexualitet, och då menar jag i första hand mer abstrakta institutioner så som äktenskapsbalken och socialförsäkringssystemet. Ett annat, teoretiskt perspektiv, är hur det offentliga rummet skulle vara konstruerat om det vore blint för sexualitet. Detta är en tydlig vidareutveckling av den tes som säger att det offentliga rummet är heterosexuellt konstruerat.

Andra intressanta fält för fortsatta studier är att undersöka sexualitet ur ett diskursivt perspektiv utifrån möjligheten att undersöka de rådande diskurserna utifrån de mer specifika ordvalen, främst med avseende på olika dikotomier. Ett exempel är hur förekomsten av begreppet riktiga våldtäkter (överfallsvåldtäkter) gör alla andra våldtäkter mindre riktiga eller allvarliga det vill säga: det ena begreppet påverkar det andra.³⁶² Motsvarande förhållande mellan uttrycken sexualitet och homosexualitet anser jag påvisas i min uppsats.³⁶³ Det verkar även skapas en ny dikotomi för närvarande, nämligen påtvingad prostitution i relation till frivillig dito. Förutsatt att den verkligen befinner sig i ett utvecklingsskede ser jag den som extra spännande att undersöka.

En mer privat reflektion, men inte mindre intressant, är: "Vad är det egentligen för skillnad mellan *prostitution* och *pornografi*?" Svaret är inte så givet som det skenbart kan verka.

Hur, varför och av vem skapas dessa begrepp, betraktat utifrån ett diskursivt perspektiv? Dessa frågeställningar går att koppla till ett flertal perspektiv av de som nämns nedan så som makt, media, våldtäkter och så vidare. Detta har även en tydlig koppling till de kulturella myter som existerar kring så kallad "naturlig" sexualitet.

Detta har även en tydlig koppling till hur sexualitet behandlas av medieinstitutioner och andra samhällseliga institutioner delaktiga i samhällseliga debatter. Dessa institutioner, kanske

---

³⁶² Baumaister 2001

³⁶³ Grensman 2005

främst media, innehar ett privilegium gällande vilka frågor som behandlas och hur olika fenomen skall tolkas. Samtidigt som media speglar samhället så påverkar media samhället, man kan prata om en form av dialektik. Genom att studera de debatter som förs i det offentliga rummet och media skulle man således kunna säga någonting om rådande samhälliga diskurser och existerande myter inom ett eller flera samhällen. Samtidigt så kan denna forskning också användas för att visa på de konsekvenser som dessa myter och diskurser får. Det är även möjligt att ur ett något bredare perspektiv undersöka diskurser kring sexualitet och hur dessa förhåller sig till varandra.

Slutligen en än mer personlig reflektion: Efter ett besök på en spa-anläggning kom jag att undra över vad den sterila miljön i omklädningsrum i kombination med samhällets individualisering får för konsekvenser för kroppsuppfattningen? Tidningar och modeller tenderar att få klä skott för människors utbredda missnöje med sina kroppar och alla de problem som de medför. Men efter två timmars behandling i estetisk tilltalande miljö med dimmat ljus och beröring i det närmaste naket tillstånd fick jag se en glimt av mig själv i spegeln. Jag vet inte om det berodde på ljuset, eller beröringen eller miljön, men jag såg på min kropp med en blick som jag inte kan erinra mig att jag haft tidigare, tillåtande och kärlekfull. Kan det förhålla sig så att när vi lever våra liv själva och hela tiden avskiljer oss från andra människor, och när vi alltid klär av oss offentligt i mer eller mindre sterila miljöer, att detta har en reell påverkan på vår självbild? Där bara den verkligt perfekta verkar älskvärd? Det kan eventuellt vara värt att undersöka, förutsatt att detta visar sig vara ett vanligt fenomen, inte bara för mig utan även i större skala?

Slutligen vill jag visa på en viktig den subjektiva aspekt som återfinns i alla vetenskapliga arbeten och i allt studium av det sociala och sexualitet. Må dessa rader hindra oss alla från att bli allt för säkra på oss själva och det som vi producerar eller konsumerar:

*”Dock syns mig sällsamt, att det enda sanna
så underbart kan byta form och färg.
Det, som är sanning i Berlin och Jenna,
är bara dåligt skämt i Heidelberg” // Gustaf Fröding*

Med denna sista brasklapp säkert på plats, och allt sagt som jag önskat säga återstår endast en ödmjuk uppmaning: *Acta est fabula, plaudite!*

Referensförteckning

- Ahrne, Göran; Roman, Christine & Franzén, Mats** (2003). *Det sociala landskapet – En sociologisk beskrivning av Sverige från 1950-talet till början av 2000-talet*. 3:e upplagan. Göteborg: Korpen
- Ambjörnsen, Fanny** (2004). *I en klass för sig – Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Stockholm: Ordfront förlag.
- Andersson, Birgitta** (2005). Mäns våld blir kvinnors ansvar. I: Friberg, Tora et al. (red.). *Speglingar av rum – Om könskodade platser och sammanhang*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion.
- Ardener, Shirley** (2000). The Partition of Space. I: Rendell, Penner, & Borden (red.). *Gender Space Architecture – An Interdisciplinary Introduction*. London : Routledge.
- Asplund, Johan** (1991). *Essä om Gemeinschaft och Gesellschaft*. Göteborg: Korpen
- Asplund, Johan** (2002). *Om undran inför samhället*. Lund: Argos
- Bauman, Zygmunt** (1995). *Life in Fragments: Essays in Postmodern Reality*. Oxford: Blackwell.
- Baumeister, Roy F.** (2001). Social Psychology, Social Exchange, and Sexuality I: Baumeister, Roy F (red.) *Social Psychology and Human Sexuality*. Philadelphia: Psychology press
- Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas** (1979). *Kunskapssociologi - Hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet*. 2:a upplagan. Stockholm: Wahlström & Widstrand
- Bergström, Inger** (2000). Behöver modernismen moderniseras? Om estetik och funktion i ytterstaden. I: Nyström, Louise (red.). *Stadsdelens vardagsrum – ytterstadens offentliga platser och liv*. Stadsmiljörådet.
- Beronius, Mats** (1991). *Genealogi och Sociologi – Nietzsche, Foucault och den sociala analysen*. Stockholm/Stehag: Symposion AB
- Björk, Nina** (1996). *Under det rosa täcket*. Stockholm: Wahlström & Widstrand
- Bloomer, Jennifer** (1991). Writing on the Wall. *Journal of Architectural Education*. Vol. 45, Nr. 1, S. 15-15
- Bloomer, Jennifer** (1992). "D" or "I": Colomina, Beatriz (red.). *Sexuality & Space*. New York : Princeton Architectural Press
- Bourdieu, Pierre** (1999). *Praktiskt förnuft*. Göteborg: Daidalos
- Butler, Judith** (1990). *Gender Trouble – Feminism and the Subversion of Identity*. New York/London: Routledge
- Butler, Judith** (1993). *Bodies that matter – On the discursive limits of "sex"*. New York/London: Routledge
- Butler, Judith** (1996). Subversiva kroppsakter. I: Larsson, L (red.) *Feminismer*. Lund: Studentlitteratur.
- Börjesson, Mats** (2003). *Diskurser och konstruktioner – En sorts metodbok*. Lund: Studentlitteratur.
- Case, Mary Ann** (2001). Changing Room? A Quick Tour of Men's and Women's Rooms in U.S. Law over the Last Decade, from the U.S. Constitution to Local Ordinances. *Public Culture*. Vol 13. nr 2 s. 333-336
- Chaib, Mohamed & Orfali, Birgitta** (1995). Introduktion till teorier och metoder kring sociala representationer. I: Chaib & Orfali (red.) *Sociala representationer – Om vardagslivets sociala fundament*. Göteborg: Daidalos.
- Chaney, David** (1994). *The Cultural Turn – Scene-setting Essays on Contemporary Social History*. London/New York: Routledge
- Colomina, Beatriz** (red.) (1992). *Sexuality & Space*. New York : Princeton Architectural Press
- Crawford, Mary & Popp, Danielle** (2003). Sexual Double Standards: A Review and Methodological Critique of Two Decades of Research. *Journal of Sex Research*. Vol.40:1 s.13 - 27
- Daley, Caroline** (2005). From bush to beach: nudism in Australia. *Journal of Historical Geography*. Nr. 31 s. 149-167
- DeLamater, John & Hude, Janet Shelby** (1998). Essentialism vs. Social Constructionism in the Study of Human Sexuality. *Journal of Sex Research*. Vol. 35 Nr. 1, s. 10-19
- Dowling, Colette** (2000). *Svaghetsmyten – Kvinnor på väg mot fysisk jämlikhet*. Stockholm: Natur och kultur
- Duerr, Hans Peter** (1996). *Intimitet– Myten om civilisationsprocessen 2*. Eslöv: Symposion.
- Duerr, Hans Peter** (1997). *Nakenhet och skam – Myten om civilisationsprocessen 1*. Eslöv: Symposion.
- Duerr, Hans Peter** (1998). *Obscenitet och våld – Myten om civilisationsprocessen 3*. Eslöv: Symposion.
- Duncan, Nancy** (1996). Regotation gender and sexuality in public and private spaces. I: Duncan, Nancy (red.) *Bodyspace – destabilizing geographies of gender and sexuality*. London/New York: Routledge
- Egidius, Henry** (1997). *Natur och kulturs psykologi lexikon*. Stockholm: Natur och kultur
- Elander, Ingemar & Åqusit, Ann-Cathrine** (2001). Den motsägelsefulla staden. I: Elander (red.) *Den motsägelsefulla staden – Vardagsliv och urbana regimer*. Lund: Studentlitteratur.
- Enke, Anne** (2003). Smuggling Sex Through the Gates: Race, Sexuality, and the Politics of Space in Second Wave Feminism. *American Quarterly*. Vol. 55, Nr. 4, s. 635-667
- Eriksson, Kristina & Eriksson, Maria** (2002). "Kön har ingen betydelse men könsblandning är bra": "könsgörande" i två professionella sammanhang. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*. Nr. 1 s. 53-68
- Farr, Robert M.** (1996). *The roots of modern social psychology*. Oxford : Blackwell
- Fogelström, Per Anders** (1960). *Mina drömmars stad*. Stockholm: Bonniers Förlag AB

- Forgas, Joseph P. & Barbara Dobosz** (1980). Dimensions of Romantic Involvement: Towards a Taxonomy of Heterosexual Relationships. *Social Psychology Quarterly*. Vol. 43, Nr. 3, s. 290-300.
- Forsberg, Gunnel** (2005). Den genderiserade staden. I: Friberg, Tora et al. (red.) *Speglingar av rum – Om könskodade platser och sammanhang*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion.
- Foucault, Michel** (1979). Samtal med Michel Foucault. (Av Larsson, S. & Sandgren, A.) *Kris* nr. 11-12. s. 6-9
- Foucault, Michel** (1980). *Sexualitetens historia – I. Viljan att veta*. Stockholm: Gidlunds
- Foucault, Michel** (2002). *Vetandets arkeologi*. Lund: Arkiv förlag
- Foucault, Michel** (2003). *Övervakning och straff*. Lund: Arkiv förlag
- Friberg, Tora et al. (red.)** (2005). *Speglingar av rum – Om könskodade platser och sammanhang*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion.
- Frykman & Lövgren** (1979). *Den kultiverade människan*. Lund: LiberLäromedel
- Furedi, Frank** (2005). *Vart har alla intellektuella tagit vägen? Stridsskrift mot det begynnande 2000-talets förflackare*. Göteborg: Daidalos
- Fuss, Diana** (1996). Den essentiella risken. I: Larsson, L. (red.). *Feminsimer*. Lund: Studentlitteratur.
- Føllesdal, Dagfinn; Walløe, Lars & Elster, Jon** (2001). *Argumentationsteori, språk och vetenskapsfilosofi*. Stockholm: Thales
- Ganetz, Hillevi** (2005). Damernas paradiset? En historia om varuhus och köpcenter. I: Friberg, Tora et al. (red.), *Speglingar av rum – Om könskodade platser och sammanhang*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion.
- Giddens, Anthony** (1995). Intimitetens omvandling – sexualitet, kärlek och erotik i det moderna samhället. Lund: Nya Doxa
- Goffman, Erwin** (1977). The Arrangement between the Sexes. *Theory and Society*. Vol 4. Nr. 3. S. 301-331
- Grensman, Hanna-Karin** (2005). *Sexualitet, snusk och samvaro - En explorativ diskursanalys av sexualitet i samtiden*. Samhällsvetenskapliga institutionen vid Växjö universitet.
- Grosz, Elisabeth** (1992). Bodies-Cities I: Colomina, Beatriz (red.). *Sexuality & Space*. New York : Princeton Architectural Press
- Habermas, Jürgen** (1972). *Knowledge and Human Interests*. Heinemann Educational Books.
- Hagström, Ylva** (2000). Queer kroki. I: Hagström, Ylva et. al. (red.). *Porträtt utan ram – Kön och sexualitet bortom strukturalismen*. Lund: Studentlitteratur
- Hayden, Dolores** (2000). What Would a Non-sexist City Be like? Speculations on Housing, Urban Design and Human Work. I: Rendell, Penner, & Borden (red.). *Gender Space Architecture – An Interdisciplinary Introduction*. London: Routledge.
- Heberlein, Ann** (2004). *Den sexuella människan – Etiska perspektiv*. Lund: Studentlitteratur
- Hedin, Christer** (1996). *Vetandets villkor – Vetenskapsteori och verklighetsuppfattningar i historisk belysning*. Stockholm: Arena
- Hirdman, Anja** (2002). *Tilltalande bilder – Genus, sexualitet och publiksyn i Veckorevyn och Fib aktuellt*. Stockholm: Atlas
- Howell, Philip** (2004). Race, Space and the Regulation of Prostitution in Colonial Hong Kong. *Urban History*. Vol. 31, Nr. 2. s. 229-248
- Hubbard, Phil** (1998). Sexuality, Immorality and the City: Red-light districts and the marginalisation of female street prostitutes. *Gender, Place & Culture: A Journal of Feminist Geography*. Vol. 5 Nr. 1 s. 55-74
- Incirlioglu, Emine Onaran & Tandogan, Zerrin G.** (2000). Kulturell mångfald, offentlighet, estetik och makt. I: Nyström, Louise (red.). *Stadsdelens vardagsrum – ytterstadens offentliga platser och liv*. Stadsmiljörådet.
- Ingraham, Catherine** (2000). The Course of the Discourse. *Assemblage*. Nr. 41 s. 33
- Irigaray, Luce** (1994). *Könsskillnadens etik och andra texter*. Stockholm/Stehag: Symposion
- Irvine, Janice M.** (2003). "The Sociologist as Voyeur": Social Theory and Sexuality Research, 1910-1978. *Qualitative Sociology*. Vol 26. Nr, 4 s. 429-456
- Jacobs, Jane** (2004). *Den amerikanska storstadens liv och förfall*. Göteborg: Daidalos
- Jacobson-Widding, Anita** (2002). Kultur, samhälle och sexualitet. I: Lundberg, P.O. (red.). *Sexologi*. 2:a upplagan. Stockholm: Liber
- Jagose, Annamarie** (1996). *Queer Theory – an introduction*. New York: New York university press.
- Jodelet, Denise** (1995). Sociala representationer: ett forskningsområde under utveckling. I: Chaib & Orfali (red.) *Sociala representationer – Om vardagslivets sociala fundament*. Göteborg: Daidalos.
- Johannisson, Karin** (2002). Sexualiteten i historien. I: Lundberg, P.O. (red.). *Sexologi*. 2:a upplagan. Stockholm: Liber
- Johansson, Thomas** (2000). *Social psychology and Modernity*. Buckingham/Philadelphia: Open University Press.
- Johansson, Thomas** (2001). *Socialpsykologi – subjektivitet, överskrivande och förändring*. Lund: Studentlitteratur

- Järvinen, M** (1996). Makt eller vanmakt? *Kvinnovetenskaplig tidskrift*. Nr. 1 s. 47-65.
- Jørgensen, Marianne Winther & Phillips, Louise** (1999). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Kendall, Gavin & Wickham, Gary** (1999). *Using Foucault's Methods*. London: Sage Publications.
- Kiesler, Sara** (1997). Preface I: Kiesler, Sara (red.). *Culture of the Internet*. Mahwah, N.J. : Lawrence Erlbaum Associates: Publishers
- Kihlgård, Peter** (1988). *Fadder Teiresias vår*. Stockholm: Prisma
- Knopp, Lawrence** (1995). Sexuality and urban space – a framework for analysis. I: Bell & Valentine (red.). *Mapping Desire*. London/New York: Routledge
- Lewin, Bo** (2002). Sexualiteten som social konstruktion. I: Lundberg, P.O. (red.). *Sexologi*. 2:a upplagan. Stockholm: Liber
- Lübcke, Poul** (red.) (2003). *Filosoflexikonet*. Stockholm: Forum
- Lundahl, Pia** (2001). Intimitetens villkor – Kön, sexualitet och berättelser om jaget. Lund
- Magnusson, Eva** (2002). *Psykologi och kön – Från könsskillnader till genusperspektiv*. Stockholm: Natur och kultur.
- Martinsson, Lena** (2001). Marmorhallen – Kön- och sexualpolitiska rum. I: Lundgren & Martinsson (red.). *Bestämma, benämna, betvivla. Kulturvetenskapliga perspektiv på kön, sexualitet och politik*. Lund: Studentlitteratur.
- Massey, Doreen** (2000). Space, Place and Gender. I: Rendell, Penner, & Borden (red.). *Gender Space Architecture – An Interdisciplinary Introduction*. London: Routledge.
- Mehta, Michael D & Plaza, Deaine E.** (1997). Pornography in Cyberspace. I: Kiesler, Sara (red.). *Culture of the Internet*. Mahwah, N.J. : Lawrence Erlbaum Associates: Publishers
- Moi, Toril** (1997). Vad är en kvinna? Kön och genus i feministisk teori. *Res Publica*. Nr. 35/36 s. 71-143.
- Molotch, Harvey** (1988). The Rest Room and Equal Opportunity. *Sociological Forum*. Vol. 3, Nr 1. s. 128-132
- Morris, Meghan** (1992). Great moments in social climbing: King Kong and the human fly. I: Colomina, Beatriz (red.). *Sexuality & Space*. New York : Princeton Architectural Press
- Moscovici, Serge** (1995). Från kollektiva till sociala representationer: en kort historik. I: Chaib & Orfali (red.) *Sociala representationer – Om vardagslivets sociala fundament*. Göteborg: Daidalos.
- Muehlenhard, Charlene L.** (2000). Categories and Sexuality. *Journal of Sex Research*. Vol. 37 Nr. 2, s. 101-107
- Myslik, Wayne D.** (1996). Renegotiating the social/sexual identities of places – Gay communities as safe heavens or sites of resistance? I: Duncan, Nancy (red.) *Bodyspace – destabilizing geographies of gender and sexuality*. London/New York: Routledge
- Nilsson, Arne** (2005). Amerikabåten och staden. I: Friberg, Tora et al. (red.). *Speglingar av rum – Om könskodade platser och sammanhang*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion.
- Nyström, Louise** (2000). Stadsdelens vardagsrum – Grannskap, lokal offentlighet och demokrati. I: Nyström, Louise (red.). *Stadsdelens vardagsrum – ytterstadens offentliga platser och liv*. Stadsmiljørådet.
- Olivier, Mary Beth & Hyde, Janet Shibley** (2001). Gender Differences in Sexuality: A Meta-analysis. I: Baumeister, Roy F (red.) *Social Psychology and Human Sexuality*. Philadelphia: Psychology press
- Persson, Gunnar** (2001). Grannskap och lokal offentlighet i den senmoderna staden. I: Elander (red.) *Den motsägelsefulla staden – Vardagsliv och urbana regimer*. Lund: Studentlitteratur.
- Pollock, Griselda** (2000). Modernity and the Spaces of Femininity. I: Rendell, Penner, & Borden (red.). *Gender Space Architecture – An Interdisciplinary Introduction*. London: Routledge.
- Reading, Anna** (2005). Professing porn or obscene browsing? On proper distance in the university classroom. *Media, Culture & Society*. Vol 27, Nr 1, s. 123-130
- Rendell, Jane** (2000). Introduction: Gender. I: Rendell, Penner, & Borden (red.). *Gender Space Architecture – An Interdisciplinary Introduction*. London : Routledge.
- Rendell, Jane** (2000b). Introduction: Gender, Space. I: Rendell, Penner, & Borden (red.). *Gender Space Architecture – An Interdisciplinary Introduction*. London : Routledge.
- Ricoeur, Paul** (1993). *Från text till handling*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion AB
- Rogers, Wendy Stainton** (2003). *Social Psychology – Experimental and critical approaches*. Philadelphia: Open university Press.
- Rogers, Wendy Stainton & Rogers, Rex Stainton** (2002). *Genuspsykologi – Kön och sexualitet*. Lund: Studentlitteratur.
- Rosenberg, Tiina** (2002). *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas
- Sandström, Ulf G.** (2001). Naturen i staden – grönområden och livskvalitet. I: Elander (red.) *Den motsägelsefulla staden – Vardagsliv och urbana regimer*. Lund: Studentlitteratur.
- Scholten, Christina** (2005). Landsbyggd som plats för försörjning. I: Friberg, Tora et al. (red.). *Speglingar av rum – Om könskodade platser och sammanhang*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion.

- Scott, Joan Wallach** (2000). 'Gender: A useful category of historical analysis'. I: Rendell, Penner, & Borden (red.). *Gender Space Architecture – An Interdisciplinary Introduction*. London : Routledge.
- Searle, John R.** (1997). *Konstruktionen av den sociala verkligheten*. Göteborg: Daidalos
- Skeggs, Beverley** (1999). Matter out of place: visibility and sexualities in leisure spaces. *Leisure Studies*. Vol. 18. s. 213-232
- Skeggs, Beverly** (1999b). *Att bli respektabel*. Göteborg: Daidalos
- Skeggs, Beverley et al.** (2004). Queer as Folk: Producing the Real of Urban Space. *Urban Studies*. Vol. 41, Nr. 9, s. 1839-1856
- Spigel, Lynn** (1992). The suburban home companion: Television and the neighbourhood ideal in Postwar America I: Colomina, Beatriz (red.). *Sexuality & Space*. New York : Princeton Architectural Press
- Stier, Jonas** (2003) *Identitet – Människans gåtfulla porträtt*. Lund: Studentlitteratur.
- Thörn, Håkan** (1994). Modernitet och främslingskap: Georg Simmel som flanörsociolog. *Tvärsnitt*. Vol. 16. Nr. 1 s. 38-47.
- Ugglå, Bengt Kristensson** (2002). *Slaget om verkligheten – Filosofi, omvärldsanalys och tolkning*. Stockholm/Steohag: Brutus Östlings bokförlag Symposion AB
- Wadenström, Ralf** (2003). *Hermeneutikens betingelser i en postmodern tid*. Livsvärdesfenomenologi och hermeneutik. Helsingfors universitet. Pedagogiska institutionen. Forskningsrapport 192.
- Valentine, Gill** (1996). (Re)negotiating the "heterosexual street". I: Duncan, Nancy (red.) *Bodyspace – destabilizing geographies of gender and sexuality*. London/New York: Routledge
- Weis, David L.** (1998). The Use of Theory in Sexuality Research. *Journal of Sex Research*. Vol. 35:1, s. 1-10
- Weisman, Leslie Kanés** (2000). Womens's Environmental rights: A manifesto. I: Rendell, Penner, & Borden (red.) *Gender Space Architecture – An Interdisciplinary Introduction*. London : Routledge.
- Widerberg, Karin** (2000). *Könkontraktets kropp – Kropp, sexualitet, medborgarskap och kön*. Strategier och kontrakt för ekonomi och kärlek. Rapport från 10: e Nordiska KvinnoJuristmötet. Iustus förlag
- Wigley, Mark** (1992). Untitled: The Housing of Gender. I: Colomina, Beatriz (red.). *Sexuality & Space*. New York : Princeton Architectural Press
- Wilson, Elisabeth** (1991). *The Sphinx in the City – Urban Life, the Control of Disorder, and Woman*. Los Angeles: University of California Press.
- Wilson, Elizabeth** (2000). Into the Labyrinth. I: Rendell, Penner, & Borden (red.). *Gender Space Architecture – An Interdisciplinary Introduction*. London: Routledge.
- Åström, Birger** (2000). Bilder och tankar kring gator och torg. I: Nyström, Louise (red.). *Stadsdelens vardagsrum – ytterstadens offentliga platser och liv*. Stadsmiljörådet.
- Ödman, Per-Johan** (1994). *Tolkning förståelse vetande – hermeneutik i teori och praktik*. Stockholm: Norstedts

Bilder

Bild framsida: De tre gracerna

http://www.historicart.se/HA_Butiks Sortiment_RMN/high-res%20pics/Tre%20gracer.jpg (2006-05-01)

Bild 1 (s. 63) Drottninggatan

<http://www.geocities.com/dongsoo66/Photos/Drottninggatan.JPG> (2006-01-15)

Bild 2 (s. 64) Hötorget, torghandel och PUB

http://www.all2know.com/sv/media/3/30/hotorget_2003_05_12.jpg (2006-01-15)

Bild 3 (s. 64) Hötorget, konserthuset

<http://www.coolabah.com/ausblog/marie/PC190016a.jpg> (2006-01-15)

Bild 4 (s. 65 t v.) Humlegården

<http://www.ung08.nu/upload/Webtidning/mötesplatser/humlan2webb.jpg> (2006-01-15)

Bild 5 (s. 65 t h.) Kungsträdgården

http://www.levkowitz.com/photos/2005/05/2005-05-07/img_1137.jpg (2006-01-15)

Bild 6 (s. 66 t v.) NK exteriör

http://www.objectif-suede.com/Images/grd_format/Normalm/nk.jpg (2006-01-15)

Bild 7 (s. 66 t h.) NK interiör

http://www.mageeks.ch/album/stockholm_nk.jpg (2006-01-15)

Bild 8 (s. 67). Skylt till toalett.

http://www.butiken.irishadar.se/productimages/2121233_S.jpg (2006-01-15)

Bild 9 (s. 68) Gatunamnsskylt

<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/sv/thumb/f/f8/Malmen.jpg/300px-Malmen.jpg> (2006-01-15)

Bilagor

BILAGA 1: VOKABULÄR OCH DEFINITIONER

Acta est fabula, plaudite!

Skådespelet är slut, applådera! (Användes vid framförandet av pjäser, för att publiken ej skulle behöva undra om när det var slut, som en ödmjuk uppmaning om att applådera i fall skådespelet var i deras smak.)

Acti laboris iocundi!

Efter avslutat arbete är vilan skön!

Diskurs

Regelstyrd praxis för hur man talar, vem som talar och varpå denna legitimitet vilar. Sammanhängande språkliga utsagor om olika fält avgörande för hur vi konstruerar verkligheten konstrueras genom vårt sätt att tala om den.

Fält

Bourdieu's uttryck för rummet (se vidare *rum*).

Genus

Se ”kön”

Hermeneutik, kritisk

Epistemologiskt begrepp innefattande implementering av ett tolkningsbegrepp som i motsats till den epistemologiska dikotomin försöker etablera ett dialektiskt samspel mellan begreppen förstå respektive förklara. I den kritiska hermeneutiken blir båda dessa begrepp olika men likvärdiga moment i tolkningsprocessen.

Heteronormativitet (≈heteropatriarchy)

De institutioner, lagar, strukturer, relationer och handlingar som upprätthåller heterosexualiteten som något enhetligt, naturligt och allomfattande; som bidrar till att en viss sorts heterosexuellt liv framstår som det enda ätråvärda och lyckliga sättet att leva.

Den heterosexuella matrisen

Det kulturella raster som begripliggör kroppar, genus (kön), sexualitet och begär, och särskiljer maskulinitet från femininitet, för att sedan knyta dem samman genom det heterosexuella begärets handlingar. Att iscensätta genus på ett korrekt (normativt) vis är en möjlig strategi inom det tvingande systemet och där överträdelser följs av tydliga straffåtgärder. Den heterosexuella matrisen kan således ses som grundläggande för våra uppfattningar om vad som utgör normala kvinnor och män.

Kropp (body)

Kropp kan ses som en konkret, materiell, levande organisation av kött, organ, nerver, muskler och skellettstruktur, vilket ges en enighet, sammanhang, och organisering endast genom deras psykiska och sociala inskriptioner på ytan och rätt material av en integrerad och sammanhållen totalitet.

Kön (sex, gender)

Synen på kön och genus som används utgår från Butlers teorier. Och begreppet ”kön” innefattar därmed både det som i vardagligt tal kallas för genus respektive kön, det vill säga att kön är en effekt av genus, det vill säga genus kan ej härledas ur kön utan måste betraktas diskursivt. Genus är inte en orsak utan snarare en effekt av olika sorters handlingar. Den (sexuella) identiteten är performativ, en kulturell iscensättning och handlingen producerar den handlandes identitet.

Plats (place)

Begreppet plats syftar på en specifik rumslig plats och det som gör en plats till just en plats är att den besitter sin egen identitet och unika egenskaper som skiljer den från andra platser. När ordet plats används syftar det till områden som parken, torget eller gatan (jfr. *rum*).

Rum (space)

Rum används i en allmän betydelse och har en abstrakt klang. Behöver ej vara fysiskt rum. (jfr. *plats*). Rum är att betrakta som ett abstrakt fenomen där plats är en delmängd.

Sexualisering (≈sexing)

Sexualiteten och föreställningar om den, utvecklas inom ramen för den rådande världsbilden som bland annat innefattar två separata och disparata kön (genderisering) och även heteronormativitet. För att beskriva denna process används i detta arbete termen *sexualisering*. Termen syftar i vardagsspråk till den process som endast innefattar en (negativ) ökande förekomst av sexualiteten i samhället/det offentliga rummet. Här syftar termen snarare på *hur* olika platser kodas med avseende på sexualitet och *vilka* mänskliga handlingar tolkas som sexualitet i den specifika kontexten.

Sexualitet (sexuality)

Sexualitet i vardagsspråket är starkt kopplat till könsumgäns/samlag. Här betraktas dock sexualitet som en form av institutionell organisering, en reglerande diskurs, en språklig enhet, en representation, en praktik/ett handlande, en identitet, ett begär och ett slags medborgarskap. Hon påpekar dock att dessa beskrivningar ej kan fånga alla de kroppsliga begär och känslor som vi sammankopplar med sexualiteten.

Socialkonstruktionism (social constructionism)

Ontologiskt begrepp där världen i första hand betraktas som konstruerad. Bygger på fyra premisser: en kritisk inställning till "självkla" kunskap, det vill säga common sense. Det andra villkoret är historisk och kulturell specifikt. Det innebär en insikt i att vår bild av världen och vår kunskap om den är kulturellt och historiskt präglad. Den innefattar även en antiessentialism det vill säga att den sociala världen konstrueras socialt och diskursivt så att dess karaktär inte är på förhand given. Det tredje villkoret är ett samband mellan kunskap och sociala processer, det vill säga världen skapas och upprätthålls i sociala processer. Det sista villkoret är ett samband mellan kunskap och social handling, vilket innebär att sociala föreställningar leder till social handling, vilket medför (konkreta) sociala konsekvenser.

Stad (city)

Stad kan ses som ett komplext och interaktivt nätverk vilket länkar tillsammans en antal disparata sociala aktiviteter, processer och relationer med ett antal inbillade och verkliga projekt eller faktiska arkitektoniska, geografiska, medborgerliga och offentliga relationer. Staden för samman ekonomiska och informations "flow", makt nätverk, former av förflyttning, ledning och politisk organisering, interpersonell, familjerelationer och sociala relationer, och en estetisk/ekonomisk organisation av rum och plats för att skapa en semipermanent, men alltid skiftande skapat omgivning eller miljö. I denna bemärkelse kan staden ses som ett mellanting mellan en stat och en by, delande de interpersonella relationerna av byn (på en grannivå) och de administrativa bekymren av staden (därav behovet av lokalpolitiker, lokal trafik osv.).

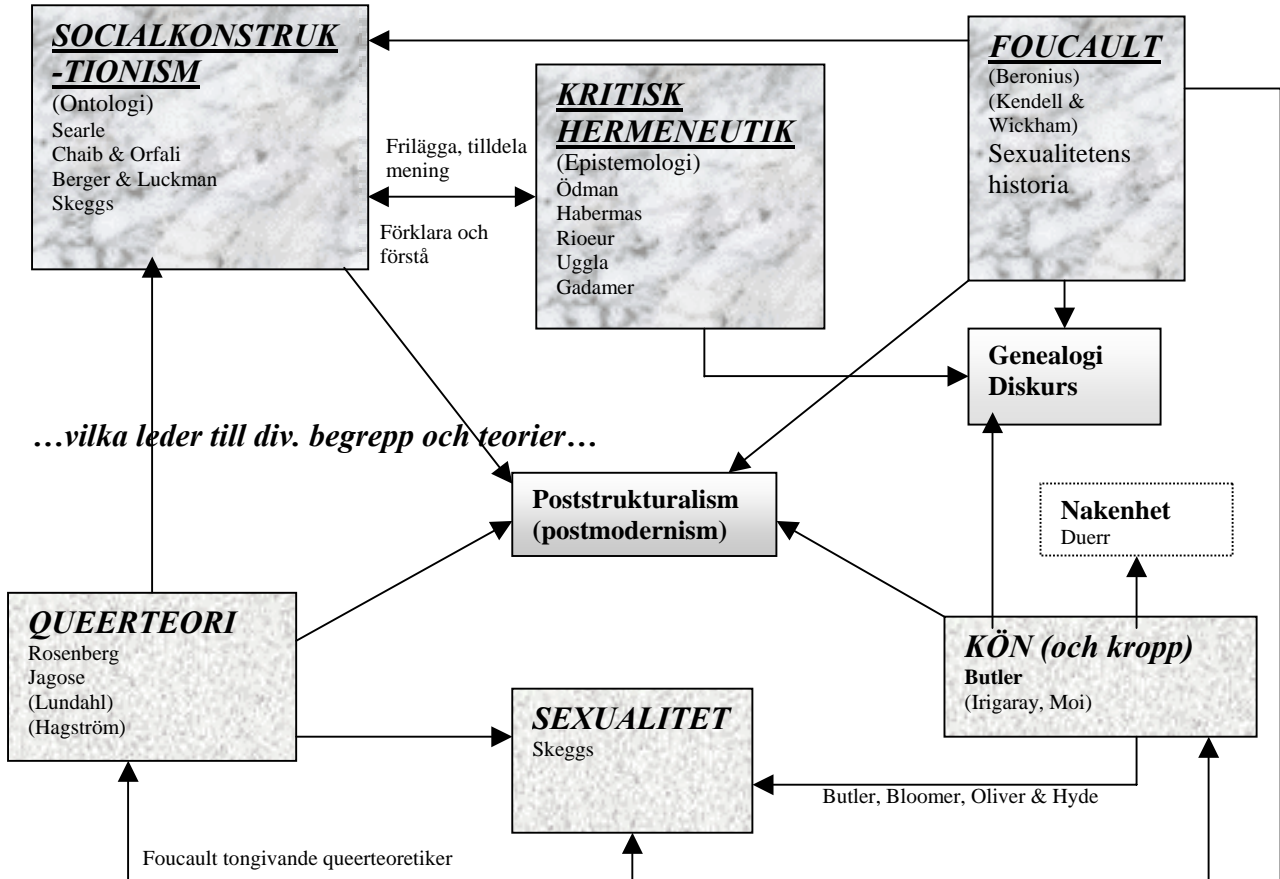
Queerteori (queertheory)

Teori som under det senaste decenniet vuxit fram för undersökandet av sexualitet utifrån en normativ och antiessentialistisk utgångspunkt. Queer-teori har sin utgångspunkt i gay och lesbian studies, som i sin tur växt fram ur feministisk teori. Queer-teorin hämtar även sin inspiration i poststrukturalistisk teoribildning och har som huvudfokus hur specifika sätt att organisera sexualitet privilegieras och sanktioneras. Synen på sexualitet och könskategorierna är konstruktionistisk. Heterosexualiteten (re)produceras på detta vis som det naturliga och därmed normala, medan andra sexualiteter och könstolkningar blir avvikelser och deformiteter. Normer konstitueras över tid, dekonstruera nutida kategoriers anspråk på naturlighet och att även heterosexualitet (och identitet) är en sådan skör och instabil konstruktion. Ett queer-teoretiskt angrepps sätt innebär ett ifrågasättande av den institutionaliserade heterosexualiteten absoluta tolkningsföreträde

BILAGA 2: TEORETIKER OCH TEORI

Hur konstrueras sexualiteten utifrån stadens rumsliga kontext?

Arbetet har en socialpsykologisk utgångspunkt och står på trefaldig grund...

...och mynnar i resonemang kring följande teman.

Forskning kring kön och arkitektur uppstod först sent 1970-tal, och var då i första hand synerligen politiskt och skrivet av kvinnor. Sexuality and space var det första arbete, som sammanför idéer kring kön som skapats i andra forskningsfält och applicerat på studier kring arkitektur. Efter denna samling kom ett antal andra böcker vilka alla var samlingar av många olika röster. Gender space architecture är en tvärvetenskaplig introduktion vilken innehåller en omfattande samling av inspirerande texter från de senaste tjugo åren, organiserade både tematiskt och kronologiskt.

Ordning
Douglas
Frykman & Löfgren